

T.C. İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ÇATIŞMA ÇÖZME DAVRANIŞLARININ YORDAYICISI
OLARAK ALGILANAN EBEVEYN TUTUMU VE DUYGU
DÜZENLEME YETİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RANA ÖĞRETİR

İSTANBUL, 2023

T.C. İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
GENEL PSİKOLOJİ BİLİM DALI

ÇATIŞMA ÇÖZME DAVRANIŞLARININ YORDAYICISI
OLARAK ALGILANAN EBEVEYN TUTUMU VE DUYGU
DÜZENLEME YETİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RANA ÖĞRETİR

İSTANBUL, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi için hazırladığım “**Çatışma Çözme Davranışlarının Yordayıcısı Olarak Algılanan Ebeveyn Tutumu ve Duygu Düzenleme Yetisi**” adlı bu araştırmayı bilimsel etik ve geleneklere uygun şekilde yazdığımı, araştırmada kullandığım kaynakların tümünün kaynaklar bölümünde gösterildiğini ve bu kaynaklardan yaptığım alıntıların her biri için metnin bütünü içinde atıf yaptığımı belirtir ve bunu şerefimle doğrularım.

20.01.2023

Rana ÖĞRETİR

ÖZET

ÇATIŞMA ÇÖZME DAVRANIŞLARININ YORDAYICISI OLARAK ALGILANAN EBEVEYN TUTUMU VE DUYGU DÜZENLEME YETİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RANA ÖĞRETİR

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

GENEL PSİKOLOJİ BİLİM DALI

DANIŞMAN:DR. ÖĞR. ÜYESİ DİDEM KÜT

İSTANBUL, 2022

Bu çalışmanın amacı, ortaokula devam eden öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumlarının ve duygu düzenleme yetilerinin çatışma çözme davranışlarını yapısal eşitlik modeli ile yordayıcılığının değerlendirilmesidir. Bu bağlamda otoriter, demokratik ve izin verici anne baba tutumları ve duygu düzenleme yetisi ile çatışma durumunu çözüme kavuşturmak için tercih edilen saldırganlık davranışları ya da yapıcı davranışlar arasında bir ilişkinin olup olmadığı, varsa bu ilişkinin düzeyinin araştırılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu 7. sınıfa devam eden 201 ortaokul öğrencisi ve aynı öğrencilerin ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan 3 öğrenci cinsiyetini belirtmemiştir. Cinsiyetini belirten 198 öğrencinin 115'i kız ve 83'ü erkek öğrencidir. Araştırma verilerini toplamak amacıyla “Demografik Bilgi Formu”, “Duygu Ayarlama Ölçeği”, “Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği” ve “Anne Baba Tutum Envanteri” kullanılmıştır. Veri analizi, tanımlayıcı verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılarak yapılmıştır. Değişkenlerle ilgili normallik varsayımı kutu grafiği, Q-Q grafiği ve çarpıklık-basıklığa dair veriler ile değerlendirilmiştir. Araştırmada toplanan verilerin basıklık ve çarpıklık katsayıları +2 ve -2 aralığındadır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2010). Veriler normal dağılım sınırları içinde olduğu için verilerin analizinde parametrik hipotez testleri tercih edilmiştir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre çatışma çözme davranışlarının saldırganlık ve problem çözme boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerinin tercih ettikleri çatışma çözme

davranışları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre öğrenciler problem çözme davranışını saldırganlık davranışına göre daha fazla tercih etmektedir. Öğrencilerin anne ve babasının ilişki durumlarına göre ise çatışma çözme davranışlarının saldırganlık ve problem çözme boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Katılımcıların çatışma çözme davranışları, anne baba tutumları ve duygu düzenleme düzeyleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, demokratik ebeveyn tutumu ve saldırganlık arasında negatif yönlü, problem çözme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki; aşırı koruyucu/istekçi ebeveyn tutumu ve saldırganlık arasında pozitif yönlü, problem çözme arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki; otoriter ebeveyn tutumu ile saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki, problem çözme ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Duygu düzenleme ve çatışma çözme davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde ise, değişkenlik ile saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki, problem çözme ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki; duygu düzenleme ile saldırganlık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki, problem çözme ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Araştırmanın son aşamasında, çatışma çözme davranışlarını en çok yordayan ebeveyn tutumunun demokratik ebeveyn tutumu olduğu, diğer ebeveyn tutumlarının yordayıcı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, duygu düzenlemenin ise saldırganlığı ve problem çözme yordayıcı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çatışma Çözme Davranışları, Duygu Düzenleme, Algılanan Ebeveyn Tutumu

ABSTRACT

PARENTAL ATTITUDES PERCEIVED AND ABILITY TO EMOTION REGULATION AS PREDICTORS OF CONFLICT RESOLUTION BEHAVIORS

MRC THESIS

RANA ÖĞRETİR

GRADUATE SCHOOL, ISTANBUL AREL UNIVERSITY

PSYCHOLOGY GENERAL PSYCHOLOGY

(SUPERVISOR: ASST. PROF. DİDEM KÜT)

İSTANBUL, 2022

The aim of this study is to evaluate the perceived parental attitudes and emotional regulation abilities of secondary school students to define conflict resolution behaviors with the structural equation model. In this context, it is aimed to investigate whether there is a relationship between authoritarian, democratic and permissive parental attitudes and the ability to adjust emotions and the preferred aggressive or constructive behaviors to resolve the conflict situation, and the level of this relationship if there is. The study group of the research consists of 201 secondary school students attending the 7th grade and the parents of the same students. 3 students participating in the study did not specify their gender. Of the 198 students who stated their gender, 115 were girls and 83 were boys. "Demographic Information Form", "Emotion Regulation Scale", "Conflict Resolution Behaviors Determination Scale" and "Parent Attitude Inventory" were used to collect research data.. Data analysis was performed using frequency, percentage, mean and standard deviation in descriptive data analysis. Due to the data were within the normal distribution limits, parametric hypothesis tests were preferred in the analysis of the data. While examining the differentiation status of the scores obtained from the scales used in the research according to demographic variables, the Independent Groups t-Test was used in groups of two, and the Paired Samples t-Test was used to compare two scores obtained from the same group. Pearson Correlation and multiple linear regression were used in the analysis of the relationships between the variables. There is no statistically significant difference in the aggression and problem solving dimensions of conflict resolution

behaviors according to the gender of the participants. According to the findings obtained from the research, there is a significant difference between the conflict resolution behaviors preferred by the students. Accordingly, students prefer problem solving behavior more than aggression behavior. According to the relationship status of the students' parents, there is no statistically significant difference in the aggression and problem solving dimensions of conflict resolution behaviors. When the relationships between the participants' conflict resolution behaviors, parental attitudes and emotion regulation levels are examined; a negative relationship between democratic parental attitude and aggression, a positive relationship between problem solving; a positive relationship between overprotective/demanding parental attitude and aggression, negative relationship between problem solving; a positive and significant relationship between authoritarian parenting attitude and aggression, a negative significant relationship with problem solving. have been seen. When the relationship between emotion regulation and conflict resolution behaviors is examined; a significant positive relationship between variability and aggression, a negative significant relationship with problem solving; a negative significant relationship between emotion regulation and aggression, a positive relationship between problem solving and aggression was observed. At the last stage of the study, it is seen that ; the parental attitude that predicts the conflict resolution behaviors the most is the democratic parental attitude, the predictive effect of the other parental attitudes is not statistically significant, the predictive effect of emotion regulation on aggression and problem solving is statistically significant.

Key Words: Parental Attitudes Perceived, Conflict Resolution Behaviors, Emotion Requaliton

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ	ix
KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xi
1 GİRİŞ	1
1.1 Problemin Tespiti.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	4
1.3 Araştırma Soruları.....	4
1.4 Araştırmanın Önemi.....	4
1.5 Sayıtlılar.....	5
1.6 Sınırlılıklar	5
2 KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1 Çatışma Çözme Davranışları	6
2.1.1 Çatışma.....	6
2.1.2 Çatışmanın Nedenleri.....	7
2.1.3 Çatışma Türleri.....	8
2.1.4 Çatışma Çözme.....	9
2.1.4.1 Kişiler Arası Çatışma Çözmenin Aşamaları.....	10
2.1.4.2 Kişiler Arası Çatışma Çözme İçin İhtiyaç Duyulan Beceriler.....	11
2.1.5 Çatışma Çözme Stratejileri.....	13
2.1.6 Çatışma Çözme Davranışları.....	14
2.1.6.1 Saldırganlık.....	14
2.1.6.2 Problem Çözme.....	15
2.1.7 Çatışma Çözme Davranışları ve Anne Baba Tutumları.....	16
2.1.7.1 Çatışma Çözme Davranışları ve Otoriter Anne Baba Tutumu.....	17

2.1.7.2 Çatışma Çözme Davranışları ve Koruyucu/İstekçi Anne Baba Tutumu.....	17
2.1.7.3 Çatışma Çözme Davranışları ve Demokratik Anne Baba Tutumu.....	18
2.1.8 Çatışma Çözme Davranışları ve Duygu Düzenleme.....	18
2.2 Duygu Düzenleme.....	19
2.2.1 Duygu Nedir.....	19
2.2.2 Duygu Kuramları.....	19
2.2.2.1 Fizyolojik/Nörolojik Yaklaşımlar.....	19
2.2.2.2 Bilişsel Değerlendirme Yaklaşımları.....	20
2.2.2.3 Duygusal Zekâ Modeli.....	21
2.2.3 Duyguların İşlevi.....	24
2.2.4. Duyguların Sınıflandırılması.....	25
2.2.4.1. Temel (Birincil) Duygular – Karmaşık (İkincil) Duygular.....	25
2.2.4.2. Olumlu (Pozitif) Duygular – Olumsuz (Negatif) Duygular.....	27
2.2.5 Duyguların Bileşenleri.....	28
2.2.6 Duygu Düzenleme.....	29
2.2.6.1 Duygu Düzenleme Süreci.....	30
2.2.6.2 Duygu Düzenleme ve Anne Baba Tutumları.....	31
2.3 Anne Baba Tutumları.....	31
2.3.1 Otoriter Anne Baba Tutumu.....	33
2.3.2 Koruyucu/İstekçi Anne Baba Tutumu.....	34
2.3.3 Demokratik Anne Baba Tutumu.....	35
2.4 İlgili Araştırmalar.....	36
2.4.1 Çatışma Çözme Davranışları ve Anne Baba Tutumu İle İlgili Araştırmalar.....	36
2.4.2 Çatışma Çözme Davranışları ve Duygu Düzenleme İle İlgili Araştırmalar.....	37
2.4.3 Duygu Düzenleme ve Anne Baba Tutumları İle İlgili Araştırmalar.....	38
3 YÖNTEM.....	40
3.1 Araştırma Modeli	40
3.2 Evren ve Örneklem.....	40

3.3 Veri Toplama Araçları	41
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu.....	41
3.3.2 Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ)..	42
3.3.3 Duygu Ayarlama Ölçeği (DAÖ).....	42
3.3.4 Anne Baba Tutum Envanteri.....	43
3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi.....	43
4 BULGULAR.....	45
4.1 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler	45
4.2 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular.....	45
4.3 Öğrencilerinin Tercih Ettiği Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular.....	46
4.4 Anne Babanın İlişki Durumuna Göre Katılımcıların Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular	46
4.5 Katılımcıların Çatışma Çözme Davranışları, Anne Baba Tutumları ve Duygu Düzenleme Düzeyleri Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular.....	47
4.6 Anne Baba Tutumlarının Saldırganlığı Yordama Gücüne İlişkin Bulgular.....	49
4.7 Anne Baba Tutumlarının Problem Çözmeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulgular.....	49
4.8 Anne Baba Tutumlarının Olumsuzluk/Değişkenliği Yordama Gücüne İlişkin Bulgular.....	50
4.9 Anne Baba Tutumlarının Duygu Düzenlemeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulgular.....	51
4.10 Duygu Düzenlemenin Saldırganlığı Yordama Gücüne İlişkin Bulgular.....	51
4.11 Duygu Düzenlemenin Problem Çözmeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulgular.....	52
5 TARTIŞMA.....	54
5.1 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulguların Tartışılması.....	54
5.2 Öğrencilerin Tercih Ettiği Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulguların Tartışılması.....	55
5.3 Anne Babanın İlişki Durumuna Göre Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulguların Tartışılması.....	57

5.4 Çatışma Çözme Davranışları Anne Baba Tutumları ve Duygu Düzenleme Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması.....	58
5.4.1 Çatışma Çözme Davranışları ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki.....	58
5.4.2 Çatışma Çözme Davranışları ve Duygu Düzenleme Arasındaki İlişki.....	61
5.5 Anne Baba Tutumlarının Saldırganlığı Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	66
5.6 Anne Baba Tutumlarının Problem Çözmeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	67
5.7 Anne Baba Tutumlarının Olumsuzluk/Değişkenliği Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	69
5.8 Anne Baba Tutumlarının Duygu Düzenlemeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	70
5.9 Duygu Düzenlemenin Saldırganlığı Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	71
5.10 Duygu Düzenlemenin Problem Çözmeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması.....	72
6 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
6.1 Sonuç.....	74
6.2 Öneriler	75
6.2.1 Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	75
6.2.2 Ebeveynlere Yönelik Öneriler.....	75
7 KAYNAKLAR.....	77
8 EKLER.....	94
EK A: Onam Formu.....	94
EK B: Demografik Bilgi Formu.....	96
EK C: Duygu Ayarlama Ölçeği (DAÖ).....	97
EK D: Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ)	99
EK E: Anne Baba Tutum Envanteri (ABTE).....	102
EK F: Etik Kurul Kararı.....	105
9 ÖZGEÇMİŞ.....	107

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1 Katılımcıların Tanıtıcı Bilgileri.....	40
Tablo 4.1 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler.....	45
Tablo 4. 2 Cinsiyete göre öğrencilerin Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	45
Tablo 4.3 Öğrencilerin Tercih Ettiği Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya Yönelik Eşleştirilmiş Örneklemeler t Testi Sonuçları.....	46
Tablo 4.4 Anne Babanın İlişki Durumuna Göre Katılımcıların Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	47
Tablo 4.5 Katılımcıların Çatışma Çözme Davranışları Anne Baba Tutumları ve Duygu Düzenleme Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Pearson Korelasyonları.....	47
Tablo 4.6 Anne Baba Tutumlarının Saldırganlığı Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	49
Tablo 4.7 Anne Baba Tutumlarının Problem Çözmeyi Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 4.8 Anne Baba Tutumlarının Olumsuzluk/Değişkenliği Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 4.9 Anne Baba Tutumlarının Duygu Düzenlemeyi Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 4. 10 Duygu Düzenlemenin Saldırganlığı Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 4.11 Duygu Düzenlemenin Problem Çözmeyi Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	52

KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

ÇÇDBÖ: Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği

ABTE: Anne Baba Tutum Envanteri

DAÖ: Duygu Ayarlama Ölçeği

ÖNSÖZ

Öncelikle, tez çalışmam süresince desteği için tez danışmanın Dr. Öğr. Üyesi Didem KÜT ve bu süreçte her türlü konuda yardımını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi AhmetSAPANCI'ya tüm katkıları ve emekleri için çok teşekkür ederim.

Yaşamımın her döneminde tüm gücünü ve desteğini hissettiğim anneme, beni bu yola çıkarmak için cesaretlendiren Psk. Dr. Öğr. Üyesi Gökçen SİDAL'a, bu süreçte kullandığım yabancı dil kaynaklarında gece gündüz fark etmeksizin yardımını esirgemediği için sevgili kuzenim Hikmet KÖSEM'e, edindiğim her türlü bilgiyi paylaşma heyecanı ile aktarırken beni sabırla ve ilgiyle dinleyen sevgili arkadaşlarım Aylin, Gizem, İrem ve Pınar'a ve tez çalışmam süresince her türlü duygu ve düşüncemi tüm içtenliğimle paylaştığım, motivasyon kaynağım, yol arkadaşım Rabia'ya sonsuz teşekkürler.

Yüksek lisans eğitimim süresince ders aldığım, alana ve mesleğime dair gelişimime katkı sağlayan tüm hocalarıma değerli katkıları için teşekkürü bir borç bilirim.

Veri toplamada bu çalışmaya katkı sağlayan öğretmen arkadaşlarıma ve gönüllü olarak çalışmama katılıp zamanlarını ayıran değerli öğrencilere ve ebeveynlerine teşekkür ederim.

Rana ÖĞRETİR

1. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, çalışmanın temelini oluşturan problem durumunun tespiti, amaç ve önemine, araştırma sorularına, sayılı ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1 Problemin Tespiti

Bireyin içinde bulunduğu çevrenin duygu, düşünce ve davranışlarını olumlu ya da olumsuz etkilediği yadsınmaz bir gerçektir. Bireyin doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu ilk toplumsal yapının ailesi olduğu düşünüldüğünde, birey duyguların tanımlanması, ifade edilmesi ya da duygusal tepkilerle ilkin aile içinde karşılaşmaktadır. Bununla birlikte çevresine ve bireyin kendisine dair algısı, davranış biçimi, kişilik gelişimi gibi pek çok alanda da ebeveyn tutumu etkili olmaktadır. Yapılan pek çok araştırmada bireyin sosyal ve duygusal gelişiminde ebeveyn tutum ve davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişkiye rastlanmaktadır. Örneğin; duygu düzenleme ve ebeveyn tutumu ile ilgili yapılan bir çalışmada demokratik anne baba tutumu duygu düzenlemeyi pozitif yordamaktadır (Yaman, 2018). Hamarta ve arkadaşlarının (2010) gerçekleştirdiği araştırmada, çalışmaya katılan bireylerden, ebeveynlerinin otoriter olduğunu ifade edenlerin utangaçlık puan ortalamalarının, ebeveynlerinin demokratik olduğunu ifade edenlerin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu gözlenmiştir. Farklı bir araştırmada; demokratik ebeveyn tutumu düzeyleri yükseldikçe bütün saldırganlık düzeylerinde azalma; koruyucu/istekçi ebeveyn tutum düzeyi yükseldikçe sözel saldırganlık dışındaki saldırganlık düzeyinde azalma, otoriter ebeveyn tutum düzeyi yükseldikçe çocuklardaki saldırganlık düzeyinin de yükseldiği sonucu elde edilmiştir (Kekeç, 2019).

Saldırganlığın, akran çatışmalarında, çatışmayı çözmek için sıklıkla tercih edilen bir davranış biçimi olduğu söylenebilir. Türnüklü ve Şahin (2004) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın bulgularına göre; 13–14 yaşlarındaki öğrenciler, fiziksel şiddet, argo kelimeler kullanma, çalma, alay etme, lakap kullanma ve haset duyma benzeri, bireylere ve aralarındaki ilişkiye zarar veren, beraberlik içermeyen çatışma çözme taktiklerini, ilişkiyi geliştiren ve beraberlik içeren çatışma çözme taktiklerine göre daha fazla tercih etmektedir.

Bireyler arasındaki inanış, değer, içinde bulunulan durumdan sağladıkları fayda, seçim ve arzularındaki farklılıklar, çatışmanın kaçınılmazlığına neden olurken, bir uzlaşmaya varılmadığı takdirde çatışmanın süregitmesine neden olmaktadır. Doğası gereği sosyal bir yapısı olan insanın, sınırlı kaynak ve imkânasahip olduğu düşünüldüğünde “öteki”yle ve gruplarla çatışmaya girmesi kaçınılmazdır (Gordon, 2001, akt. Kılıçarslan ve Atıcı, 2015). Çatışma olgusunun tanımlanması ile ilgili genel geçer bir kabul bulunmamakla birlikte, çoğunlukla bu olgunun sosyal paydaşlar arasındaki faaliyetlerde, temaslarda, tutum ve davranış biçimlerinde anlaşmazlık olarak nitelenmektedir. (Rahim, 1992; Tjosvold, 1991a, akt. Karip, 2020). Çatışmaya neden olan duruma dair bireysel algılar, olaya yüklenen anlam gibi bireysel farklılıklar nedeniyle tercih edilen çatışma çözme davranışları bireyler arası farklılıklar göstermektedir. Mourer (1991) çatışma çözmenin, uyuşmazlık içinde bulunan birey ya da grupların, istenilen sonuca varmak için karşılıklı olarak gösterdikleri gayreti içeren bir süreç olduğunu ileri sürmektedir (akt. Aydın, 2017). Çatışma çözme davranışları ile ilgili farklı bakış açıları mevcuttur. Bu çalışmada çatışma çözme davranışları saldırganlık ve problem çözme bağlamında ele alınmıştır. Çatışma çözme davranışlarından biri olan saldırganlık; hem bireye hem de ilişkilere zarar vermek, bağları zayıflatmak ya da koparmak gibi yıkıcı etkilere sahipken; problem çözme, ilişkileri derinleştirmek, bireye farklı bakış açıları ve beceriler kazandırmak gibi yapıcı etkilere sahiptir. Çocukların ebeveynleri tarafından yanlış yönlendirilmesi, sınırlarının belirgin olmaması, ceza ve pekiştirme sistemindeki hatalar çocukların problem çözme becerilerini etkilemekte ve akran ilişkilerinde sorunlar yaşamasına neden olmaktadır (Aydın ve Traş, 2019). Yapılan araştırmalarda anne baba tutumu ve çatışma çözme davranışları arasından anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Örneğin, Arslan ve Kabasakal (2013)’ın ergenlik dönemindeki bireylerle gerçekleştirdiği çalışmada araştırma problemine ilişkin toplam puan ile demokratik anne baba tutumunun negatif ilişkisi; otoriter anne babatutumu ile pozitif bir ilişkisinin olduğu, diğer bir çalışma da ise çocukların problem çözme davranışlarının düzeyleri yükseldikçe; annelerin demokratik tutum düzeylerinin de yükseldiği gözlenmiştir (Erdoğan, 2014).

Kavalcı (2011) çatışmayı, iki veya daha fazla taraf arasında, değer, düşünce, inanış, ilgi, algı, toplumsal öğretiler ve roller, gereksinimler, sosyal beceriler bakımından uyuşmazlıklar olması halinde meydana gelebilen, gerginlik, birbirini engelleme ya da rakip olma durumu, değişim ve müdahil olma neticesinde meydana gelen durumlar olarak ifade etmektedir. Gerilim, rekabet, engellenme, değişiklik gibi

düşünce ve durumlar bireylerde farklı duyguların oluşmasına neden olmaktadır. Doğası gereği, insanlarda farklı duygulara neden olan sınırlı kaynakların paylaşımı, tarafların bireysel algıları, farklı değerler gibi nedenlerle meydana gelen çatışmanın duygular bağlamında değerlendirilmesi ve araştırılması oldukça önemlidir.

Duyguların en önemli işlevlerinden birisi içinde bulunulan durum ya da yaşanan olay sırasında “önemli” olana vurgu yapmaktır. Duygu düzenleme, duyguları ifade etmekle ve duyguların çözilemeyen sorunları yansıtmanın aksine birey için önemli olan durumlara işaret ettiğini bilmekle yakından ilişkilidir. Çatışma çözmede bu bilgiye sahip olmak bireyin o anki öfkesine, hayal kırıklığına, gerilimine değil durumun kendisine odaklanmasını sağlar. Duruma odaklanmak ise çatışmaya sebep olan koşulların, çatışmaya dahil olan bireyler tarafından değerlendirilmesini, bu değerlendirmenin sonunda taraflara ve aralarındaki ilişkiye fayda sağlayacak ortak bir karar alınmasını ve çatışmanın yapıcı bir biçimde çözülmesini sağlayabilir. Duygu düzenleme becerisi, bireyin hem kendisine içkin hem de toplumsal emareleri değerlendirmesine yardımcı olarak hislerini ve toplumsal hareketlerini biçimlendirmesi yoluyla toplumsal etkileşimleri direkt olmayan biçimde etkilemektedir (Akt. Üney, 2016). Alanyazındaki bazı çalışmalar, duygu düzenleme yetisine sahip olan çocukların ve ergenlik dönemindeki bireylerin sorunlarla daha iyi baş edebildiklerini, bir problemle karşılaştıklarında daha proaktif bir davranış biçimi sergilediklerini göstermektedir. Üney (2016) 11-14 yaş grubunda 7. Sınıfa devam eden 186 öğrenci ile yürüttüğü çalışmada; ergenlik dönemindeki bireylerin işlevsel olan içsel ve dışsal duygu düzenleme düzeyleri yükseldikçe, ergenin problem çözme düzeyinin; işlevsel olmayan içsel ve dışsal duygu düzenleme düzeyleri yükseldikçe de saldırganlığın yükseldiği sonucuna varmıştır.

Türkiye’de yürütülen araştırmalardan elde edilen sonuçlar, okula devam eden çocukların çatışma durumunu çözmek için çoğunlukla fiziksel şiddete başvurmaya meyilli olduklarını göstermektedir. Meydana gelen uyuşmazlık durumlarında okulda bulunan yetişkinlere durumu yakınlıkla anlatma, fiziksel ve sözel saldırganlık davranışları gösterme, zararlı arkadaş grupları oluşturma gibi yöntemlere başvurulmaktadır (Dai ve Araz, 2021).

Bu bilgiler ışığında, ebeveyn tutumlarının ve duygu düzenleme yetisinin ergenlik dönemindeki bireylerin, içinde bulundukları çatışmayı çözmek için benimsedikleri yapıcı ya da yıkıcı davranışları etkilediği düşünülmektedir. Yapılan alan yazın çalışmalarında ebeveyn tutumlarının ve duygu düzenleme yetisinin çatışma

özme davranışları ile ilişkisinin incelendiğı çalışmalar bulunmadığı görölmektedir. Bu bağlamda ebeveyn tutumlarının, pek çok ön beceri gerektiren duygu düzenleme yetisini, duygu düzenlemenin ise çatışma çözme davranışlarını etkilediğı söylenebilir. Bu nedenle bu araştırmanın konusu olarak; algılanan ebeveyn tutumlarının ve duygu düzenleme yetisinin çatışma çözme davranışlarını yordayıcılığı belirlenmiştir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ortaokula devam eden 7. sınıf öğrencilerinin duygu düzenleme yetisi ve algılanan ebeveyn tutumunun çatışma çözme davranışlarını yordama gücü ile algılanan ebeveyn tutumu, duygu düzenleme yetisi ve çatışma çözmenin kız-erkek olma, ebeveynlerin birlikte ya da ayrı olması gibi demografik özellikleri bağlamında farklılaşma durumunun araştırılması amaçlanmıştır.

1.3 Araştırma Soruları

1. Cinsiyete göre çatışma çözme davranışlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Öğrencilerin tercih ettiğı çatışma çözme davranışlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Anne-babanın ilişki durumuna çözme davranışlarında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Çatışma özme davranışları, anne baba tutumları ve duygu düzenleme arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Anne-baba tutumlarının saldırganlığı yordama gücü nedir?
6. Anne-baba tutumlarının problem çözmeyi yordama gücü nedir?
7. Anne-baba tutumlarının değışkenliği yordama gücü nedir?
8. Anne-baba tutumlarının duygu düzenlemeyi yordama gücü nedir?
9. Duygu düzenlemenin saldırganlığı yordama gücü nedir?
10. Duygu düzenlemenin problem çözmeyi yordama gücü nedir?

1.4 Araştırmanın Önemi

Literatür taraması yapıldığında ortaokula devam eden öğrencilerin akademik ve psikososyal gelişimlerini konu alan pek çok çalışma yapıldığı görölmektedir. Çatışma özme davranışları ile ilgili farklı araştırmalarda ebeveyn tutumları,

ebeveynlerin çatışma çözme stilleri, duygu düzenleme becerileri gibi farklı bağlamlarda ve farklı yaş gruplarında yapılan araştırmalar bulunmaktadır (Arslan ve Kabasakal, 2013; Erdoğan, 2014; akt. Dai ve Araz, 2021). Benzer şekilde bu çalışmanın bağımsız değişkenleri olan ebeveyn tutumları ve duygu düzenleme becerisi de farklı bağlamlarda bazı araştırmalara konu olmuştur (Ülker Erdem, 2019; Demireğen, 2019; Yaman, 2018). Ancak, ortaokul düzeyinde yapılmış, çatışma çözme davranışları, algılanan ebeveyn tutumu ve duygu düzenleme yetisini aynı anda içeren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Tercih edilen Çatışma çözme davranışlarının ön koşullarının incelenmesinin yapıcı davranışların artırılması yıkıcı davranışların azaltılması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Araştırma kapsamında ebeveyn tutumunun duygu düzenlemeyi, duygu düzenlemenin ise çatışma çözme davranışlarını yordama gücü incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın, okul ve sınıf içinde öğrencilerine yapıcı davranışları kazandırmak isteyen öğretmenlere ve ebeveynlerle çalışan ruh sağlığı çalışanlarına, aynı zamanda elde edilen bulguların bilimsel anlamda alan yazına katkısının olabileceği düşünülmektedir.

1.5 Sayıtlar

1. Katılımcıların ölçekleri ve demografik bilgi formlarını tarafsız, doğru ve içtenlikle cevaplandırıdıkları düşünülmektedir.

1.6 Sınırlılıklar

1. Araştırma 2022 yılında, İstanbul, Ataşehir ve Ümraniye ilçelerinde ortaokul 7. sınıfa devam ve araştırmaya katılım sağlayan 201 öğrenci ve ebeveynleri ile sınırlıdır.

2. Araştırma kapsamında, çocukların duygu düzenleme yetisinin değerlendirilmesi sadece ebeveynin verdiği bilgiler ile sınırlıdır.

3. Araştırmada, çatışma çözme davranışları, saldırganlık ve problem çözme davranışları alt boyutu ile sınırlıdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde çatışma, çatışma çözme, çatışma çözme davranışları; duygu, duygu düzenleme; anne baba tutumları ile ilgili literatür,

araştırmanın içerdığı değişkenler ile ilgili gerçekleştirilen araştırma ve çalışmalar bulunmaktadır.

2.1 Çatışma Çözme Davranışları

2.1.1 Çatışma

İnsan doğası gereği “öteki” ile iletişim ve etkileşim içinde olmaya ihtiyaç duyan bir varlıktır. Kişiler arasında yaşanan çatışmalar bu ihtiyacı gidermenin yollarından birisi olarak görülmektedir. Çatışma anında ve sonunda birey olumsuz deneyimler yaşamış olsa dahi, çatışmanın iletişime ve etkileşime dayanması bireyin bu ihtiyacını gidermektedir. Kişiler arası çatışmaların nedenleri arasında; olay ya da duruma ilişkin bireysel algı farklılıkları, uyuşmazlık veya uygunsuzluk, rekabet içinde olmak iletişim problemleri ya da tarafların birbirine bağlı olma durumu sayılabilir. Türü ya da nedeni ne olursa olsun her çatışmanın içinde bir karşıtlık barındırdığı söylenebilir.

Çatışma kavramı, farklı disiplinlerde farklı tanımlara sahiptir. Rahim (1992) çatışmayı, “Uyuşmazlık, anlaşmazlık ya da sosyal varlıklar (bireysel, grupsal, organizasyonel gibi) içindeki ya da arasındaki farklılıkların göstergesi olan interaktif bir süreç” şeklinde tanımlarken (akt.Taşbaş Oğuz, 2019), başka bir tanıma göre ise çatışma, iki veya daha fazla kişinin ya da grubun birbirleriyle bağdaşmayan hedeflerinin varlığına dair inançlarını gösterdiklerinde ortaya çıkan mücadelelerdir (Kriesberg ve Dayton, 2012).

Tüm çatışmaların temelinde bir dizi hareket ve bu hareketlere karşı verilen tepkiler, stratejik hareketler ve karşı stratejiler, iletişim stratejilerinin belirlenmesi, algılamalar ve mesajların nasıl algılandığı konusu yer almaktadır. Tüm bu unsurlar bir çatışmanın nasıl sonuçlanacağını da büyük ölçüde belirlemektedir (Putnam ve Folger, 1988; akt. Akkoyunlu, 2020).

Bir çatışma durumu farklı biçimlerde yönetilebilir ve sonuçlanabilir. Kişiler arası yaşanan çatışmaların taraflara ve aralarındaki ilişkiye fayda sağlayan yapıcı bir sonuca ulaşması için çatışma kaynağının doğru tespit edilmesinin önemli olduğu söylenebilir.

2.1.2 Çatışmanın Nedenleri

Karip (2020), Rahim (1992)'den alıntı yaparak çatışma durumlarının yanlış anlaşılması ve doğru yorumlanabilmesi için çatışmayı doğuran olgulara göre sınıflandırılmasının önemli olabileceğini ifade etmiş ve bu kaynakları; duygusal, kognitif, asıl, kurumsal olan veya kurumsal olmayan, realist veya realist olmayan, cezalandırıcı, yanlış atfedilen ve yanlış yöneltlen çatışma, menfaat, değer, erek çatışması, olarak sıralamıştır.

Öner (2000) ise çatışmanın nedenlerini; sınırlı kaynaklar, karşılanmamış temel psikolojik gereksinimler ve farklı değerler olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre sınırlı kaynaklar, para, meta, zaman, bilgi vb. olarak sıralanabilir. Bireyin, sınırlı kaynaklardan elde etmeyi planladığı veya arzuladığı kazanım, “öteki”nin, tutum, davranış, düşünce gibi özellikleri nedeniyle istenilen oranda ya da hiç elde edilemediğinde kişiler arasında çatışma durumu doğabilir. Alanyazında aidiyet, güç, özgürlük ve eğlenmenin, insan davranışlarının güdülenmesinde etken olan başlıca psikolojik ihtiyaçlar olduğu belirtilmiştir (akt. Öğülmüş,2001). Bu psikolojik gereksinimlerin, bireyin yaşamda var olması, varlığını sürdürmesi ve yaşamdan doyum elde etme arzusundan kaynaklandığı söylenebilir. Her bireyin gereksinimlerini giderme yolları farklılaşsa da psikolojik ihtiyaçların dışarıdan gelen engelleyici unsurlar nedeniyle giderilememesi çatışmaya neden olabilir. Harris (2009) değerleri, bireyin yaşamı içinde ona rehberlik eden ve motivasyon sağlayan prensipler olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan hareketle kültürel kabuller, inançlar, ilkeler gibi değerlerin kişiden kişiye farklılık gösterdiği söylenebilir. Değerlerden kaynaklanan çatışmalarda temel neden, bireylerin kendi değerlerini “öteki”nin değerlerine göre üstün, gerçekçi, doğru ve önemli görmesi, kendi değerlerinden farklı olan değerleresahip kişilere karşı olumsuz tutumlara sahip olması ve davranışlar sergilemesi olarak sıralanabilir.

Okul içinde öğrencilerin çatışma yaşadıkları konular ve okul içi bölümlerle ilgili olarak yapılan çalışmaların bulguları, ilköğretim kademesindeki öğrencilerde fiziksel saldırganlık, arbede, oyun bölümlerindeki uyuşmazlıklar, nesne ve kaynaklara erişim ve yararlanmaya dair çatışmalar, sıraya girme, alay etme, utandırma ve derslerle ilgili konularda yaşanan uyuşmazlıkların sıklıkla yaşandığını göstermektedir. (Johnson ve Johnson, 1994; akt. Atıcı, 2007).

2.1.3 Çatışma Türleri

Alanyazın incelendiğinde çatışma türlerinin, çatışmanın ortaya çıkış nedenine, taraflarına ya da fonksiyonelliğine göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Çatışmanın meydana gelme nedenleri göz önünde bulundurularak yapılan sınıflandırmada, olası çatışma, duyumsanan çatışma, sezilen çatışma ve aşikâr çatışma olmak üzere dört farklı türde çatışma bulunmaktadır. *Potansiyel çatışma*; henüz gerçekleşmemiş fakat gerçekleşme olasılığı bulunan çatışma, *algılanan çatışma*; çatışmanın açığa çıkmamış yönlerinin bireyler tarafından fark etmesi, *hissedilen çatışma*; tarafların “ötekine” yönelik olumsuz duygu ve tutumlar geliştirmesi, *aşikâr çatışma*; tarafların karşılıklı olarak ağır ifadeler kullanması, suçlamalarda bulunması ve olumsuz davranışlar sergilemesi olarak tanımlanabilir (Özdemir, 2019).

Taraflarına göre çatışmalar, içsel çatışma, kişiler arası çatışma, birey ve gruplar arası çatışma, grup içi çatışma, gruplar arası çatışma olarak sıralanabilir.

İçsel çatışma; Birey, olasılıhtimallerin yarattığı çelişkili durumlar karşısında ne yapacağına karar veremediği, çevresindeki insanların ve kendi beklentilerinin ne olduğunu kavrayamadığı durumlarda bu çatışma türünü yaşayabilir. Bununla birlikte bireyin olması gerekenden çok sayıda sosyal rolünün olması çatışmaya neden olabilir (Can, 2005).

Kişiler arası çatışma, birbiriyle bağılıkları olan bireylerin, amaçlarına varmasında engelleme (devinim) ve anlaşmazlıkların fark edilmesi (bilis) ile arzu edilemeyen duygusal reaksiyonlar (duygu) hissetmeleri neticesinde oluşabilir. (Basım vd., 2009).

Birey ve gruplar arası çatışma; grubun amaçlarını, amaç, norm ve izlenen yolu benimsemeyen kişilerin grupla çatışmasıdır (Saçkırk, 2019). *Grup içi çatışma*; bir grup içindeki bireylerinbirbirleriyle etkileşimi sırasında grubun ereklere, yapılması gerekenler, kurallar vb. hakkında yaşanan anlaşmazlıklardandoğan çatışmalardır (Karip, 2020). *Gruplar arası çatışma*; birden fazla grup arasında yaşanan, rekabet, güç mücadelesi, görüş, tutum farklılıkları gibi durumlardan kaynaklanan çatışma olarak tanımlanabilir.

Fonksiyonelliklerine göre çatışmalar fonksiyonel (işlevsel) ve fonksiyonel olmayan (işlevsel olmayan) çatışmalar olarak gruplanabilir. Fonksiyonel (işlevsel) çatışma; özgün düşünceler oluşturan, yaratıcı düşünceler içinistek uyandıran, örgütün dinamikliğini yükselten, birey ve grup kimliklerinin düzenlenmesine destek olan,

işlevsel olmayan çatışma; grup motivasyonunu ve kaynakları israf eden, psikolojik durumu tehlikeye atarak grubun birlik ve bütünlüğünü dağıtan, nefret ve saldırganlık davranışlarının çoğalmasına sebep olan çatışma türü olarak tanımlanabilir (Ceylan vd.,2000).

Bu araştırmada çatışma kavramı, araştırmanın amacına uygun olarak kişiler arası çatışmayı ifade etmektedir.

2.1.4. Çatışma Çözme

Çatışma çözme Mourer (1991) tarafından, birbirleriyle anlaşamayan tarafların, olumlu bir neticede buluşabilmek için birlikte yol aldıkları çalışma süreci şeklinde tanımlanmıştır (Erdoğan, 2014). Her ne kadar farklı çatışma türlerinin ortak özellikleri olsa da her çatışma aynı yöne doğru ilerlemeyebilir. Bazı çatışma durumları, çatışmaya dahil olan bireyler ya da taraflar arasındaki ilişkiler bakımından yapıcı etkiye sahipken bazıları yıkıcı etkiye sahip olabilir. Taraflar çatışmada olayları nasıl algılıyorsa ona göre hareket etmektedirler veya bilinçli bir şekilde çatışmanın yönünü kendileri seçmektedirler (Akkoyunlu, 2020). Çatışma doğal yapısı gereği ilişkileri güçlendiren veya zayıflatıp koparan bir özelliğe sahip olmamakla birlikte çatışmanın çözümü için benimsenen stratejiler bu iki farklı neticeye sebep olmaktadır (Girard ve Koch, 1996; akt. Türnüklü, 2007). Bu bağlamda bir çatışmayı yapıcı bir sonuca ulaştıran etmenlerin, bireylerin içinde bulunduğu çatışmayı çözmek için benimsediği stratejiler ve sergilediği davranışlar olduğu söylenebilir. Yapıcı stratejiler arasında problem çözme ve iş birliğine yönelik; yıkıcı stratejiler arasında ise üstünlük kurmaya yönelik, hükmedici stratejiler sıralanabilir. Bireylerin benimsedikleri stratejiye uygun olarak sergiledikleri davranışlar da farklılıklar gösterebilir. Örneğin, yapıcı bir strateji benimseyen bireyler, duygularını ifade etmeye ve karşısındakinin duygularını anlamaya yönelik konuşma, dinleme gibi davranışlar sergilerken; yıkıcı bir strateji benimseyen bireyler saldırganlık içeren davranışlar sergileyebilir. Bir çatışmanın olumlu (yapıcı) sonuçlanması; daha iyi ilişkilerin oluşturulmasına, bireyin kendine olan güveninin ve saygısının artmasına, çözüm odaklı düşünme becerilerinin gelişmesine neden olurken bir çatışmanın olumsuz (yıkıcı) sonuçlanması; kişiler arası ilişkilerin zayıflamasına ya da bağların kopmasına, bireyin öz güveninin zedelenmesine, çatışma yaratacak durumlardan kaçınmasına neden olabilir. Bireyin amacına ve ilişkiye yüklediği değere bakıldığında; çatışma çözme davranışları; güç

kullanma, geri çekilme, yatıştırma, uzlaşma ve iş birliğine girme olarak sıralanabilir (Johnson ve Johnson, 1994). Bu araştırma kapsamında çatışma çözme davranışları, saldırganlık (güç kullanma) ve problem çözme (iş birliğine girme, uzlaşma) alt boyutları ile ele alınmıştır.

2.1.4.1 Kişiler Arası Çatışma Çözmenin Aşamaları

Özcan (2021)'a göre çatışma yönetiminin, öncelikle açıkça gözlenen ya da potansiyel bir çatışma durumunun fark edilmesi, sonrasında çatışmanın *gerçek* nedenini/kaynağını belirlemek, ardından çatışmanın türüne ya da kaynağına uygun strateji belirlemek ve son olarak uygulanan stratejinin çatışmayı çözmede ne derece etkin olduğunu tespit etmek için değerlendirme yapmak olmak üzere dört aşaması bulunmaktadır.

Öner (2000), kişiler arası çatışma çözmenin 8 aşamadan oluştuğu ileri sürülmektedir. Bu aşamalar; pozitif ortamın oluşturulması, algıların netleştirilmesi, bireysel ve ortak ihtiyaçların tespit edilmesi, pozitifbakış açısı geliştirilmesi, öncelikgelecek için yapılabileceklerle verilmeliardından geçmişte meydana gelen olaylar ele alınarak uzlaşmaya çalışılması, çözüm içinalternatifgeliştirilmesi, çözüm alternatiflerinden en uygun olanın tercih edilmesi ve ortak paydada birleşilen kararın anlaşmasının sağlanmasıdır. Her çatışma durumunun tarafları, kaynakları, süreci birbirinden farklı olduğu gibi bu aşamalar arasındaki geçiş de birbirinden farklılık göstermektedir.

Pozitif Ortamın Oluşturulması: Olumlu ortam, hem tarafların hem de mekân, zaman gibi bileşenlerin düzenlenmesi ile oluşturulabilir. Çatışmanın çözümü için, tarafların uygun bir zaman ve yerde, iletişime açık ve çözüm odaklı olarak bulunması olumlu ortamın oluşmasını sağlayabilir.

Algıların Netleştirilmesi: Sorunun tarafların bakış açısından tanımlanması, farklılıkların ortaya konarak netleştirildiği aşamadır (Güner, 2007). Bu aşamada tarafların, çatışmaya sebep olan duruma ilişkin duygu ve düşüncelerini, samimi ve olumlu bir dille paylaşmak için çaba göstermesi gerektiği söylenebilir.

Bireysel ve Ortak İhtiyaçların Tespit Edilmesi: Çatışma, taraflar arasında farklılaşan ihtiyaçlardan, çakışan menfaatlerden, bireysel hedeflerden kaynaklanıyor olabilir. Bu aşamada tarafların ihtiyaç, arzu ve hedeflerini karşı tarafa net bir şekilde

ifade etmesi aynı zamanda karşı tarafın da ihtiyaç, arzu ve hedeflerini anlamaya çabalaması, önemsemesi yoluyla ortak ihtiyaçlar belirlenebilir.

Pozitif Bakış Açısı Geliştirilmesi: Bireyin sahip olduğu düşüncelerin davranışlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Bir çatışma durumuna ilişkin olumsuz düşünceler, bireyi çözüm odaklı davranışlar sergilemekten alıkoyabilir. Dolayısıyla taraflar arasında hem duruma hem de birbirlerine karşı pozitif bir bakış açısı geliştirmek çatışmanın yapıcı sonuçlanmasını sağlayabilir.

Önce Gelecek Sonra Geçmiş: Çatışma çözmenin bu aşamasında önemli olanın; tarafların, “anda” yaşanan ve çatışmanın kaynağı olarak görülen duruma odaklanması, bu duruma ilişkin gelecek için çözüm yolları aranması bunu yaparken de geçmişte gerçekleşmiş olaylardan feyz alınarak hatalı davranışların tekrarlanmaması olduğu söylenebilir.

Çözüm İçin Alternatif Geliştirilmesi: Bu aşama çatışma durumunun çözümü için tarafların akla yatkın olan ya da olmayan, uygulanabilir ya da uygulanamaz her türlü fikrin önerildiği aşama olarak tanımlanabilir.

Çözüm Alternatiflerinden En Uygun Olanın Tercih Edilmesi: Bir önceki aşamada geliştirilen alternatiflerin arasından taraflar arasında ortak noktalar bulunarak, taraf olan bireylerin belli bir düzeyde ihtiyaçlarının giderilmesini, çıkarlarının korunmasını sağlayan, taraflarca kabul edilmiş uygulanabilir çözüm yolunun tercih edildiği aşama olarak tanımlanabilir.

Ortak Paydada Birleşilen Kararın Anlaşmasının Sağlanması: Tarafların belirlediği çözüm yolunun uygulanacağına dair birbirine taahhütte bulunduğu aşama olarak tanımlanabilir.

2.1.4.2 Kişiler Arası Çatışma Çözme İçin İhtiyaç Duyulan Beceriler

Çatışma durumlarının sosyal bir varlık olan insan yaşamında kaçınılmaz olduğu ve sağlıklı olanın çatışma durumlarından kaçmak değil çatışma durumunu yapıcı sonlandırmak olduğu bilinmektedir. Çatışmanın yapıcı çözümlenmesi ise bireylerin duygusal ve düşünsel becerilere sahip olmasını gerektirmektedir. Bazı kaynaklarda çatışmayı yapıcı bir sonuca ulaştırmak için ihtiyaç duyulan temel beceriler; oryantasyon, algılama ve duygusal beceriler ile iletişim, yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme becerileridir (Çokdolu, 2013). Mayer (1990)’a göre çatışma

durumunda en temel iki beceri iletişim ve dinleme becerisidir (akt. Karip, 2020). Bu bilgiler ışığında etkin dinleme, empati kurma, duyguları ifade edebilme ve düzenleyebilme ve yaratıcı düşünme becerilerinin çatışmayı yapıcı sonuçlandırmak için ihtiyaç duyulan beceriler olduğu söylenebilir.

Etkin Dinleme: Bireyler arası kurulan iletişimde karşı taraftan gönderilen iletinin, alıcı kişi tarafından benmerkezci ve önyargılı yaklaşımdan uzaklaşarak, dikkatini hem gönderilen iletiye hem de karşısındaki kişiye vererek, iletinin doğru anlaşılıp anlaşılmadığını duygu ve içerik yansıtması yoluyla sorgulayarak dinlemesi olarak tanımlanabilir. Çatışma durumlarında bireylerin birbirlerini etkin dinlemesi yanlış anlaşılımları en az düzeye indirebileceği gibi, tarafların gerçek duygu ve düşüncelerini açıkça paylaşabilmeleri için güvenli bir ortam sağlayabilir. Bu biçimde yapılan dinleme örtük anlamları ortaya çıkarmak için uygun bir ortam sağlamaktadır (Cüceloğlu, 2012). Etkin dinleme, öğrenmeyi kolaylaştırmada, sorgulamayı cesaretlendirmede, kişilerin düşünme, soru sorma, tartışma ve araştırmada kendilerini rahat ve güvenli hissedecekleri ortamı oluşturmada güçlü bir araçtır (Gordon, 2006; akt. Silkü, 2010).

Empati Kurma: Empati, bireyin ne düşündüğünü ve hissettiğini anlamak, yargılamadan bireye geri dönüt verme olarak ifade edilmektedir (Gerlach, 2001; akt. Şahin ve Akbaba, 2017). İletişimde olduğu “öteki” ile duygudaşlık sağlayabilen bireyler, duygudaşlık sağlayamayan kişilere oranla etkileşimde bulunma, ilişki kurma ve yürütme konularında daha yetkindirler, “öteki” ile yapıcı ilişkiler geliştirir, daha az tartışır ve paylaşımcıdır (Baker-Weber, 2000, akt. Gökkaya ve Canbulat, 2020). Bu bağlamda empatinin, bireyler arası ilişki ve iletişimi güçlendirerek çatışma olasılığını azalttığı gibi çatışma durumunda da tarafların yapıcı çözümlere yönelmesine katkı sağladığı söylenebilir.

Duyguları İfade Edebilme ve Düzenleyebilme: İnsanlar, sahip oldukları hedefler veya önemsedikleri insanlar veya işler gibi kendileri için önemli olan şeyler hakkında başkaları ile iletişim kurabilmek için duygularını ifade ederler (Southam-Gerow, 2020). Bireyim hem kendi duygularını hem de “öteki”nin duygularını farkında olarak bu duyguların olumlu bir dille ifade edilmesi, çatışmanın taraflar ve taraflar arasındaki ilişki için fayda sağlayacak biçimde sonuçlanmasına katkı sağlayabilir. Kişilerin duygusal deneyimlerinin yoğunluğunu, sıklığını ve süresini düzenlemek için

duygusal tepkilerini değiştirebilme ve zorlayıcı duygularıyla baş edebilme becerilerine duygu düzenleme adı verilir (Gross, 2002; akt.Bekaroğlu, 2020). Bireyin çatışma durumunda duygusal yoğunluğunu ve tepkilerini düzenleyebilmesi, çatışma durumunu şiddetlendirmek yerine sönümleyebilir.

*Yaratıcı Düşünme:*Yaratıcı düşünme, bireyin esnek düşünebilme becerisi yoluyla farklı konular, durum veya olay ile ilişkili alışılmışın dışında, özgün yaklaşımlar sergileyebilmesi olarak tanımlanabilir.

2.1.5 Çatışma Çözme Stratejileri

Alanyazında çatışma çözümüne dair çokça farklı bakış ortaya konmaktadır (Blake ve Mouton, 1964; Deutsch, 1973; Philips ve Cheston, 1979; Putman ve Wilson, 1982; Rahim, 1983; akt. Koruklu vd., 2015). Johson (1994)’ın geliştirdiği modelin ise çatışma çözme stratejileri arasında en yaygın kullanılan strateji olduğu söylenebilir (Öksüz ve Baba Öztürk, 2016). Bu model; yüzleşme, uzlaşma, güç kullanma, geri çekilme ve yatıştırma olmak üzere beş farklı strateji içermektedir. *Yüzleşme*, işbirliği yapabilme, kendini ifade edebilme, etkin dinleme gibi becerilere sahip olmayı ve bunları etkin kullanmayı gerektiren, taraflara fayda sağlamayı amaçlayan çözüm önerilerinden en işlevsel olanının kabul edilmesi, *uzlaşma*; taraflar arasında işbirliği gerektiren ve belli bir oranda tarafların kendi çıkar ve amaçlarından taviz vererek ortak bir yol bulması, *güç kullanma*; tarafların kendi amaç ve kazanımlarını ön planda tuttuğu, rekabet ve karşı tarafa baskı içeren, bireyin amacına ulaşmak için aradaki ilişkiyi önemsemeksizin zaman zaman saldırgan davranışlar sergilemesi, *geri çekilme*; bireyin kendisinin ve “öteki”nin ihtiyaç, amaç ve isteklerinden vaz geçerek çatışma durumunda kaçınması, *yatıştırma*; bireyin karşı tarafla olan ilişkisini çok önemsediği için sadece kendisinin hedef, arzu ve gereksinimlerinden vaz geçmesi olarak tanımlanabilir.

Alanyazında çatışma çözümüne ilişkin yaygın olarak “öteki” ile işbirliği, “öteki”ni kontrol etme ya da “öteki”ne zarar verme ve kaçınan davranma üzerinde durulmaktadır.

Her çatışmanın kaynağı, tarafları, bağlamı, iklimi gibi özelliklerinin farklı olması gibi çatışmayı yönetme, çözme ve bu amaçlar için bireyler tarafından tercih edilen stratejiler de farklılaşmaktadır. Bir stratejinin her durumda faydalı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bireylerin içinde bulundukları çatışma durumunda -

farkında olarak ya da olmayarak- tercih ettikleri stratejiye uygun davranışlar sergiledikleri söylenebilir.

2.1.6 Çatışma Çözme Davranışları

Çatışmanın tanımını duygu ve düşünceler bağlamında yapan Erdoğan (1999)’a göre çatışma; bireyin belli bir zaman ve mekân içinde “öteki” ile etkileşiminde arzu etmedikleriyle karşılaşması, bir netice için baskı altına alınması durumunda sergilediği eylem, içinde bulunduğu duygudurumdur (akt. Uysal, 2004). Çatışma duygu ve davranışlar bağlamında ele alındığında, çatışmanın her evresinde farklı duygular ve davranışlar meydana geldiği ifade edilebilir. Hendrick (1991)’e göre çatışma; genellikle müdahale gerektirmeyen ve gün içinde gerçekleşen sıradan sorunlardan meydana gelen ilk aşama; sorunun çözümünün zorlaştığı ve bireyler/gruplar arasındaki karşıtlığın arttığı ikinci aşama ve bir önceki aşamada çözüme kavuşmayan sorunlar nedeniyle “ötekine” zarar verme amacıyla her türlü şiddete başvurma ya da karşılıklı duyarsızlaşmanın başladığı üçüncü aşamadan oluşmaktadır (akt. Karip, 2020). Bir çatışma durumunun ikinci evrede çözüm odaklı yaklaşım ve davranışlarla çözülmesi şiddet ve saldırganlık içeren üçüncü evreye geçilmesini önleyebilir. Bireyler arasında meydana gelen çatışmaların çözümünde, beraberlik gerektiren, ilişkileri güçlendiren taktikler, çatışmanın karşı tarafıyla birlikte yaşanan sorunun olumlu bir çözüme ulaşması için tarafların açık ve samimi bir iletişim kurmasını bununla birlikte çatışmanın taraflara fayda sağlayan uzlaşmaya varmak için olumlu problem çözme tartışmalarını içerir (Johnson ve Johnson, 1995a; akt. Türnüklü ve Şahin, 2004). Ancak tarafların birbirine karşı hissettiği güvensizlik, öfke gibi duygular saldırgan davranışlar sergilenmesine ve çatışmanın üçüncü evreye taşınmasına neden olabilir.

2.1.6.1 Saldırganlık

Saldırganlık uzun zamandan bu yana farklı disiplinlerdeki önemli bir araştırma konusudur. Saldırganlık, bireyin bilerek ve isteyerek “ötekine” zarar vermek, onu incitmek ya da yaralamak amacıyla gerçekleştirdiği, fiziksel veya sözel davranışlar olarak tanımlanabilir. Freud başta olmak üzere pek çok kuramcı saldırganlığın doğuştan geldiğini öne sürerken bazı araştırmacılar öğrenildiğini ileri sürmektedir. Bandura (1973)’nın geliştirdiği sosyal öğrenme kuramına göre saldırgan davranışlar çevresel etkileşimle öğrenilebilir ve doğuştan getirilmeyen bu davranışlar

değiştirilebilir, söndürülebilir ya da hiç öğrenilmeyebilir (Arslan vd., 2010). Yapılan pek çok araştırma Bandura'nın ifadesini destekler niteliktedir ancak yine de saldırganlığın sadece öğrenildiğini söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte bebeklik ve çocukluk çağlarında içinde bulunulan sosyal çevrenin, ailenin ve maruz kalınan ebeveyn tutumlarının bireylerin davranışlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Dolayısıyla saldırganlığın tamamıyla öğrenildiği ifade edilemese de anne baba tutumlarından etkilendiği söylenebilir. Aile içinde saldırgan davranışların kabul edilmesi, bir çözüm yolu olarak görülmesi, çocuğun amacına ulaşması için hizmet etmesi ve pekiştirilmesinin saldırgan davranışları artırdığı söylenebilir. Aynı zamanda yapılan bazı araştırmalar duygu düzenleme düzeyi ve saldırganlık davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. bu bağlamda duygularını düzenlemekte güçlük çeken, onları doğru biçimde ifade etmek yerine bastıran ya da görmezden gelen bireylerin daha saldırgan davranışlar sergilediği söylenebilir.

Saldırgan davranış gösteren kişilerin kişilerarası ilişkilerdeki temel amaçları kazanmak, baskın olmak, zorlamak diğer insanlardan daha güçlü olmaktır (Çam ve Akgün, 2007). Çatışma durumunda saldırgan davranışlar gösteren bireylerin, “öteki” ile empati kuramadığı ya da kurmaya istekli olmadığı, “öteki”nin duygu ve düşüncelerine dikkat etmediği ya da değer vermediği, önceliğinin kendi hedeflerine ulaşmak olduğu, bu hedeflere ulaşmak için diğer taraf üzerinde güç kullanma, zorlama gibi yollara baş vurduğu söylenebilir.

2.1.6.2 Problem Çözme

Problem çözme, karşılıklı iletişime dayanan, çatışma içindeki bireylerin hem kendisinin hem de karşı tarafın faydasını düşündüğü, iş birliği içeren, taraflar için uygun görülen bir sonuca varmak niyetiyle sergilenen davranışlar olarak tanımlanabilir. Problem çözme, çatışmaya dahil olan bireylerin birlikte akıl yürüterek esas sorunun ne olduğunu ve neyden kaynaklandığını, uzlaşmazlıkları ilişkiye zarar vermeden belirleyebilirler. Dolayısıyla çatışmaya dahil olan bireyler çözüm için ihtiyaç duyulan ya da yapılması zaruri olanlar hakkında kendi düşünce sistemlerinin dışında düşünce sistemleri de geliştirebilirler (Karip, 1999: 62, akt. Karcıoğlu ve Alioğulları, 2012). Problem çözme, çatışma durumu hakkında tam anlamıyla ve açıkça gidilmesi, tarafların yüzleşmesi ve çatışma durumuyla ilgili açık olarak ve ayrıntılı

biçimde tartışılmasını içerir. Bu bağlamda güçlü iletişim becerilerinin problem çözmeye olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Problem olan durumun doğru tanımlanması, tarafların birbirlerinin mizacına değil çatışmaya sebep olan durum ya da olaya odaklanması, duyguların doğru biçimde ifade edilmesi ve düzenlenmesi, empati kurulması çatışma durumunda problem çözme davranışlarının tercih edilerek çatışmanın yapıcı sonuçlanmasını sağlayabilir. Duygudaşlık, bireylerin karşılıklı olarak birbirlerinin duygu ve düşüncelerini kavrayabilmesinde önemli bir yere sahiptir. Kişiler arası ilişkilerde “öteki”nin duygularını ve ihtiyaçlarını anlamak ya da bunun için çaba göstermek çatışmaları büyük oranda azaltabilir. Rehber ve Atıcı (2009)’nın gerçekleştirdiği araştırmada duygudaşlığa yatkınlık düzeyi yüksek olan bireyler ile duygudaşlığa yatkınlık düzeyi düşük olan bireyler değerlendirilmiş ve ilk grubun problem çözme düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Çatışmayı yapıcı bir biçimde sonlandıran problem çözme için gerekli olan iletişim ve empati becerileri çocukluk çağlarında aile içinde gelişen sosyal becerilerdendir. Anne baba tutumlarının, bu becerilerin nasıl ve ne yönde gelişeceğini dolayısıyla çatışma durumunda tercih edilecek davranışları da etkilediği söylenebilir.

Çatışma durumlarında problem çözme davranışları sergileyen bireyler, içinde bulunulan durumu kişiselleştirmeyerek çözülmesi gereken bir problem olarak algılıyor olabilirler. Bu algı bireylerin sorun değil çözüm odaklı düşünmesini, çatışmanın taraflarına fayda sağlayacak çözüm yolları için yaratıcı fikirler ortaya koymasını bunu yaparken de “öteki”nin duygu ve düşüncelerinin farkında olduğu, onlara değer verdiği söylenebilir.

2.1.7 Çatışma Çözme Davranışları ve Ebeveyn Tutumu

Ailelerin yapısal dinamikleri ve ebeveynlerin çocuk yetiştirirken benimsediği tutum, çocuklara karşı sergilediği davranışlar farklılık göstermektedir. Ebeveyn tutumu; ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken bilinç dışı ihtiyaçlarını, psikolojik eğilimleri doğrultusunda yansıtan davranışlar olarak tanımlanabilir. Ebeveynlerin sahip oldukları tutumlar ise çocukları ile kurdukları iletişim tarzına ve davranışlarına yön vermektedir. Baumrind (2005)’e göre otoriter, izin verici, demokratik ve ilgisiz olmak üzere dört temel ebeveynlik tarzı bulunmaktadır. Bu çalışmada çatışma çözme davranışları, otoriter, koruyucu/istekçi ve demokratik tutum bağlamında ele alınmıştır.

2.1.7.1 Çatışma Çözme Davranışları ve Otoriter Ebeveyn Tutumu

Bu tutum, ebeveynler tarafından uygulanan, esnemeyen, çocuğun gelişim dönemi ve özelliklerine, ihtiyaçlarına göre yenilenmeyen kuralları içerir. Bu tutuma sahip ebeveynlerin çocukları, uyulmadığında cezalandırıldıkları bu kurallara her zaman ve kayıtsız şartsız uymak zorundadır (Sezer vd., 2013). Otoriter tutumla büyüyen çocuklar; kendisine ve çevresine güvenmeyen, arkadaşlık ilişkilerinde sorunlar yaşayan ve bu sorunları saldırgan davranışlar sergileyerek çözmeye çalışan bireyler olabilir. Esnek olmayan kurallar, bu kurallara uyulmadığı takdirde karşılaşılan cezalar, karar verme ve muhakeme becerilerini zayıflatabilir. Otoriter ebeveyn tutumunda aile içi ilişkiler mesafeli, iletişim sınırlı olabilir. Dolayısıyla bu tutuma sahip ebeveynlerle büyüyen çocuklar ilişki kurma ya da iletişim alanında zorluk yaşayabilir. Yapılan araştırmalar, otoriter tutum ile problem çözme arasında negatif, saldırganlık arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

2.1.7.2 Çatışma Çözme Davranışları ve Koruyucu/İstekçi Ebeveyn Tutumu

Her anne baba çocuklarını kötü yaşam koşullarından, karşılaşılabilecek tehlikelerden, çocukların zarar göreceği durum ve olaylardan korumak ihtiyacı içindedir. Koruyucu İstekçi anne baba tutumunda ise çocuğunu koruma isteğinde ve davranışlarında aşırıya gitme durumu bulunmaktadır. Çocukların kendi başına yapabilecekleri gelişim dönemine uygun eylemler çocuğun zarar görme ihtimali göz önünde bulundurularak ebeveynler tarafından gerçekleştirilir. Böylece çocukların farklı gelişim alanlarında, pek çok beceriyi kazanması ebeveynleri tarafından engellenmiş olur. Bu tutumla büyümüş çocuklar ilerleyen yaşlarında, öz güvenleri düşük, iletişim ve empati kurma becerileri zayıf, içine kapanık, yeni deneyimlerden kaçınan, ebeveynlere bağımlı bir yapıya sahip olabilirler. Yapılan araştırmalar koruyucu/istekçi ebeveyn tutumu ile problem çözme arasında negatif, saldırganlık ile arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

2.1.7.3 Çatışma Çözme Davranışları ve Demokratik Ebeveyn Tutumu

Demokratik tutuma sahip olan ebeveynler, çocuklarını birey olarak kabul eder. Bu ebeveynlere göre çocuklar, anne ve babasından bağımsız, kendi ilgi alanları, ihtiyaçları, duygu ve düşünceleri olan, kendisiyle ilgili kararlar alabilen aynı zamanda aile içinde alınacak kararlarda fikirleri önemsenen bireylerdir. Demokratik tutuma sahip olan anne ve babalar çocuklarının sahip olduğu potansiyeli farkındadır ve bu

potansiyel ile çocuklarının kendini gerçekleştirmesine destek olur. Aile içinde yakın bir ilişki, güçlü bir iletişim ve bağ bulunmaktadır. Bu tutumla büyüyen çocuklar, kendisine ve çevresine güvenen, karar alma becerileri gelişmiş, sorumluluk alabilen, duygularını farkında olan ve doğru biçimde ifade eden, iş birliğine açık bireyler olabilirler. Yapılan araştırmalar, demokratik ebeveyn tutumuyla problem çözme ile arasında pozitif, saldırganlık ile arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

2.1.8 Çatışma Çözme Davranışları ve Duygu Düzenleme

Bazı bilim insanlarına göre tehlikeyle karşı karşıya olduğu için güvenlik ihtiyacını gideremeyen insanın korku hissetmesi örneğinde olduğu gibi giderilen ya da giderilemeyen ihtiyaçlar, arzu edilen ya da arzu edilmeyen duygulara sebep olmaktadır. Duygular ise bireyin davranış biçimi, aldığı kararlar, yaptığı seçimler, kurduğu ilişkiler gibi yaşamının pek çok alanını yoğun biçimde etkilemektedir. Goleman (1995) duyguları, harekete geçmemizi sağlayan dürtüler olarak tanımlamıştır. Çatışma ise sosyal yaşamın içinde kaçınılmaz olan ve ister pasif ister aktif olsun bireyi harekete geçiren bir olgudur. Çatışmaya neden olan durum ya da olay birey tarafından kişisel geçmişine, öğretilerine, deneyimlerine, çıkarımlarına bağlı olarak öznel biçimde algılanır ve yorumlanır. Bu öznellik içinde bireyin duygularını da barındırmaktadır. Kişiler arası yaşanan çatışmaların meydana gelmesinde, şiddetlenmesinde ve çözüme kavuşmasında önemli bir yere sahip olan duygular, çatışma durumunda verilen tepkilerin ortaya çıkmasında da oldukça önemli bir yere sahiptir. Duygu düzenleme bireyin hedeflerine ulaşması için duygusal tepkilerini gözlemlemesi, değerlendirmesi ile değiştirmesinden sorumlu içsel ve dışsal süreçlerden oluşur (Thompson 1994). Alan yazında duygu düzenleme ve çatışma çözme davranışlarını içeren araştırmaya rastlanmamakla birlikte duygusal zekâ ve çatışma çözme ile ilgili yapılan araştırmalar, duygularını tanıyan, tanımlayan ve ifade edebilen çocukların daha yapıcı davranışlar sergilediklerini göstermektedir.

2.2 Duygu Düzenleme

2.2.1 Duygu Nedir?

Duygu olgusunun Antik Yunan'dan günümüze kadar gelen uzun bir hikâyesi olmakla birlikte henüz kesin, farklı disiplinler tarafından onaylanan bir tanımlı yapılamamıştır. Duygular, insanlığın neredeyse her döneminde pek çok bilim dalı

tarafından tartışılmış, son 20 yılda ise sosyal bilimlerin farklı bağlamlarda derinlemesine araştırdığı popüler bir konu haline gelmiştir. Duyguların nasıl oluştuğu, kaynağının ne olduğu, bireylere ve toplumsal yaşama etkisi, kültürel yapılarla etkileşimi, ifade edilme biçimleri gibi farklı boyutları bilim insanları tarafından araştırılmaya devam etmektedir.

Duygu olgusunun sözlük anlamı “Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim.”, “Kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik.” olarak tanımlanmıştır. Psikoloji bağlamında yapılan tanımlar ise kuramlar ya da olguyu tanımlarken odaklanılan yapılara göre farklılaşmaktadır. Goleman (1995) duyguları, harekete geçmemizi sağlayan dürtüler olarak tanımlarken; başka bir tanıma göre duygular direkt insanın karşı karşıya kaldığı olgu, durum, nesne vb.algılama biçimini, bunlara dair düşünce ve hislerini, tepkilerini belirleyen esas yapılardır (Crick ve Dodge, 1994; Greenberg, 2010a; akt. Çelik ve Aydoğdu, 2018). Plutchik (1982) duyguyu “bilişsel uyarılmayı, eylem dürtüsünü ve bu karmaşık süreci başlatan uyaran üzerinde bir etkiye sahip olacak şeklide tasarlanan davranışı içeren tepkiler dizisi” olarak tanımlar (Demir, 2020).

Duyguların ne olduğunu, nasıl oluştuğunu ve bireyleri nasıl etkilediğini anlamak için çalışan bilim insanları farklı kuramlar ve yaklaşımlar geliştirmiştir. Duygular konusunda geliştirilen yaklaşımlar duyguların oluşumu konusunda ayrılmaktadır. Bazı yaklaşımlar duyguların oluşumunu fizyolojik süreçlerle açıklarken bazıları çevresel etkilerle ya da bilişsel süreçlerle açıklamaktadır. Bu bağlamda duygu kuramları Fizyolojik/Nörolojik Yaklaşımlar, Bilişsel Değerlendirme Yaklaşımları ve Duygusal Zekâ Modeli gibi başlıklar altında toplanabilir.

2.2.2 Duygu Kuramları

2.2.2.1. Fizyolojik/Nörolojik Yaklaşımlar:

Fizyolojik/Nörolojik Yaklaşımlar duygu olgusunu fizyolojik/nörolojik süreçlerle açıklamaktadır. James-Lange’ın Beden Tepkisi Kuramı’na göre duygu bireyin olgular karşısında fiziksel bir tepki vermesinin ardından doğar (Kılıç, 2020). James, insanların duyguyu hissetmesinin kaslarından ve iç organlarından gelen duyusal geri bildirime bağlı olarak bireyin kendini ne yaparken bulduğuna dayandığını söylemektedir (Carlson, 2006; akt. Curun, 2018). Örneğin; önce göz bebekleri büyür, gözler normalden fazla açılır ardından şaşkınlık duygusu deneyimlenir. Bu kurama

göre duygusal tepkiler otonom davranışlar ve duyguya ilişkin davranışlardan oluşmaktadır.

Cannon-Bard'un Merkezi Nöral Süreçler Kuramı'na göre olaylar beynin çeşitli merkezlerinde işlenir, merkezler aynı anda uyarılma tepkilerini, bireyin davranışlarını ve duygularını kontrol etmektedir (Kılıç, 2020). Bu kurama göre, duyguların oluşması fizyolojik süreçlerle ilgili olduğu kadar bilişsel süreçlerle de ilgilidir. Bir durumla karşı karşıya kalan insan maruz kaldığı uyarının duygusal olup olmadığına o uyarana ilgili sahip olduğu bilgiyle karar vermektedir. Örneğin, bir köpekle karşılaşıldığına köpeğin korkuya mı yoksa şefkate mi sebep olacağı köpeğe dair bilginin işlenmesiyle mümkün olmaktadır

Lindsley'in Genel Uyarılmışlık Kuramı'na göre, az ya da çok şiddetli duygulanımlar aynı fizyolojik mekanizmalar tarafından ortaya konmaktadır (Baran, 2011) . Farklı duygu durumları ile ilgili tek ve farklılaşmamış bir fizyolojik tepki bulunmaktadır. Bu fizyolojik tepkinin şiddetindeki değişiklik (niceliksel) farklı duygulara (niteliksel) yol açmaktadır.

2.2.2.2 Bilişsel Değerlendirme Yaklaşımları

Bilişsel değerlendirme yaklaşımları duygu olgusunu bilişsel süreçleri merkeze alarak açıklamaya çalışmaktadır. Duyguların oluşumunda fizyolojik süreçleri reddetmemekle birlikte duyguların oluşumunda algı, öğrenme, akıl yürütme gibi bilişsel süreçlerin etkili olduğu görüşünü benimsemektedir. Bu kuramlar kapsamında duyguların; uyarın, durum ya da olayın birey tarafından kişisel olarak değerlendirmesi neticesinde oluştuğu, şekillendiği ileri sürülmektedir. (Kılıç, 2020). Bireylerin aynı uyarın karşısında farklı duyguları hissetmesi ya da farklı duygusal tepkiler göstermesi bireysel farklılıklarla, bireysel farklılıklar ise bilişsel süreçlerle açıklanabilir. Bir uyarın ile ilgili deneyim ve bilgilerin, zihinsel süreçlerle algılandığı, kodlandığı ve geri çağırıldığı göz önünde bulundurulduğunda; bu uyarın ile olumsuz deneyime sahip olan birey ile olumlu deneyime sahip olan ya da daha önce bu uyarınla karşılaşmamış bireyin farklı duygusal davranışlar göstermesi beklenmektedir.

Atıf kuramına göre duygular; olay, olgu ve durumların birey tarafından değerlendirme biçimiyle ilgilidir. Lazarus'a göre (1991; 1995) duyguların güdüsel yönü, bireyin hedeflerinin değerlendirilmesini ve bireyin hedeflerine giderken nasıl

karar verdiğini içerirken, bilişsel yönü ise bireyin bir duruma ilişkin değerlendirmesini veya yaşamındaki önemli bir olayı nasıl değerlendirdiği ile ilgilidir (Kılıç, 2020).

İki faktörlü duygu kuramına göre duygu yaşantısı fizyolojik uyarılma ve bilişsel değerlendirme olarak iki farklı faktörün ortak etkisi altındadır (Kılıç, 2020). Bu bağlamda duygunun meydana gelmesi için bir uyarının belli bir düzeyde fizyolojik değişime neden olması gerekmektedir. Birey bu değişimi o anki koşullar çerçevesinde bilişsel olarak değerlendirmektedir ve bu değerlendirmenin sonunda bağlama uygun duygu yaşanmaktadır. Aynı bilişsel koşullar tekrar oluştuğunda ortada fizyolojik uyarılmışlık durumu yoksa belirli bir duygu da olmayacaktır (Baran, 2011).

2.2.2.3 Duygusal Zekâ Modeli

Duygusal zekâ modeli, duygu ve bilişe odaklanmaktadır. Mayer ve Salovey orijinal makalelerinde, duygusal zekâyı şöyle açıklıyor: Duygusal zekâ; kişinin kendisinin ve başkalarının his ve duygularını izleme, onları ayırabilme; bu bilgileri de düşünce ve eylemlerini yönlendirmek için kullanma becerisidir (Bariso, 2019). Bu bağlamda ele alındığında duygu ve duygusal tepkiler bireyin bilişsel süreçlerinden bağımsız düşünülememektedir. Bununla birlikte duygusal zekâ modeli fizyolojik yapıyı da göz ardı etmemektedir. Ancak fizyolojik değişimlerin duygunun oluşumundan sonra, duyguların ise bilişsel işlemlerden sonra meydana geldiğini ileri sürmektedir. Örneğin; belli bir yükseklikten aşağıya bakan birey, birkaç saniye gibi kısa bir sürede içinde bulunduğu durumu değerlendirir, o durumdaki duygusunu fark eder, algılar ve ne hissettiğine karar verir. Birey tehlikede olduğunu düşünerek duygusunun korku olduğunu algılayorsa beyinde korku tepkilerini harekete geçiren bazı fizyolojik değişimler meydana gelir.

Duygusal zekâ modeli, duyguları fark etme, algılama, anlama, ifade etme ve düzenleme gibi bilişsel becerileri içermektedir. Goleman (1995) Duygusal Zekâ isimli kitabında Salovey ve Gardner' dan yaptığı alıntı ile duygusal zekânın temel becerilerini; öz bilinç, duyguları idare edebilmek, kendini harekete geçirmek, başkalarının duygularını anlamak ve ilişkileri yürütebilmek olmak üzere beş başlık altında toplamıştır. Öz bilinç; bir duyguyu oluşurken fark edebilmek, duyguları idare edebilmek; duyguları işlevsel düzeye getirebilmek ya da bu düzeyde tutabilmek, kendini harekete geçirmek; duygusal öz denetim ile verimli bir sonuç için eylemde bulunmak, başkalarının duygularını anlamak; empati kurarak ahlaki kararlar almak ve

bu yönde harekete geçmek, ilişkileri yürütebilmek; başkalarının da duygularını anlayarak sağlıklı ilişkiler kurabilmek olarak özetlenebilir.

Bu araştırmaya dâhil edilen ya da edilmeyen pek çok duygu kuramı, duyguları farklı bağlamlarda ele almış ancak önceden de belirtildiği gibi duygu olgusunun tam ve kesin bir tanımı yapılamamıştır. Ancak bütün kuramlar duyguların işlevselliği, insan yaşamındaki yerinin önemi, bireylerin aldığı kararlarda, yaptığı seçimlerde ve davranışlarında yadsınamaz etkisi hakkında görüş birliğine varmıştır.

2.2.3. Duyguların İşlevi

İnsan yaşamında duygular hayati öneme sahiptir. Bireyin varlığını tehlikeye sokan durumlarda savunmaya geçerek hayatta kalmasını, türün devamlılığını sağlamak için eş aramasını, üremesini, fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için yemek bulmasını sağlamak amacıyla devreye giren tüm sistemlerde duygular aktif olarak rol almaktadır. Aynı zamanda duygular, başkalarına karşı nasıl davranmamız gerektiği konusunda sağladığı ipuçları yanında, başkalarından ihtiyacımız olan destek ve yardımı elde edebilmemizi sağlayan sosyal bir etkileşim aracı olarak da işlevseldir.

Evrimsel bakış açısına göre duygular, temel olarak bir uyarıcı tarafından harekete geçirilen, sinir sistemi ve endokrin sistemin işe karıştığı, belirli sinirsel devreler tarafından üretilen içsel (bireye ait) durumlar olup duruma uygun güdülenmiş davranış veya diğer tepkilere neden olmaktadır (Başbüyük, 2021). Bu bakış açısına göre temel ya da ikincil duygu olmadığı gibi duyguları olumlu ya da olumsuz olarak sınıflandırmak gerçekçi değildir. Çünkü her duygunun bireyin yaşamında önemli bir yeri ve işlevi vardır. Örneğin, kıskançlık gen aktarımını sağlayabilmek için rekabet yaratarak bireyin harekete geçmesini sağlarken; üzüntü, enerjiyi azaltıp bireyin içe dönmesine sebep olarak, bireyin planlar yapmak, kararlar almak ve uygulamak için ihtiyaç duyduğu enerjiyi toplamasını ve harekete geçmesini sağlamaktadır.

Goleman (1996)'a göre duygular; düşünmek ve planlamak, uzak bir hedefe hazırlanmayı devam ettirmek, sorunları çözmek gibi yetenekleri engellediği ya da güçlendirdiği ölçüde, doğuştan gelen zihinsel yetileri kullanma kapasitesinin sınırlarını çizerek hayatta neler yapılabileceğini belirler. Bireylerin hayatta neler yapabileceğini sadece duyguların varlığı ile açıklamak mümkün değildir. Ancak duygular, insan vücudundaki fizyolojik sistemlerle birlikte hareket etmekte ve bu sistemleri tetiklemektedir. Bireylerin yaşamlarını sürdürebilmesi, yaşamdan doyum

sağlaması için fizyolojik, bilişsel ya da duygusal ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Duygular ihtiyaçların giderilmesi için bireye ihtiyaç duyduğu motivasyonu sağlamaktadır. Örneğin, akranları tarafından kabul görme ihtiyacının yoğun olarak yaşandığı ergenlik döneminde, yeni bir okula başlayan bireyin heyecan duyması yeni arkadaşlıklar kurması için bireyi motive etmektedir.

Aynı düşüncelere sahip ancak farklı duygudurum içinde bulunan bireylerin aynı şartlar altında başka davranışlar sergilediği görülebilmektedir. Bu bağlamda bireyin içinde bulunduğu duygudurumun, bir eylemi gerçekleştirmek için itici güce sahip olduğu, genellikle de bireyin davranış biçimini şekillendirdiği söylenebilir (Ekman, 1994; akt.Çeçen, 2002). Bu bağlamda duyguların bireyin herhangi bir durum karşısında aldığı kararları önemli ölçüde etkilediği söylenebilir. Önceki deneyimler beynin öğrenme ve bellek ile ilgili kısımlarında kayıt altına alınırken, o deneyimle ilgili duygular da işlenerek kayıt altına alınmaktadır. Birey önemli ya da önemsiz herhangi bir karar alırken bu kayıt merkezleri hatırlama yoluyla devreye girer. Birey bu deneyim ve duygularından referans alarak bilişsel bir değerlendirme yapar. Yaptığı değerlendirmenin sonunda arzu edilen duyguların tekrarı ya da arzu edilmeyen duyguların tekrarlanmaması yönünde karar verir. Damasio'nun somatik işaret hipotezine göre; karar verme süreci somatik işaretleri de içeren bilişsel ve rasyonel bir süreçtir. Damaiso'ya göre birey karşılaştığı bir durumda bazı somatik değişimler yaşamakta ve bu değişimle eşleşen duygular beyin tarafından kayıt altına alınmaktadır. Böylece birey önceki duruma benzer bir durumla karşılaştığında meydana gelen somatik değişimler, bu değişime eşlik eden duyguyu tetiklemekte ve birey hızlıca karar almaktadır. Örneğin, bir çatışma durumunda akranlarına karşı çözüm odaklı bir tutum sergileyen ergenlik dönemindeki birey, arkadaşları tarafından kabul gördüğünde, kendisini değerli hissedebilir. Dolayısıyla çözüm odaklı tutumlar, değerli olma duygusuyla eşleşerek benzer bir çatışma durumunda çözüm odaklı davranışların birey tarafından tercih edilme olasılığını artırabilir.

Duyguların bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesinde de önemli bir rolü bulunmaktadır. Bireyin sahip olduğu yeteneklerini geliştirmek ve/veya performansa dönüştürmek için heyecan, hırs, merak gibi duyguların devreye girmesi bireyin bu yönde karar vermesine neden olmaktadır. Saat pili örneğinde olduğu gibi bireyin yeteneklerini geliştirmek için ihtiyaç duyduğu enerji/motivasyon duygular tarafından sağlanmaktadır. Örneğin, bir müzik aleti çalmak için uygun fiziksel özelliklere ve

yeteneğe sahip olan bireyin, müzik aletini çalmak için arzu duyması onu bu konuda eğitim almaya yönlendirebilir.

Sosyal bir varlık olan insan toplumsal yaşam içinde “öteki”yle sürekli bir iletişim ve etkileşim içindedir. Birey sosyal yaşamında anlık kararlar alarak bu kararlara uygun hareket etmektedir. Ancak bireyin aldığı kararlar toplumsal öğretilerden, genel ahlaki kabullerden bağımsız değildir. Pek çok araştırmacı bir duygunun oluşması için öncelikle bir uyarının olması gerektiğine dikkat çekmektedir. Sosyal ilişkilerde bu uyarı bazen “öteki”nin bir kelimesi bazen bir hareketi, jest ya da mimiği olabilir. Birey, fark etme, algılama, kodlama gibi bazı bilişsel işlemlerden sonra uyarı karşısında “içinde” oluşan duyguya uygun bir tepki vermek için hazırlık yapmakta ve son olarak tepki vermektedir. Bu bağlamda duygular bireyi toplum tarafından kabul edilmiş, genel ahlaki yapıya uygun tepkiler vermesi için güdülemektedir. Örneğin, söylediği bir yalan nedeniyle arkadaşını ceza almak gibi zor bir duruma sokan ergenlik dönemindeki bir birey, hem diğer arkadaşlarının olumsuz tepkileriyle karşılaşabilir hem de arkadaşını böyle bir duruma soktuğu için vicdan azabı ya da utanç yaşayabilir. Bu duygular da bireyi hatasını düzeltmek ve toplum tarafından onaylanan özür dileme, itiraf etme gibi davranışları sergilemek için güdüleyebilir.

2.2.4 Duyguların Sınıflandırılması

Duyguların tanımı, nedenleri, duygusal tepkiler vb. ile ilgili her ne kadar bir görüş birliğine varılamamış olsa da bu konular araştırmacıların ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Duyguların evrensel ve insan yaşamında işlevsel olduğu araştırmacılar tarafından genel olarak kabul görmüştür. Ancak duygusal tepkilerin, bireysel ya da toplumsal düzeyde farklılık göstermesi duyguların anlaşılmasını ve açıklanmasını karmaşık hale getirmektedir. Bu bağlamda, duyguların işlevleri, duygusal tepkilerin farklılaşmasının nedenleri gibi konuları araştıran araştırmacılar için duyguların sınıflandırılması ihtiyacı doğmuştur

Darwin'den başlayarak bir grup araştırmacı; duyguların mutluluk, üzüntü, öfke gibi ayrık (discrete) kategoriler halinde bulunduğunu savunmuş ve bu duyguları temel duygular olarak adlandırmışlardır (Ortony ve Turner, 1990; akt. Demir, 2020). Diğer bir grup araştırmacı ise duyguların bazı boyutlar üzerinde değişkenlik gösterdiğine inanmaktadır. Bu yaklaşımda geçerliğini koruyan ve yaygın biçimde kabul gören

sınıflandırmalardan biri, duyguların değerlik (valence) ve uyarılma (arousal) bağlamında sınıflandırılmasıdır (Russel, 1980; akt. Demir, 2020).

Lazarus, duyguları bireyin fayda sağlaması ya da zarar görmesi ile ilişkilendirerek sınıflandırırken, Mowrer, yalnızca acı ve keyif gibi birkaç duygu olduğunu; Barret ve Fossum iki uçlu yapı modelinde bireyin içinde bulunduğu anda sadece olumlu ya da sadece olumsuz duygu değerliğine sahip olabileceğini ileri sürmüştür. İki değerlikli yapı modelinde ise duygunun anlık değerlendirmeleri değil daha uzun süren zamanlardaki değerlendirmeler temel alınmıştır. Bu modele göre; olumlu ve olumsuz değerlik aynı anda bulunabilmektedir (Watson ve Tellegen, 1985; akt Demir, 2020).

Plutchik, duyguların birincil ve ikincil duygular olarak kategorize edilebileceğini öne sürmüştür. Plutchik'e göre iki kutuplu sekiz birincil duygu bulunmaktadır. Duygu çemberi olarak adlandırılan bu modele göre; zıt duygular aynı anda var olamamakta ve farklı duygular bir araya gelerek ikincil duyguları meydana getirmektedir.

Parrot temel duyguların duygu analizi için yeterince ayrıntılı olmadığını ileri sürmüştür. Böylece temel duyguların dışında toplam 146 duyguyu ikincil ve üçüncül olarak gruplandırmış ve insan duygularını üç düzeyli bir üçlü yapı içinde sınıflandırmıştır (Cirhinlioğlu, 2021).

Duyguların sınıflandırılması alan yazında görüş birliğine varılan konular arasında yer almamakla birlikte bu konuda genel eğilimin duyguları, olumlu-olumsuz ve temel-karmaşık duygular olarak sınıflandırılması yönünde olduğu söylenebilir.

2.2.4.1. Temel (Birincil) - Karmaşık (İkincil) Duygular

Duyguların işlevlerine yönelik araştırmalarda bazı duyguların, yaşamın devamını sağlamak için daha etkin olduğu sonucuna varılmış olması bu duyguların temel duygular olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Darwin, duyguların hayatta kalma açısından gerekli olduğunu ve bu nedenle her bir duygunun ifadesinin diğerlerinden farklı olduğunu ve bu duygu ifadelerinin insanlar tarafından doğal olarak ayrıştırılabildiğini savunmaktadır (Demir, 2020). Ancak günümüzde hangi duyguların temel duygu olduğu hangilerinin olmadığı konusundaki tartışmalar devam etmektedir. Farklı kuramcıların farklı temel duygu listesi bulunmaktadır. Örneğin; Frijda, 18

temel duygu olduğunu ileri sürerken, Ekman, 6 temel duygu olduğunu ileri sürmüştür. Ancak; korku, üzüntü, mutluluk ve öfke gibi bazı duyguların, ileri sürülen farklı temel duygu listelerinde yer aldığı görülmektedir.

Duyguların doğasına ilişkin çalışma yapan araştırmacılar, temel duyguları belirlemek için bazı kriterler ileri sürmüştür. Bu kriterler; tetikleyicilerinin evrensel olması, farklı türlerde de deneyimlenmesi, neredeyse doğumla birlikte ya da erken yaşta ilgili tepkilerin gelişmesi, tepkilerin çok kısa sürede hatta örtük bir şekilde ortaya çıkabilmesi ve tüm canlılarda ortak biyolojik yolu izlemesi şeklinde özetlenebilir (Lewis, 1992; akt. Bahtiyar ve Yıldırım, 2021). Ekman ve arkadaşlarının (Ekman ve Friesen, 1971; Ekman, Sorenson ve Friesen, 1969) tanımladığı 6 temel duygunun farklı kültürden kişiler tarafından kolaylıkla ayrıştırılması ve insanlar ile primatlar arasındaki duygu ifadesi benzerliği (Ekman, 1999) temel duyguların varlığı, evrenselliği ve hatta genetik kodlamaya dayalı olduğuna ilişkin argümanları desteklemektedir (Demir, 2020).

Duygular bireysel yaşamda olduğu kadar toplumsal yaşamı düzenlemede de önemli bir yere sahiptir. Genel olarak duygular bireyi bir davranışta bulunmak, duruma uygun tepkiler vermek için güdüler. Karmaşık duygular ise bireyi, davranışlarını ya da tepkilerini toplumsal yapı içinde kabul görecektir/onaylanacak, toplumsal yapının devamını sağlayacak ya da iletişimi sürdürecektir biçimde düzenlemesi için güdülemektedir. Sosyal duygular ve öz bilinç duyguları olarak gruplanan karmaşık duygular, bireyin sosyal yaşamı bağlamında kendine ya da çevresine dair geliştirdiği duygular olarak tanımlanabilir. Toplumsal uyumu artıran utanç, pişmanlık, minnet, güven gibi duygular sosyal duygulara; gurur, suçluluk, kıskançlık gibi duygular öz bilinç duygularına örnek verilebilir.

Karmaşık duygular, kültüre göre farklılık göstermesi, evrensel ifade biçiminin olmaması, ilgili tepkilerin gelişimin sonraki evrelerinde ortaya çıkması, benliğe yönelik bir derece farkındalık gerektirmesi, sosyalleşme ihtiyaçlarının karşılanması açısından temel duygulardan farklılaşmaktadır (Tracy ve Robins, 2004; akt. Bahtiyar ve Yıldırım, 2021).

2.2.4.2. Olumlu (Pozitif) - Olumsuz (Negatif) Duygular

Bazı kuramcılar duyguların temel ve karmaşık olarak sınıflandırılmasına karşı çıkmıştır. Bu kuramcılara göre duygular, öznel deneyimlerdir, her bir duygunun farklı

bir işlevi dolayısıyla önemi vardır ve bireyin içinde bulunduğu kültürel yapıdan bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda duyguları kategorize etmek mümkün olmadığı gibi değerlendirmenin de çok boyutlu değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler.

Allik ve Realo (1997), duygusal yaşantıyı betimlemede iki genel boyutun var olduğunu ve bu iki boyutun olumlu ve olumsuz duygu boyutu olduğunu; duyguyu betimlemedeki farklılığın sadece iki boyut etrafındaki gruplamada gözüktüğünü, olumlu ve olumsuz duygu boyutlarının duygusal yaşantıyı betimlemede dikkate değer bir varsayımı açıkladığını belirtmektedir (akt. Şarlak, 2008).

Passons (1975)'a göre duyguların, kişinin eylemde bulunabilmesi için ihtiyaç duyduğu enerjiyi sağlamakve ihtiyaçlarını giderebilmesi için çevresinde uygun koşulları oluşturabilmesi veya ihtiyaçlarını giderebilecek uygun davranışları sergileyebilmesi için, bireyin içinde bulunduğu durumu değerlendirebilmesini sağlamak veya yönlendirmek olmak üzere iki amacı bulunmaktadır. Olumlu duygular, bireyin sahip olduğu enerjinin, ihtiyaçlarını gidermek ya da bu amaçla uygun koşulları oluşturmak için onu harekete geçirmesiyle meydana gelmektedir. Olumsuz duygular ise, bu enerji bireyin gereksinimlerinin giderilmesinde etkisiz kalıyorsa ya da zararlı etkisi olan unsurlara aktarılıyorsa meydana gelmektedir (Tuğrul, 1999; akt. Akçay ve Çoruk, 2012). Russel ve Carrol (1999)'a göre olumlu duyguların yüksek olması, olumsuz duyguların düşük olması; olumsuz duyguların yüksek olması da olumlu duyguların düşük olması anlamına gelmemektedir. Pozitif ve negatif duygular birbirleriyle bağlantılı olmayan farklı duygu durumları olarak düşünülmelidir (akt. Kuyumcu, 2012). İnsanlarda var olan temel bazı, memnuniyet, heves, coşku, heyecan, şefkat vb. duygular olumlu; korku, nefret, suçluluk, endişe, mahcubiyet, sabırsızlık, gibi duygular olumsuz duygular arasında yer almaktadır (Töremen ve Çankaya, 2008). Bununla birlikte çok boyutlu yaklaşım bağlamında iki uçlu yapı bireyin aynı anda hem olumlu hem de olumsuz duygu içinde olamayacağını ileri sürmektedir.

İki uçlu yapı bireyin içinde bulunduğu duygu durumunun anlık değerlendirilmesidir ve bireyin bir an içindeki duygu durumuna ilişkin karşıt iki duygu ifadesi kullanması düşük bir olasılıktır. Çok boyutlu yaklaşım duyguları iki değerlikli ve iki uçlu olmak üzere iki farklı yapı ekseninde sınıflandırmaktadır. İki değerlikli yapı bireyin belli bir zaman dilimine dair duygularını değerlendirmesidir. Birey belli bir

zaman dilimine dair duygularını değerlendirirken iki uçlu yapının aksine sadece olumlu ya da sadece olumsuz duygu ifadeleri kullanmayabilir. İki değerlikli yapıda, hem olumlu hem olumsuz değerlik aynı anda bulunabilir (Watson ve Tellegen, 1985; akt. Demir, 2021).

Carver ve Scheier (1990), işlevselci bir bakış açısıyla duygunun bu iki uçlu ayrımının, ideal ve gerçek durum arasındaki farka dair bir geribildirim görevi gördüğünü belirtmiştir. Buna göre, olumlu duygular, gerçek ve ideal arasında bir uyumsuzluk olmadığı ya da göz ardı edilebilecek düzeyde az olduğunda ortaya çıkmaktadır. Olumsuz duygular ise bu uyumsuzluk kabul edilemeyecek düzeye ulaştığında belirlemektedir (Bahtiyar ve Yıldırım, 2021). Olumlu duygular; iyilik, umut, heyecan, sevinç, gurur olarak değişik biçimde yaşanmaktadır. Beklentiler uygun olmadığı zaman insanlar; kaygı, rahatsızlık veya çaresizlik, umutsuzluk gibi olumsuz duygular yaşamaktadırlar (Şarlak, 2008).

2.2.5. Duyguların Bileşenleri

Duyguların doğasını anlamak için çalışan bilim insanları duyguların, fizyolojik, biyolojik, evrimsel, bilişsel ve davranışsal nedenleri olduğunu ileri sürmektedir. Ancak 1990'lı yıllardan itibaren duyguların farklı bileşenleri olduğu görüşü yaygınlık kazanmış ve bu görüş bilim insanları tarafından kabul görmüştür.

Thoits duygu olgusunun dört bileşen ile açıklanabileceğini ileri sürmüştür; i) birey tarafından durumsal bir uyarının veya çevrenin değerlendirilmesi, ii) fizyolojik ya da bedensel hislerde farklılaşma, iii) anlam içeren fiziksel eylemlerin özgürce ya da kontrollü olarak dışa vurulması, iv) Önceki bileşenlerin, bireyin sahip olduğu kültürel özelliklere göre tanımlanması (akt. Seçer, 2010).

Myers (2004)'e göre duyguların üç ana bileşeni vardır. Duygular meydana geldiği anda; 1) Bedende meydana gelen fizyolojik uyarılma durumu 2) bu uyarılma durumu sonucunda meydana gelen farklılığın davranışsal olarak dışarıya yansımaları ve 3) duygunun bilinçli deneyimi (akt. Baran, 2011).

Smith (2017)'e göre ise duygu; 1) Bilişsel Değerlendirme 2) Öznel Deneyim 3) Düşünce – Eylem Eğilimleri 4) İçsel Vücut Değişiklikleri (Vücut Tepkileri) 5) Yüz İfadeleri 6) Duyguya Gösterilen Tepki olmak üzere altı bileşen içermektedir (akt. Tan, 2021).

Izard (1977)'a göre duygu; 1) duygunun birey tarafından deneyimlenmesi veya duyguya dair farkındalık 2) bireyin fizyolojik yapısında meydana gelen süreçler (c) duygunun dışarıdan izlenebilir biçimde, özellikle yüz bölgesinde görülebilir, açıklayıcı ifadelerini içermelidir (akt. Yıldız, 2014).

Duygu, bireyin genel uyarılmışlık hali ile bu uyarılmışlığın dışa vurulmadurumunun, farkında olarak tecrübe edilmesinin tamamıdır (Myers ve Derakshan, 2004). Duygunun bileşenleri bağlamında bakıldığında, duygunun bir süreç olduğu ifade edilebilir. Bireyin bir uyarıcı ile karşılaşmasıyla başlayan bu süreç, uyarıcının birey tarafından fark edilmesi, algılanması, işlenmesi ve davranışsal tepki için gerekli hazırlıkların yapılmasının ardından tepkinin ortaya konmasıdır (Vatan, 2014).

2.2.6 Duygu Ayarlama/Düzenleme (Emotional Regulation)

Duygu düzenleme alan yazında, duygusal düzenleme ya da duygu ayarlama olarak adlandırılmaktadır. Bazı çalışmalarda duygusal öz düzenleme olarak da kullanılan kavram için bu çalışmada, “duygu düzenleme” ifadesi kullanılmıştır.

Duygu düzenleme, bireyin kendisinde, olumlu ya da olumsuz bir duygu durumu meydana getiren duygusal bir uyarıcı ile karşı karşıya kalması ve duygu durumunu içinde bulunduğu ortam ve koşullara uyumlu hale getirerek duygusal durumunu ayarlayabilme yetisi olarak tanımlanabilir. Laible ve Thompson (2000)'a göre duygu düzenleme, bireylerin duygu durumlarını nasıl yönettiklerini ifade eden bir beceri olup kişinin kendi davranışları ile başkaları arasında bir bağ kurabilme becerisinin göstergesidir (akt. Beyazıt, 2020). Sosyal bir varlık olan insanın kendisi dışındakilerle güçlü ve sağlıklı bağlar kurabilmesinin birey için önemli bir ihtiyaç olduğu düşünüldüğünde, duygu düzenlemenin bu ihtiyacı gidermede önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Duygu düzenleme becerisine ve bu konuda rol model olmuş ebeveynlere sahip, duyguları ebeveynleri tarafından kabul edilmiş ve duygu düzenleme becerileri desteklenmiş çocuklar, akran ilişkilerinde daha az çatışma yaşayabilir ya da içinde bulundukları çatışma durumunu yapıcı biçimde sonlandırabilir, karşılaştığı sorunlar karşısında duygularını düzenleyebilir ve çevresiyle daha güçlü bağlar kurabilir.

Werner ve Gross (2010) ise duygu düzenlemeyi, bireyin, bilinç düzeyinde ya da bilinçdışı düzeyde olumlu/olumsuz duygularını artırması, azaltması ve devam

ettirmesini içeren, içe veya dışa dönük duygu düzenleme süreçleri olarak tanımlanmaktadır (akt. Akkese, 2019). Bu bağlamda duygu düzenlemenin sadece olumsuz duyguları içermeyen, çok boyutlu bir süreç olduğu ifade edilebilir.

2.2.6.1 Duygu Düzenleme Süreci

Duygu düzenleme, hem içsel hem dışsal olarak, bir duyguyu başlatmayı, devam ettirmeyi ve düzenlemeyi içerdiği için bir süreç olarak tanımlanabilir. Duygu düzenleme süreci ile ilgili olarak Gross ve Thompson (2007) tarafından geliştirilen modele göre duygu düzenleme sürecinin ilk dördü öncül sonuncusu tepki odaklı olmak üzere beş kategorisi bulunmaktadır. Bu kategoriler; durum seçimi, durumsal ayarlama, dikkat konuşlanması, bilişsel değişimler ve değerlendirmeler, son olarak yanıt modülasyonu olarak sıralanabilir (akt. Southam-Gerow, 2020). İlk kategori olan durum seçimi; bir duyguyu başlatmak/başlatmamak için mekân, iletişime girilecek kişi, aktivite vb. içinde olmayı ya da olmamayı tercih etmektir. Bir bireyin kendisini öfkeliendirecek bir kişi ya da ortamdaki kaçınması bu kategoriye örnek gösterilebilir. İkinci kategori olan durumsal ayarlama; durumu seçmek yerine devam ettirmeyi içerir, durumda bazı değişiklikler yaparak duyguyu ayarlamayı amaçlar. Tanımadığı insanlarla birlikte olmaktan kaygılanan bir çocuğun okuldaki ilk gün sadece sıra arkadaşı ile iletişime geçmesi durumsal ayarlama örneği olabilir. Üçüncü kategori dikkat konuşlanması; belli bir durum içindeyken o durumun odaklanılacak boyutunun bilinçli olarak seçimidir. Sınıf içinde dışlandığı için yoğun üzüntü hisseden çocuğun ders başarısına odaklanması bu kategoriye örnek olarak verilebilir. Dördüncü kategori; bilişsel değişimler ve değerlendirmeler ise durumun yeniden değerlendirilmesini duyguların değiştirilmesi/ayarlanması amaçlanır. Örneğin, sıra arkadaşıyla tartışan bir çocuğun haksızlığa uğradığını düşündüğü için öfke hissederken bu olayı yeniden değerlendirdiğinde aslında arkadaşının istemeden onu üzdüğüne karar vererek öfke duygusunu dönüştürmesi bu kategori içine girebilir. Beşinci ve son kategori olan yanıt modülasyonu ise davranışsal boyut ile ilgilidir. Bir duygu aynında dışarı yansıtılacak tepkinin düzenlenmesi bu kategoride yer almaktadır. Bir çocuğun ağlayarak istediğini elde edemediğinde kendisini sözel olarak ifade etmesi bu kategoriye örnek olarak verilebilir.

2.2.6.2 Duygu Düzenleme ve Anne Baba Tutumları

Duygu düzenleme becerisinin gelişmesinin, çocukların duygularını olması gereken biçimde regüle edebilmelerini sağlaması nedeniyle önemli olduğu ve çocukların sergilediği saldırgan davranışların azaltılmasında ve önlenmesinde önemli bir yere sahip olduğu için önemsenmesinin üzerinde durulmaktadır (Landy ve Menna, 2001). Duygu düzenleme becerileri yeteri kadar gelişmeyen çocuklar, “öteki” ile doyum sağlayan ilişki içine girmekte güçlük yaşarlar (Stack, Serbin, Enns, Ruttle, ve Barrieau, 2010; akt. Ersan, 2010). Duygu düzenleme becerisi mizaç ya da genetik gibi içsel, içinde bulunulan sosyal çevre ya da ebeveynlerle kurulan ilişki gibi dışsal faktörlerden etkilenmektedir (Calkins ve Hill, 2007; akt. Yükçü, 2017). Ebeveynlerin farkında olarak ya da olmayarak, benimsedikleri ebeveyn tutumları ya da davranış biçimleri çocukların duygu düzenleme becerisinin gelişimini etkilemektedir. Ebeveynlerin sergilediği duygusal tepkiler ve davranışlar duygu düzenleme konusunda çocuklara model olurken, çocukların duygularını fark etmesine, tanımasına, ifade etmesine rehberlik etmesi duygu düzenleme becerilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bununla birlikte, ebeveynlerin çocukların duygularını koşulsuz şartsız kabul etmesi, onlar hakkında konuşması, bu duygular karşısında gösterdikleri yapıcı tepkiler de duygu düzenleme becerisinin gelişiminde önemli bir role sahiptir. Yapılan çalışmalar bireyin duyguları üzerine düşünme ve bunları sözcüklerle ifade etmenin, olumsuz duygusal tepkileri düzenlemek için etkili bir strateji olduğunu göstermektedir (Lieberman, 2013., akt. Pally,2017).

2.3 Anne Baba Tutumları

Anne baba tutumu, ebeveynlerin kendilerine, çocuklarına ve çevreye dair sahip oldukları inanç, düşünce, beklenti ve duygular bağlamında çocukları ile kurdukları ilişki ve davranış biçimlerini etkileyen değerler bütünü olarak tanımlanabilir. Ericson’un gelişim kuramına göre her bireyin gelişimi ömür boyu sürer ve sekiz evreden oluşur. Her evre içinde çözülmesi gereken bir çatışma durumu barındırır. Bu çatışmaların sağlıklı bir biçimde çözülmesi bir sonraki evrenin de daha sağlıklı sürmesine ve tamamlanmasına neden olur. Özellikle bebeklikten ergenlik döneminin sonuna kadar olan dönemi kapsayan ilk beş evrede anne baba tutumları, çocukların benlik algısının, kimliklerinin ve her alandaki becerilerinin gelişiminde etkin bir rol oynamaktadır.

Bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmesi fizyolojik, yaşamdan haz alabilmesi için ise bilişsel ya da duygusal ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Yaşamın ilk anından itibaren anne ve babalar bebeğin barınma, beslenme, sağlık gibi ihtiyaçlarını giderme çabası içindedir. Ergenlik döneminde ise bilişsel ve duygusal ihtiyaçlarla birlikte özerk olma ihtiyacı da ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde aile dışındaki sosyal ilişkiler ön planda olmasına rağmen birey, ailesi tarafından kabul görme, onaylanma beklentisi içindedir. Bu nedenle, ergenlikte anne babaların benimsediği tutumların ergenlerin, kendilik algısında, duygu, düşünce ve davranışlarında, sosyal ilişkilerinin ve becerilerinin şekillenmesinde önemi bir yeri bulunmaktadır (Tuğrul, 1999. akt. Tetik ve Aktan, 2021).

Alan yazın incelendiğinde ebeveyn tutumlarının farklı biçimlerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Ebeveyn tutumları iki farklı boyutta incelenebilir. Birinci boyut kabul edici tutumdan reddedici tutuma kadar uzanan duygusal boyut, ikinci boyut ise kısıtlayıcı tutumdan ilgisiz tutuma uzanan denetim boyutu olarak ifade edilebilir. Ebeveyn tutumları duygusal ve denetim boyutları bağlamında ele alındığında dört tür ebeveyn tutumu saptanmaktadır. Bu ebeveyn tutumları; ilgisiz tutum (Özerklik ve Reddedicilik), demokratik tutum (Özerklik ve Kabul), koruyucu tutum (Denetim ve Kabul), otoriter tutum (Reddedicilik ve Denetim) olarak sıralanabilir (Özgüven, 2010). Baumrind (1971), ana babaların cezalandırıcı ya da mesafeli olmaması gerektiğini ve otoriter, demokratik, ihmalkâr ve hoşgörülü olmak üzere dört tip ebeveyn tutumu olduğunu ileri sürmektedir (akt. Aslan, 2019). Maccoby ve Martin (1983), ise Baumrind'in ebeveyn tutumlarını, duyarlık ve talepkarlık boyutu bağlamında incelemiş, bu boyutların kesişimlerinden oluşan; otoriter, açıklayıcı /otoriter, izin verici / şımartan ve izin verici/ ihmalkâr ebeveyn olmak üzere dört tip ebeveynlik tutumu olduğunu ileri sürmüşlerdir (akt. Kaya,2010).Devereux ve arkadaşları ise ebeveyn tutumlarını dört farklı başlıkta incelemiştir: Çocuğa ilgi ve şefkat gösterilen, disiplin yöntemlerinde belli standartları olan destekleyici tutum; çocuğa başarılı olması için baskı yapılan aşırı istekleri olan tutum; kontrol ve koruyuculuğun baskın olduğu denetleyen tutum; duygusal ve fiziksel cezaların uygulandığı cezalandıran tutum (Durmuş, 2006).

Ebeveynler farklı durumlarda farklı tutumları benimseyebilir ve buna uygun davranışlar sergileyebilirler ancak, çoğu ebeveynin ağırlıklı olarak bir tutum

benimsediği söylenebilir. Bu çalışmada çatışma çözme davranışları otoriter, koruyucu-istekçi ve demokratik ebeveyn tutumu bağlamında ele alınmıştır.

2.3.1 Otoriter Anne Baba Tutumu

Bu tutum, çocuklarıyla olan ilişkilerinde gücü elinde bulunduran, bu güçle çocukları denetim ve baskı altına alan ebeveynleri işaret etmektedir. Bu tutumda çocuklar ebeveynlerinden ayrı bireyler olarak kabul edilmediği gibi çocukların mutlaka ebeveynleri tarafından kontrol edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Santrock'a göre bu tutumda çocuklar anne babalarının koyduğu kurallara uymakla yükümlüdür, kısıtlayan, cezalandıran bir yaklaşımdır. Sözlü iletişim sınırlıdır, çünkü bu tarzı benimseyen ebeveynlerin kabul ettiği düşünceye göre çocuklar koyulan kurallara sorgulamadan uymalıdır (Steinberg, 1985., akt. Sevim, 2017).

Otoriter ebeveynlerle büyüyen çocukların; bir konu hakkındaki fikirlerini açıklamaktan çekindiği, ilişki kurmakta ve sürdürmekte zorlandığı, ebeveynleri tarafından baskılandığı ya da benzer davranışlara maruz kaldığı için, bir sorunla karşılaştığında saldırgan davranışlara yönelebileceği, otoriteyi sorgulamadan kabul edebileceği ya da otoriteye karşı isyankâr davranışlar sergileyebileceği, öz denetimi gelişmemiş ve benlik saygılarının düşük olduğu söylenebilir.

Otoriter ebeveyn tutumunda çocukların kişilik özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmaz (Özgüven, 2010). Bu tutumda fizyolojik ihtiyaçlar giderilse de bireyin duygusal ve sosyal ihtiyaçları ihmal edilmektedir. Çünkü bu tutuma göre çocuklar karar alabilecek, kendini yönetebilecek yetkinliğe sahip değildir. Bu yüzden aile içinde sorgulanmadan uyulması gereken kurallar vardır. Kurallara uymamak ise cezalandırılmayı gerektirir. Otoriter ebeveynlerin bulunduğu ailelerde evin iklimine korku, kaygı, endişe, yetersizlik, değersizlik gibi duygular hâkim olduğu için ebeveynler ve çocuklar arasındaki iletişim ve dolayısıyla bağlar zayıftır. İletişimin temel noktalarından biri karşılıklı iletişimde olan kişilerin ne hissettiği ve bu duyguları karşı tarafa yansıtmadan önce nasıl işlemlediğidir (Kurtman, 2020). Sosyal ilişkilerin doğal bir parçası olan çatışmanın yapıcı çözümünün ise güçlü iletişim becerileri gerektirdiği söylenebilir. Bu bağlamda otoriter anne baba tutumunun iletişime ket vuran etkisi çocukların çatışma çözme davranışlarını da olumsuz yönde etkileyebilir.

2.3.2 Koruyucu/İstekçi Anne Baba Tutumu

Otoriter ebeveyn tutumunun aksine koruyucu/istekçi ebeveyn tutumunda, anne ve baba çocuklarına karşı aşırı ilgi göstermektedir. Koruyucu/istekçi tutum çocukların davranışlarını sınırlandıran, onlara karar alma ve hareket özgürlüğü sağlamayan, yoğun kaygı nedeniyle onları yalnız bırakmayarak alan açmayan, kontrolcü ve çocukların gelişimine ket vuran bir tutumu ifade etmektedir. Koruyucu/istekçi tutumda ebeveynler, çocuklarını korumak amacıyla; onlar adına karar alarak ya da kararlarına sürekli müdahale ederek, çocukların karşılaştıkları problemleri onlar adına çözerek ya da herhangi bir sorunla karşılaşmalarını engellemek için koşulları düzenleyerek çocukların davranışlarını kontrol altında tutmaktadır. Bu tutumda anne ve babanın çocukları ile bütünleşmiş olması sebebiyle, çocukların bağımsız bireyler olduğu kabul edilmemektedir. Gelişim düzeyine uygun olarak yerine getirilmesi gereken görevlerin ebeveynler tarafından yerine getirilmesi, sorumluluk alma, öz bakım gibi temel becerilerin dahi gelişimine ket vurmaktadır. Koruyucu/İstekçi tutumla büyüyen çocuklar aile dışındaki sosyal ilişkilerinde de sürekli bir koruyucu beklentisi içine girdiği söylenebilir.

Koruyucu/İstekçi tutumla büyüyen çocukların; anne ve baba başta olmak üzere ilişki içinde bulunduğu insanlarla bağımlı ilişkiler geliştirdiği, kendi gücünü, yeteneklerini ya da yeterliliklerini keşfedemediği için öz güveni düşük ve yetersizlik duygusuna sahip, öz denetiminin gelişmediği, sorumluluk almaktan kaçındığı, empati kurma becerisinin gelişmediği, egosantrik, akranları ile kurdukları ilişkilerde sık sık sorun yaşadığı ve ilişkiyi sürdürmekte zorlandığı söylenebilir.

Koruyucu/İstekçi tutumda sergilenen aşırı koruyucu tavırların, özellikle ergenlik döneminde çocukların benlik algısını ve sosyal becerilerinin gelişimini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Ergenlik döneminde bireylerin soyut düşünebilme ve muhakeme yeteneği hızla gelişir. Böylece kendilerine ve “ötekine” dair algıları, kendilerini ve “ötekini” değerlendirme biçimleri daha karmaşık ve yeni bir hal alır. Ancak koruyucu/istekçi ebeveynler çocukların yeni durumlarla karşılaşmasına, bir soruna farklı bakış açılarıyla yaklaşarak çözüm bulmalarına, kendileri için iyi-kötü ya da doğru-yanlış olana karar vermelerine engel olarak çocukların muhakeme ve soyut düşünme becerilerinin gelişimine ket vurmaktadır. Kişiler arası yaşanan çatışmaların çözülmesinde ise empati kurabilme gibi sosyal becerilerin yanı sıra soyut düşünebilme ve muhakeme becerileri önemli bir yere sahiptir.

2.3.3 Demokratik Anne Baba Tutumu

Demokratik ebeveyn tutumunun temelinde beklenti söz konusu olmadan sevgi ve çocukların kişiliğine duyulan saygı yer almaktadır. Bu tutumda ebeveynler çocukların kendilerinden bağımsız, farklı ilgi, yetenek ve ihtiyaçları olan bireyler olduğunu kabul etmektedir. Bu tutuma sahip ebeveynler çocuklarının, psikolojik, fizyolojik, sosyal ve akademik tüm ihtiyaçlarının farkındadır ve bu ihtiyaçları çocukların gelişimine ket vurmuyacak düzeyde giderme eğilimindedir. Demokratik tutumu benimsemiş anne babalar, çocukların bağımsızlığını desteklerken aynı zamanda belirgin kurallara ve sınırlara sahiptir. Belirli sınırlar içinde kurallara uymak önemlidir ancak sınırlar da kurallar da çocukların gelişim düzeyine ve ihtiyaçlarına göre esneyebilir ya da yeniden düzenlenebilir. Kurallara uymamanın sonunda çocukları cezalandırmak yerine çocuklar ebeveynleri tarafından kurallara uymak için desteklenir. Seçenek sunmak, yaşına uygun düzeyde sorumluluklar vermek, hem kendilerini hem de aileyi ilgilendiren konularda çocukların önerilerini ve görüşlerini dikkate almak bu tutumu benimsemiş ebeveynlerin en öne çıkan davranışlarından. Demokratik tutumu benimseyen anne babalar, çocuğu güvende hissetmesini sağlar, anlayışlı, cesaretlendirici ve teşvik edici bir şekilde çocuklarının da düşünce ve duygularını önemseyerek hareket ederler (Özgüven, 2010).

Demokratik tutumla büyüyen çocukların, sorumluluk sahibi, öz güveni yüksek, empati kurma, iletişim başlatma ve sürdürme gibi sosyal, muhakeme ve soyut düşünme gibi bilişsel becerileri güçlü, kendi adına kararlar alabilen, hata yapmaktan korkmayan dolayısıyla yeni deneyimler için cesaretli ve istekli, akranları ile olan ilişkilerinde yapıcı tutum ve davranışlar sergileyen bireyler olduğu söylenebilir.

Demokratik aile yapısında aile içi iletişim ve bağlar güçlüdür. Aile içindeki her birey olumlu ya da olumsuz tüm özellikleriyle onaylanmış ve kabul edilmiştir. Yapılan hatalar tolere edilebilir ve sevgiden yoksun bırakılarak cezalandırılmaz. Bireyler arasında yaşanan sorunlar herkes için fayda sağlayacak biçimde çözülürken, çözüm sürecine aktif katılım sağlanır. Kişiler arası yaşanan çatışmalarda, çatışma durumunu net ve herkes tarafından kabul edilebilir biçimde tanımlamak, tanımlanan duruma ilişkin duyguları paylaşmak ve verilen tepkileri değerlendirmek önemli bir yere sahiptir. Demokratik ebeveyn tutumu yargılamayı ve yıkıcı eleştiriyi içermemekle birlikte, çocukların duygularını koşulsuz kabul etmeyi, fikirlerini önemsemeyi içeren

iletişime açık bir tutumdur. Bu bağlamda demokratik anne baba tutumunun iletişimi güçlendiren, çocukların ait olma, kabul görme, onaylanma ihtiyacını gideren yapısıyla çocukların çatışma çözme davranışlarını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

2.4 İlgili Araştırmalar

2.4.1 Çatışma Çözme Davranışları ve Anne Baba Tutumu İle İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde farklı bağlamlarda, anne baba tutumlarının çocuk ve ergen gelişimini ne yönde etkilediğini araştıran çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak çatışma çözme davranışları ve anne baba tutumu arasındaki ilişkiyi ya da yordayıcılığı araştıran çalışmaların çok sayıda olmadığı görülmektedir. Çatışma çözmenin anne baba tutumları ile ilişkisini araştıran çalışmaların daha çok bu çalışmada kullanılan ÇÇDBÖ'nün alt boyutları olan problem çözme ve saldırganlık bağlamında ele alındığı görülmüştür.

Deniz ve arkadaşları (2018), ebeveyn tutumlarının, 6. ve 7. sınıfa devam eden öğrencilerin saldırganlık ve sosyal beceri düzeylerini yordama gücünü araştırdıkları bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada ebeveyn tutumlarını ölçmek için Lamborn ve arkadaşları (1991)'nin geliştirdiği, Yılmaz (2000)'in Türkçe geçerliği ve güvenilirliğini gerçekleştirdiği Anne Baba Tutum Ölçeği'ni kullanmışlardır. Ölçek ebeveyn tutumlarına ilişkin; kabul, kontrol, psikolojik özerklik faktörlerini içermektedir. Bu araştırmada, otoriter ebeveyn tutumlarını da içeren kontrol faktörü sonuçlarına göre, saldırganlık ile negatif, istenen/beklenen sosyal davranışlar ile pozitif ve istenmeyen/beklenmeyen sosyal davranışlar ile de negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Yıldız ve Erci (2011)'in ergenlik döneminde görülen saldırgan davranışlar ve anne baba tutumu arasındaki ilişki ile ilgili liseye devam eden öğrencilerle yaptıkları çalışmada, erkeklerin kızlara oranla saldırganlık puanlarının fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeğin alt boyutları demokratik, otoriter ve ilgisiz ebeveyn tutumudur. Araştırmanın sonuçlarına göre, ebeveynlerin benimsedikleri tutumlar ve saldırganlık arasında; demokratik tutum ile pozitif, otoriter ve ilgisiz tutum ile eksi yönlü güçlü olmayan bir ilişki bulunmaktadır.

Yıldırım ve arkadaşları (2011) problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenlerle olan ilişkisini araştıran bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın örneklemini liseye devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre ebeveyn yaklaşımlarının demokratik çıkan katılımcıların problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu ve bu farkın baskıcı ve disiplinsiz-tutarsız tutarsız ebeveyn tutumlarından istatistiksel açıdan anlamlı olduğu saptanmıştır.

Çiftci (2018), okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal problem çözme beceri ve ebeveyn tutumu arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasının sonucuna göre okul öncesi eğitimi alan 5-6 yaş çocuklarının sosyal problem çözme beceri düzeyleri ile anne babaların çocuk yetiştirme tarzları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

2.4.2 Çatışma Çözme Davranışları ve Duygu Düzenleme İle İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde farklı bağlamlarda, duygu düzenleme düzeyi, duygu düzenleme stratejileri ve duygu düzenleme bozuklukları ile ilgili araştırmalar bulunduğu görülmektedir. Anne baba tutumları ve duygu düzenleme konusunda yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak duygu düzenleme stratejilerini içermektedir. Ancak çatışma çözme davranışları ve duygu düzenleme arasındaki ilişkiyi ya da yordayıcılığı araştıran çalışmaların çok sayıda olmadığı görülmektedir.

Dağlı ve Dağlıoğlu (2021) tarafından anasınıfına devam eden öğrenciler örnekleminde gerçekleştirilen çalışmada ise, problem çözme ve duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada kullanılan DAÖ değişkenlik/olumsuzluk ve duygu düzenleme alt faktörlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre; değişkenlik/olumsuzluk ile problem çözme becerileri puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki; duygu düzenleme ve problem çözme becerileri puanları arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Brieskorn ve Eker (2019), tarafından yürütülen örneklemini 9., 10., 11. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu çalışmada, öfke ifade biçimi ve duygu düzenleme güçlüğü arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada kullanılan ölçeğin alt boyutlarını ümitsizlik, kendini suçlu bulma, donup kalma, öz denetimsizlik, öz bilinç, karmaşa durumu ve olumlu odaklanma oluşturmaktadır. Araştırmanın demografik değişkenlerinden elde

edilen verilere göre duygu düzenleme alt boyutlarından, olumlu odaklanma dışındaki faktörlerin tamamında cinsiyete göre anlamlı farklılaşma bulunmaktadır.

Yükçü (2017), çalışmasında bağımsız okul öncesi kurumların da öğrenim gören çocukların duygu düzenleme ve sosyal problem çözme yetenekleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmanın bulgularında, çocukların DAÖ toplam puanı ve değişkenlik faktöründen aldığı puanlarda, problem çözme yeteneğine göre anlamlı farklılık görülmezken, çocukların ölçeğin duygu düzenleme alt faktöründen aldığı puanlarda anlamlı bir farklılık gözlenmektedir.

Cenkseven Önder ve Canoğulları (2019)'nın liseye devam eden öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışmada, ergenlerde saldırganlık ve duygu düzenleme stratejilerinin ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada duygu düzenleme stratejileri kullanışlı ve kullanışsız içsel; kullanışlı ve kullanışsız dışsal stratejiler bağlamında ele alınmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, içsel ve dışsal kullanışsız stratejiler, sözel ve fiziksel saldırganlık, kızgınlık, hasetlik, direkt olmayan saldırganlık boyutları üzerinde yordayıcı etkiye sahiptir.

2.4.3 Anne Baba Tutumları ve Duygu Düzenleme İle İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde, ebeveyn tutumları ve duygu ayarlama ilişkisinin ya da yordayıcılığın yoğunlukla duygu düzenleme stratejileri, ebeveyn kabul ve reddi, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme yaklaşımları bağlamında ele alındığı, bununla birlikte duygu düzenleme ve ebeveyn tutumları ile ilgili yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Karaçor (2020) yükseköğretim kurumlarına giriş hazırlığında olan bireylerin duygu düzenleme, ebeveyn tutumu ve sınav kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada, annelerin ve babaların benimsedikleri tutumlar kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme faktörleri, duygu düzenleme ise içsel kullanışlı, içsel kullanışsız, dışsal kullanışlı ve dışsal kullanışsız duygu düzenleme faktörleri bağlamında ele alınmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre kabul/ilgi ile içsel kullanışlı duygu düzenleme ve dışsal kullanışlı duygu düzenleme arasında pozitif bir ilişki, denetleyici tutumla dışsal kullanışsız duygu düzenleme arasında negatif ve anlamlı, psikolojik özerklik ile içsel kullanışsız ve dışsal kullanışsız duygu düzenleme arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır.

Bir başka araştırmada, annenin ebeveyn tutumu ile çocuğun duygu tanıma becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın rneklemine Ankara’da ikamet 130 ikinci sınıf ğrencisi ve anneleri oluşturmaktadır. Bu araştırmanın bulgularına göre, duygusal yakınlığı daha fazla olan annelere sahip olan çocukların duygu belirleme becerileri daha yüksek, reddediciliği daha fazla annelere sahip olan çocukların duygu tanıma becerileri daha düşüktür. Aynı araştırmada, çocukların algıladığı duygusal yakınlığın, annenin duygusal yakınlık öz ifadesi ve çocuğun duygu belirleme becerisi arasındaki ilişkiyi pozitif yönde, çocukların algıladığı duygusal reddediciliğin, annenin reddedici tutum öz ifadesi ve çocuğun duygu belirleme becerisi arasındaki ilişkiyi negatif yönde yordadığı sonucuna varılmıştır (alışkan Sarı ve şahin Acar, 2018).

3. YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma nicel araştırma türünde bir araştırmadır. Araştırma, algılanan ebeveyn tutumu, duygu düzenleme yetisi ve çatışma çözme davranışları arasındaki ilişkiyi anlamak üzerine genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeline uygun olarak yürütülmüştür. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir. İlişki aramalarındaki betimlemeler var olan belli standartlara uyan ölçülerini bulmaya çalışmaktan çok, birey, nesne vb. durumlar arası ayrımların belirlenebilmesi amacına dönüktür (Karasar, 2009; 81).

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın katılımcıları devlet okullarında 7. sınıfa devam eden toplam 201 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların seçiminde uygun (kolayda) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılara ilişkin tanıtıcı bilgiler Tablo 3.1’de sunulmuştur.

Tablo 3.1 Katılımcıların Tanıtıcı Bilgileri

Değişken	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kız	115	57.2
	Erkek	83	41.3
	Belirtmeyen	3	1,5
	Toplam	201	100
Annenin	İlkokul	49	24,4
Eğitim	Ortaokul	31	15,4
Durumu	Lise	66	32.8
	Lisans ve üstü	48	23.9
	Belirtmeyen	7	3,5
	Toplam	201	100
Babanın	İlkokul	32	15.9
Eğitim	Ortaokul	26	12.9
Durumu	Lise	75	37.3

	Lisans ve üstü	57	28.4
	Belirtmeyen	11	5.5
	Toplam	201	100
Anne-Babanın	Evli-birlikte	171	85.1
İlişki Durumu	Boşanmış-ayrı	30	14.9
	Toplam	201	100
Gelir Durumu	Asgari ücret ve altı	37	18.4
	5000-8000	89	44.3
	8001-10000	34	16.9
	10001-15000	21	10.4
	15001 ve üstü	16	8
	Belirtmeyen	4	2
	Toplam	201	100

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada, katılımcılara ait demografik özelliklerin belirlenmesi için “Kişisel BilgiFormu”, algılanan ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi için “Anne Baba Tutum Envanteri”(ABTE), duygu düzenleme yetisinin belirlenmesi için “Duygu düzenleme Ölçeği” (DAÖ), çatışma çözme davranışlarının belirlenmesi için “Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği” (ÇÇDBÖ) kullanılmıştır.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bu form katılımcıların cinsiyet, yaş, anne-babanın evlilik durumu, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi ailenin aylık geliri gibi demografik yapıyı belirleyen soruları içermektedir.

3.3.2 Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği (ÇÇDBÖ)

1998’de Koruklu tarafından 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çatışmalara verdikleri tepkileri ölçmek amacıyla geliştirilen Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği, araştırmaya katılan bireyler tarafından cevaplandırılan özdeğerlendirme ölçeğidir. Yaklaşık 15-20 dakikada tamamlanan ölçek, 5’li likert tipi değerlendirme seçeneklerinden oluşan 24 madde içermektedir. Katılımcılardan, ölçek maddelerinde yer alan çatışma durumlarında verilen tepkileri kendilerine uygunluk derecesine göre cevaplandırmaları beklenmektedir. Ölçekte bulunan maddelere verilecek cevaplar, çatışma çözme davranışı bağlamında (1) “hiç uygun değil”, (2) “biraz uygun”, (3) “uygun”, (4) “çoğunlukla uygun” ve (5) “çok uygun” biçimindedir. ÇÇDBÖ, saldırganlık (küfür, kavga, tehdit, susarak saldırma) ve problem çözme (uzlaşma, işbirliği) olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Koruklu (1998) tarafından test-tekrar test tekniği ile gerçekleştirilen güvenirlik çalışmasında ölçeğin güvenirlik derecesi saldırganlık alt boyutu için .64, problem çözme alt boyutu için .66’dır. Ölçeğin iç tutarlılık kat sayıları ise Cronbach – Alpha ile saldırganlık alt boyutu için .85, problem çözme alt boyutu için .83 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada ise ölçeğin saldırganlık alt boyutu için güvenirlik kat sayısı $r = .88$, problem çözme alt basamağı için .85’tir.

3.3.3 Duygu Ayarlama Ölçeği (DAÖ)

Orijinal Emotion Regulation Checklist olan Duygu düzenleme Ölçeği (DAÖ) Shields ve Cicchetti (1997) tarafından geliştirilmiş olup 6-13 yaş grubundaki çocukların duygu düzenleme yetkinliğini değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur (Shields ve Cicchetti, 1997. akt. Ulum, 2016). Ölçek, araştırmaya dahil edilen çocukların ebeveynleri ya da öğretmenleri tarafından cevaplandırılabilir. Bu araştırmada DAÖ’yü araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynleri cevaplandırmıştır. Yaklaşık 15-20 dakikada tamamlanan ölçek, 4’lü likert tipi değerlendirme seçeneklerinden oluşan 24 madde içermektedir. Katılımcılardan, ölçek maddelerini, maddelerde yer alan durumların gözlenme sıklığına göre cevaplandırmaları beklenmektedir. Ölçekte bulunan maddelere verilecek cevaplar, duygu düzenleme bağlamında (1) “hiçbir zaman”, (2) “bazen”, (3) “sık sık”, (4) “her zaman” biçimindedir. Yapılan güvenirlik çalışmalarında ölçeğin, güvenirlik derecesi değişkenlik/olumsuzluk alt boyutu için .80, duygu düzenleme alt boyutu için .81 olarak bulunmuştur (Akın, 2015). Bu çalışmada ise ölçeğin güvenirlik kat sayısı duygu

düzenleme alt boyutu için .70, değişkenlik/olumsuzluk alt boyutu için .80 olarak hesaplanmıştır.

3.3.4 Anne Baba Tutum Envanteri (ABTE)

ABTE Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiş daha sonra Kuzgun ve Eldeleklioglu (2005) tarafından yenilenmiştir. Ölçek çocuklar tarafından algılanan ebeveyn tutumlarını ölçmeyi amaçlayan 5’li likert tipi değerlendirme seçenekleri içeren 40 madde ve otoriter, koruyucu-istekçi, demokratik ebeveyn tutumu olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Katılımcılardan, ölçek maddelerini, maddelerde yer alan durumların ebeveynleri ile olan ilişkilerindeki uygunluk durumuna göre cevaplandırmaları beklenmektedir. Ölçekte bulunan maddelere verilecek cevaplar, anne baba tutumları bağlamında (1) “hiç uygun değil”, (2) “pek uygun değil”, (3) “biraz uygun”, (4) “çok uygun” ve (5) “tamamen uygun” biçimindedir. Ölçek için yapılan güvenirlik çalışması sonunda güvenirlik derecesi demokratik tutum alt boyutu için .89, koruyucu istekçi tutum alt boyutu için .82, otoriter tutum alt boyutu için .78 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada güvenirlik, demokratik tutum alt boyutu için .92, koruyucu istekçi tutum alt boyutu için .82, otoriter tutum alt boyutu için .81’dir.

3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmaya başlamadan önce araştırmanın etik ilkelere uygunluğunun tespiti için T.C Arel Üniversitesi Etik Kurulu’na başvuru yapılmış ve etik onay alınmıştır. Ölçekler A4 boyutunda okunaklı bir biçimde bastırılmış ve tüm ölçekler (Kişisel Bilgi Formu ABTÖ, ÇÇDBÖ, DAÖ) her öğrenciye aynı numaralı grup denk gelecek şekilde 1’den 500’e kadar numaralandırılarak gruplanmıştır. Böylece öğrencinin ve DAÖ’yü cevaplayan ebeveynin eşleşmesi sağlanmıştır. Her ölçek grubuna bilgilendirilmiş onam formu eklenmiştir. Öğrencilerin cevaplandıracağı ÇÇDBÖ ve ABTÖ sınıf ortamında, sınıf öğretmeni nezaretinde tek derste, DAÖ veliler tarafından evde cevaplandırılmıştır. Ölçekler cevaplandırma işleminin ardından sınıf öğretmenleri tarafından toplanmıştır. 500 öğrenciye ulaştırılan ölçeklerin 201 tanesi eksiksiz cevaplanmış ve eksiksiz cevaplanan ölçekler araştırmaya dahil edilmiştir.

Elde edilen verilerin istatistiksel değerlendirmesi yapılırken SPSS 22 paket programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Değişkenlerle ilgili normallik varsayımı

kutu grafiği, Q-Q grafiği ve arpıklık-basıklığa dair veriler ile değerlendirilmiştir. Araştırmada toplanan verilerin basıklık ve arpıklık katsayıları +2 ve –2 aralığındadır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2010). Hair vd. (2010) ve Bryne (2010) ise çarpıklığın -2 ila +2 arasında ve basıklığın -7 ila +7 arasında olması durumunda verilerin normal kabul edildiğini belirtmektedir. Veriler normal dağılım sınırları içinde olduğu için verilerin analizinde parametrik hipotez testleri tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerden elde edilen puanların demografik değerşkenlere göre farklılaşma durumu incelenirken 2’li gruplarda Bağımsız Gruplar *t* Testi, aynı gruptan elde edilen iki puanın karşılaştırılmasında Eşleştirilmiş rneklem *t* Testi kullanılmıştır. Değerşkenler arası ilişki analizlerinde Pearson Korelasyonu ve çoklu doğrusal regresyon kullanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

Araştırmanın bulgular kısmı ölçeklere ilişkin betimsel istatistikler ve araştırma sorularına ilişkin bulguları içermektedir

Tablo 4.1 Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

	Ortalama	Standart sapma	Çarpıklık	Basıklık	Minimum	Maksimum
Değişkenlik	1.50	.42	1.63	3.35	1.00	3.18
Duygu düzenleme	3.07	.49	.15	-.19	1.50	4.00
Saldırganlık	2.47	.94	.41	-.47	1.00	4.92
Problem çözme	3.87	.80	-.48	-.55	1.50	5.00
Demokratik	4.03	.80	-.64	-.44	1.67	5.00
Otoriter	2.05	.76	.85	.53	1.00	4.60
Koruyucu	2.76	.69	.20	-.32	1.20	4.53

Tablo 4.1’de araştırmada kullanılan ölçeklerin ortalama, standart sapma, çarpıklık, basıklık ve en düşük ve en yüksek değerleri verilmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının normal dağılım için kabul edilen aralıklarda olduğu görülmektedir.

4.2 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi kapsamında öğrencilerin cinsiyete göre çatışma çözme davranışlarındaki farklılaşma durumu incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar *t* Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Saldırganlık	Kadın	109	2.46	.96	185	-.305	.761
	Erkek	78	2.50	.94			

Problem Çözme	Kadın	111	3.84	.84	188	-.582	.562
	Erkek	79	3.90	.75			

Tablo 4.2’de sunulan bulgulara göre katılımcıların cinsiyetlerine göre çatışma çözme davranışlarının saldırganlık ($t_{(185)}=-.305$; $p=.761$) ve problem çözme boyutunda ($t_{(188)}=-.582$; $p=.562$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

4.3 Öğrencilerinin Tercih Ettiği Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi kapsamında öğrencilerin tercih ettiği çatışma çözme davranışlarındaki farklılaşma durumu incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.3’te verilmiştir.

Tablo 4.3 Öğrencilerinin Tercih Ettiği Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya Yönelik Eşleştirilmiş Örneklem t Testi Sonuçları

Değişkenler	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Saldırganlık	183	2.47	.95	182	-	.000
Problem Çözme	183	3.88	.80		13.19	

Tablo 4.3’te sunulan bulgulara göre öğrencilerinin tercih ettikleri çatışma çözme davranışları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($t_{(182)}=-13.19$; $p=.000$). Öğrenciler çatışma çözme sürecinde problem çözme davranışını ($\bar{x}= 3.88$), saldırganlık davranışına göre ($\bar{x}= 2.47$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek kullanmaktadır. Bir başka ifade ile öğrenciler problem çözme davranışını saldırganlık davranışına göre daha fazla tercih etmektedir.

4.4 Anne Babanın İlişki Durumuna Göre Katılımcıların Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi kapsamında öğrencilerin anne-babalarının birlikte/ayrı olma durumlarına göre çatışma çözme davranışlarındaki farklılaşma incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.4’te verilmiştir.

Tablo 4.4 Anne Babanın İlişki Durumuna Göre Katılımcıların Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar *t* Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Saldırganlık	Evli-Birlikte	160	2.53	.94	187	1.73	.086
	Boşanmış-Ayrı	29	2.20	.94			
Problem Çözme	Evli-Birlikte	164	3.82	.81	191	-1.68	.095
	Boşanmış-Ayrı	29	4.10	.72			

Tablo 4.4'te sunulan bulgulara göre katılımcıların anne-babalarının ilişki durumlarına göre çatışma çözme davranışlarının saldırganlık ($t_{(187)} = 1.73$; $p = .086$) ve problem çözme boyutunda ($t_{(191)} = -1.68$; $p = .095$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

4.5 Katılımcıların Çatışma Çözme Davranışları, Anne Baba Tutumları ve Duygu Düzenleme Düzeyleri Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi kapsamında öğrencilerin çatışma çözme davranışları, anne baba tutumları ve duygu düzenleme düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5 Katılımcıların Çatışma Çözme Davranışları, Anne Baba Tutumları ve Duygu Düzenleme Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Pearson Korelasyonları

	1	2	3	4	5	6	7
1. Saldırganlık	1						
2. Problem çözme	-.355**	1					
3. Değişkenlik	.236**	-.183*	1				

4. Duygu düzenleme-	.216**	.202**	-.336**	1
5. Demokratik	-.296**	.410**	-.247**	.383** 1
6. Otoriter	.349**	-.284**	.224**	-.271** -.782** 1
7. Koruyucu	.291**	-.123	.139	-.103 -.467** .632** 1

** p< 0.01; * p< 0.05

Tablo 4.5'te sunulan bilgilere göre, demokratik anne baba tutumu ile saldırganlık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.296$; $p < .01$). Bu bulguya göre demokratik anne baba tutumu arttıkça çatışma çözmede saldırgan çözümü kullanma düzeyi azalmaktadır. Otoriter anne baba tutumu ile saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = .349$; $p < .01$). Otoriter anne baba tutumu arttıkça saldırganlık düzeyi de artmaktadır. Koruyucu anne baba tutumu ile saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = .291$; $p < .01$). Koruyucu anne baba tutumu arttıkça saldırganlık düzeyi de artmaktadır. Demokratik anne baba tutumu ile problem çözme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = .410$; $p < .01$). Demokratik anne baba tutumu arttıkça problem çözme düzeyi de artmaktadır. Otoriter anne baba tutumu ile problem çözme arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.284$; $p < .01$). Otoriter anne baba tutumu arttıkça problem çözme düzeyi azalmaktadır. Koruyucu/istekçi anne baba tutumu ile problem çözme arasında negatif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki vardır ($r = -.123$; $p > .05$).

Demokratik anne baba tutumu ile değişkenlik/olumsuzluk arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.247$; $p < .01$). Demokratik anne baba tutumu arttıkça değişkenlik düzeyi azalmaktadır. Otoriter anne baba tutumu ile değişkenlik arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = .224$; $p < .01$). Otoriter anne baba tutumu arttıkça değişkenlik düzeyi artmaktadır. Koruyucu/istekçi anne baba tutumu ile değişkenlik/olumsuzluk arasında pozitif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki vardır ($r = .139$; $p > .05$). Demokratik anne baba tutumu ile duygu düzenleme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = .383$; $p < .01$). Demokratik anne baba tutumu arttıkça duygu düzenleme düzeyi artmaktadır. Otoriter anne baba tutumu ile duygu düzenlemesi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.271$; $p < .01$). Otoriter anne baba tutumu arttıkça duygu düzenleme düzeyi

azalmaktadır. Koruyucu/istekçi anne baba tutumu ile duygu düzenlemesi arasında negatif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki vardır ($r = -.103$; $p > .05$).

Değişkenlik/olumsuzluk ile saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = .236$; $p < .01$). Değişkenlik arttıkça saldırganlık düzeyi de artmaktadır. Değişkenlik ile problem çözme arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.183$; $p < .05$). Değişkenlik arttıkça problem çözme düzeyi azalmaktadır. Duygu düzenleme ile saldırganlık arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.216$; $p < .01$). Duygu düzenleme arttıkça saldırganlık düzeyi azalmaktadır. Duygu düzenleme ile problem çözme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır ($r = .202$; $p < .01$). Duygu düzenleme arttıkça problem çözme düzeyi de artmaktadır.

4.6 Anne Baba Tutumlarının Saldırganlığı Yordama Gücüne İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi kapsamında anne baba tutumlarının saldırganlığı yordama gücü incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.6’da verilmiştir.

Tablo 4.6 Anne Baba Tutumlarının Saldırganlığı Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart hata β	t	p
Sabit	1.878	.909	2.066	.041
Demokratik	-.082	.154	-.067	.596
Otoriter	.165	.180	.133	.360
Koruyucu	.226	.137	.170	.100
R= .323		R ² =.104		
F ₍₃₋₁₄₁₎ = 5.46		p=.001		

Anne baba tutumlarının saldırganlığı yordama düzeyini belirlemek için kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F_{(3-141)}=5.46$, $p=.001$). Bağımsız değişkenler, saldırganlıktaki varyansın yaklaşık %10’unu açıklamaktadır.

4.7 Anne Baba Tutumlarının Problem Çözmeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi kapsamında anne baba tutumlarının problem çözme yordama gücü incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7 Anne Baba Tutumlarının Problem Çözme Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart hata β	t	p
Sabit	1.640	.760	2.159	.032
Demokratik	.488	.127	.473	3.850
Otoriter	.096	.152	.089	.634
Koruyucu	.024	.117	.021	.209
R= .400	R ² =.160			
F ₍₃₋₁₄₃₎ = 9.06	p=.000			

Anne baba tutumlarının problem çözme yordama düzeyini belirlemek için kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F_{(3-143)}=9.06$, $p=.000$). Bağımsız değişkenler, problem çözmedeki varyansın yaklaşık %16’sını açıklamaktadır. Problem çözme davranışını en çok etkileyen anne baba tutumunun demokratik tutum olduğu, otoriter ve koruyucu tutumların yordayıcı etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.

4.8 Anne Baba Tutumlarının Olumsuzluk/Değişkenliği Yordama Gücüne İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi kapsamında anne baba tutumlarının değişkenliği yordama gücü incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8 Anne Baba Tutumlarının Olumsuzluk/Değişkenliği Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart hata β	t	p
Sabit	1.786	.384	4.65	.000
Demokratik	-.104	.064	-.209	-1.62
Otoriter	.022	.077	.042	.286
Koruyucu	.026	.060	.046	.436
R= .269	R ² =.072			

$$F_{(3-139)}= 3.61 \quad p=.015$$

Anne baba tutumlarının değişkenliği yordama düzeyini belirlemek için kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F_{(3-139)}=3.61$, $p=.015$). Bağımsız değişkenler, değişkenlikteki varyansın yaklaşık %7'sini açıklamaktadır.

4.9 Anne Baba Tutumlarının Duygu Düzenlemeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi kapsamında anne baba tutumlarının duygu düzenlemeyi yordama gücü incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.9'da verilmiştir.

Tablo 4.9 Anne Baba Tutumlarının Duygu Düzenlemeyi Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart hata β	t	p
Sabit	2.053	.454	4.53	.000
Demokratik	.214	.076	.356	.005
Otoriter	.007	.091	.011	.939
Koruyucu	.055	.069	.080	.430
R= .320		R ² =.102		
F ₍₃₋₁₄₃₎ = 5.44		p=.001		

Anne baba tutumlarının duygu düzenlemeyi yordama düzeyini belirlemek için kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F_{(3-143)}=5.44$, $p=.001$). Bağımsız değişkenler, duygu düzenlemedeki varyansın yaklaşık %10'unu açıklamaktadır. Bağımsız değişkenlerin göreceli önem sırasını incelemek amacıyla standartlaştırılmış regresyon katsayılarına bakıldığında, duygu düzenlemeyi en çok etkileyen değişkenin demokratik anne baba tutumu ($\beta =.356$) olduğu, otoriter ($\beta =.011$) ve koruyucu ($\beta =.080$) anne baba tutumlarının etkisinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.

4.10 Duygu Düzenlemenin Saldırganlığı Yordama Gücüne İlişkin Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi kapsamında duygu düzenlemenin saldırganlığı yordama gücü incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.10'da verilmiştir.

Tablo 4.10 Duygu Düzenlemenin Saldırganlığı Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart hata	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	2.520	.377		3.71	.000
Değişkenlik	.444	.189	.188	2.35	.020
Duygu düzenleme	-.231	.151	-.122	-1.53	.128
R= .257		R ² =.066			
F ₍₂₋₁₆₄₎ = 5.77		p=.004			

Duygu düzenlemenin saldırganlığı yordama düzeyini belirlemek için kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır (F₍₂₋₁₆₄₎=5.77, p=.004). Bağımsız değişkenler, saldırganlıktaki varyansın yaklaşık %6'sını açıklamaktadır.

4.11 Duygu Düzenlemenin Problem Çözmeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulgular

Araştırmanın onuncu alt problemi kapsamında duygu düzenlemenin problem çözmeyi yordama gücü incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.11'de verilmiştir.

Tablo 4.11Duygu Düzenlemenin Problem Çözmeyi Yordama Gücüne Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart hata	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Sabit	3.209	.540		5.94	.000
Değişkenlik	-.129	.158	-.065	-.814	.417
Duygu düzenleme	.281	.132	.172	-2.14	.034

$$R = .204 \quad R^2 = .041$$

$$F_{(2-169)} = 3.65 \quad p = .028$$

Duygu düzenlemenin problem çözmeyi yordama düzeyini belirlemek için kurulan model istatistiksel olarak anlamlıdır ($F_{(2-166)}=3.55$, $p=.031$). Bağımsız değişkenler, saldırganlıktaki varyansın yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır.

5. TARTIŞMA

5.1 Cinsiyete Göre Öğrencilerin Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar bağlamında çatışma çözme davranışlarının saldırganlık ve problem çözme alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Alan yazında çatışma çözme davranışlarını araştıran bazı çalışmalarda bu çalışmayla benzer, bazı çalışmalarda ise farklı sonuçlar elde edilmiştir.

Ünal (2020)'ın 11-19 yaş aralığında bulunan ergenlerin; ebeveyn ve yakın ilişkileri içinde bulundukları akranlarıyla etkileşimlerindeki çatışma çözme stillerini incelediği araştırmasında, çatışma çözme ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir. Araştırmaların bu sonuçları benzeşmektedir. Çalikoğlu (2010)'un gerçekleştirdiği araştırmanın bulgularına göre çatışma çözme davranışları “saldırganlık” alt boyutunda cinsiyete göre bir farklılaşma bulunmamakla birlikte, “problem” çözme faktöründe kızlar lehine anlamlı bir fark bulunmaktadır. Çalışmalar saldırganlık alt boyutuna göre benzerlik gösterirken, problem çözme alt boyutuna göre farklılık göstermektedir. Ceylan (2012), 2010 – 2011 eğitim öğretim yılında ilköğretim ikinci kademesine devam eden Yatılı İlköğretim Bölge Okulu öğrencilerinin çatışma çözme davranışlarına ilişkin bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre, problem çözme davranışları alt boyutlarında cinsiyete göre farklılaşma bulunmaktadır. Araştırmaya göre, erkeklerin kızlara oranla daha fazla saldırgan, kızların erkeklere oranla daha fazla problem çözme davranışlarını tercih ettiği söylenebilir. Gündoğdu (2010), 9. sınıfa devam eden öğrencilerle yürüttüğü çalışmasında ergenlerin, çatışma çözme, kızgınlık ve saldırganlık düzeylerini farklı değişkenler bağlamında incelenmiş ve bireylerin kız-erkek olmak açısından, saldırganlık ve problem çözme puanlarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucunu elde etmiştir. Bu araştırmanın sonuçları; kız öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha düşük, kız öğrencilerin problem çözme puan ortalamaları ise erkek öğrencilerin problem çözme puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Alan yazın incelendiğinde; çatışma çözme davranışlarını cinsiyet bağlamında ele alan araştırmalarının çoğunda elde edilen bulgular, çatışma çözme davranışları alt

boyutlarının kız ve erkek cinsiyetine göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiğine işaret etmektedir. Bu araştırmada ise cinsiyete göre çatışma çözme davranışlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun nedeninin ise, araştırmaya katılan öğrencilerin sayısının 201 ile sınırlı olması, 3 öğrencinin cinsiyetini belirtmemeyi tercih etmesi ve öğrencilerin içinde bulundukları ailevi yapının, sosyoekonomik düzeyin ve öğrencilerin yaşam koşullarının olduğu düşünülmektedir.

5.2 Öğrencilerin Tercih Ettiği Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın sonuçları, öğrencilerinin tercih ettikleri çatışma çözme davranışları arasında anlamlı bir farklılık bulunduğuna işaret etmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler çatışma çözme sürecinde problem çözme davranışını, saldırganlık davranışına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek kullanmaktadır. Diğer bir deyişle öğrenciler çatışma çözme davranışları alt boyutlarından problem çözme davranışlarını saldırganlık davranışlarına göre daha fazla tercih etmektedir.

Kılıçarslan ve Atıcı (2015), Çatışma Çözme Eğitim Programı'nın ortaokul kademesi ara sınıflarına devam eden katılımcıların çatışma çözme davranışlarına etkisi ile ilgili yaptıkları çalışmada, programın uygulanmasından önce çalışmaya katılan 20 öğrenciye ÇÇDBÖ'yü uygulamışlar ve öğrenciler tarafından tercih edilen çatışma çözme davranışlarının problem çözme ve saldırganlık arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Türnüklü ve Şahin (2004)'in ortaokul 6. ve 7. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada, öğrencilerin çatışma çözme stratejileri kaçınma, yıkıcı ve işbirliği alt boyutları bağlamında incelenmiş, araştırmanın sonunda öğrencilerin çatışma durumlarını çözmek için daha çok yıkıcı ve işbirliği stratejilerini tercih ettiği, bununla birlikte erkek öğrencilerin daha çok yıkıcı stratejileri tercih ettiği görülmüştür. Bu yönüyle çalışmalar birbirinden farklılaşmaktadır. Gül ve arkadaşları (2017)'nin spor yapan ve yapmayan ortaokul öğrencileri ile yaptıkları çalışmanın bulgularına göre, spor yapıp yapmaması fark etmeksizin öğrencilerin ÇÇBÖ problem çözme alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları saldırganlık alt boyutundan yüksektir. Araştırmaya göre öğrenciler çatışma durumunda, problem çözme davranışlarını saldırgan davranışlara göre daha çok tercih etmektedir. İllez (2006), ilkokul son sınıf ve ortaokul ilk sınıfa devam etmekte olan öğrencilerin karşılaştığı çatışmalı durumlar ile çatışmaları çözme stratejilerini incelediği bir araştırma

gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre öğrenciler yaşanan çatışmaları çözmek için yapıcı ve barışçıl stratejileri, yıkıcı stratejilere göre tercih etmektedir. Bu yönüyle araştırmalar benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre araştırmaya katılan öğrenciler çatışma durumunda problem çözme davranışlarını tercih etmektedir. Bu sonucun, uygulamanın, Ataşehir ve Ümraniye'nin sosyoekonomik olarak avantajlı bölgelerinde bulunan az mevcutlu, başarıya odaklı, sosyal faaliyetlerin ve yürütülen yurt içi-yurt dışı projelerin yoğun olduğu okullarda yapılmış olmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Okul iklimi; bir okula devam eden öğrencilerin davranış biçimlerine olumlu ya da olumsuz etki eden, okulubaşka okullardan farklılaştıran, okul içindeki sağlık, akademik başarı, güvenlik, refah ve ait olma hissi gibi farklı değişkenleri kapsayan içsel dinamiklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Hoy ve Miskel, 2010, akt. Tavşanlı vd., 2016). Bu bağlamda okul ikliminin kültürel, sosyal ve sportif faaliyetlerin aktif olarak devam ettiği okullara devam eden öğrencilerin okul iklimini olumlu algıladıkları söylenebilir. Yapılan araştırmalar okul ikliminin saldırganlık davranışlarını yordadığını göstermektedir. Çetinkaya Yıldız ve Sümer (2010)'in ilköğretim ikinci kademedeki gerçekleştirdikleri araştırmada; devam ettikleri okulların iklimini olumlu algıları olan ergenlerin daha az saldırgan davranış gösterdikleri, okul iklimini olumsuz değerlendirmelerinin ergenlerin saldırgan davranışlarını anlamlı olarak yordadığı sonucuna varmışlardır. Öğrencilerin saldırganlık davranışlarını tercih etmemelerinin sebebinin okul iklimi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Aynı zamanda araştırmanın betimsel istatistikleri incelendiğinde çocukların büyük oranının ebeveynlerinin lise ve üzerinde eğitime sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerinin %65,7'sinin babası, %55,17'sinin annesi lise ve üzeri eğitim düzeyine sahiptir. Yapılan bazı araştırmalar, ebeveynlerin eğitim durumu ile katılımcıların çatışma çözme davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kekeç (2019)'in yaptığı araştırmanın bulgularına göre ebeveynleri lise ve üzerinde eğitime sahip çocukların saldırganlık davranışları olmayanlara göre anlamlı derece düşüktür. Vatansever Bayraktar ve arkadaşları (2018)'nin ilköğretim kademesinde yürüttükleri bir çalışmada ise problem çözme davranışları ile ebeveynlerin mezun oldukları son okul arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin problem çözme davranışlarını tercih etmesinin ebeveyn eğitim düzeyi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

5.3 Anne Babanın İlişki Durumuna Göre Çatışma Çözme Davranışlarındaki Farklılaşmaya İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın sonuçlarına göre anne-babalarının ilişki durumlarına göre çatışma çözme davranışlarının saldırganlık ve problem çözme boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Alan yazında problem çözme ve saldırganlık alt boyutları ile ilgili yapılmış araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmanın bulguları önceki yıllarda yapılmış araştırmaların bulgularıyla benzerlik gösterirken bazılarıyla farklılaşmaktadır. Yıldız (2019), tarafından ortaokul 5. ve 6. sınıfa devam eden öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışma bulgularına göre saldırganlık puanında anne-babanın birlikte veya ayrı yaşamalarının fark meydana getirmediğine işaret etmektedir. Bayraktar ve arkadaşlarının (2018) ilkokul çocukları ile yaptıkları araştırmada öğrencilerin problem çözme becerilerinde anne ve babanın birliktelik durumuna göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırma bulguları bu yönüyle benzerlik göstermektedir. Karahan ve arkadaşlarının (2009) lise kademesinde, saldırganlık düzeylerini; anne babanın birliktelik durumu, öz üvey oluşu ve yaşamda öncelikli en önemli değer algısı açısı bağlamında araştırdıkları çalışmanın bulgularında, ebeveynleri ayrı olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin birlikte olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Gönültaş ve Atıcı (2014)'nın 8. sınıf öğrencilerinin öfke ve saldırganlık düzeylerini farklı değişkenler bağlamında incelediği araştırmanın bulguları, ebeveynlerin birliktelik durumuna göre öğrencilerin saldırganlık puanının farklılaştığını göstermektedir. Araştırma bulgularına göre anne babası boşanmış olan öğrencilerin saldırganlık puanı anne babası evli olan öğrencilerin saldırganlık puanından yüksektir. Araştırma bulguları bu yönüyle farklılık göstermektedir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre anne babanın birlikte ya da ayrı olmasının, çocukların tercih ettiği çatışma çözme davranışları ile arasında bir ilişki olmadığı söylenebilir. İnsan davranışlarını açıklamaya çalışan pek çok kuram olduğu bilinmektedir. Fizyolojik kuramlar insan davranışının temelinde genetik faktörlerin ve güdülerin yer aldığını ileri sürerken, Pavlov, Watson, Miller gibi kuramcılar insan davranışını öğrenme ile açıklamaktadır. Bowlby tarafından geliştirilen bağlanma kuramına göre ise, insan davranışlarının şekillenmesinde bireyin bebeklikten itibaren ebeveynleri ile kurduğu ilişki içinde gelişen bağlanma stili önemli rol oynamaktadır. Bowlby'ye göre ilk bakımverenle kurulan ilişki örüntüsü diğer ilişkilere de taşınır ve

ömür boyu devam eder (Palombo vd., 2009). Ainsworth (1978)'e göre bağlanma, insan hayatındaki ayrıcalıklı bireylere dair duyumsanan, “öteki” ile iletişim halindeyken haz duymayı, zorlu dönemlerde samimiyetleri ile bireyin rahatlamasına neden olan kuvvetli duygusal bağdır (Akt. Goldberg, 2000; Kaplan ve Aksel, 2013). Ainsworth'un tanımından yola çıkarak, ebeveynleri ile kurduğu ilişkide güvenli bağlanma stiline sahip olan çocukların, ebeveynleri ile güçlü bir ilişki içinde olduğu söylenebilir. Ebeveynlerin birliktelik durumu ve çatışma çözme davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmamasının bağlanma stili ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Kaplan ve Aksel (2013)'in yaptığı çalışma bu görüşü desteklemektedir.

5.4 Çatışma Çözme Davranışları, Anne Baba Tutumları Ve Duygu Düzenleme Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bulgularına göre, çatışma çözme davranışları ile koruyucu tutum hariç hem ebeveyn tutumları hem de duygu düzenleme arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Alanyazındaki pek çok araştırma bu sonucu desteklemektedir.

5.4.1 Çatışma Çözme Davranışları ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki

Kayaalp ve Gündüz (2018)'ün ergenlik dönemindeki bireylerin problem çözme becerilerini, Yapıcı Problem Çözme, Kendine Güvensizlik, Sorumluluk Almama ve Israrcı-Sebatkar yaklaşım alt boyutları ile inceledikleri araştırmanın bulgularına göre, koruyucu/istekçi ve otoriter tutum benimsemiş ebeveynlerle büyüyen bireylerin problem teşkil eden durumlara daha negatif yaklaştığı, buna karşın demokratik tutum benimsemiş ebeveynle büyüyen bireylerin ise problem teşkil eden durumlara negatif yaklaşımlarının azaldığı görülmektedir. Aynı çalışmada problem teşkil eden duruma karşı yapıcı tutum içinde olan bireylerin ebeveynlerinin demokratik tutumu benimsediği görülmektedir. Erdoğan (2014), çatışma çözme ile annenin benimsediği ebeveyn tutumu arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında benzer sonuçlar elde etmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre çocukların saldırganlık puanları artıkça; annelerin demokratik tutum puanları azaldığı, bununla birlikte problem çözme puanları artıkça annelerin demokratik tutum puanlarının da arttığı ancak aşırı annelik ile saldırganlık ve problem çözme arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Bu çalışmalardan farklı olarak Görücü ve Karakuş (2017), okul öncesi dönemdeki

çocuklarla yürüttükleri araştırmada anne tutumları ile problem çözme becerileri arasında bir ilişki olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Saldırganlık Alt Boyutu

Bu araştırmanın bulgularına göre; demokratik anne baba tutumu ile saldırganlık arasında negatif yönlü, otoriter anne baba tutumu ile saldırganlık arasında pozitif yönlü, koruyucu/istekçi anne baba tutumu ile saldırganlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Başka bir deyişle otoriter ve koruyucu/istekçi tutum arttıkça saldırganlık düzeyi de artmakta ancak demokratik tutum arttıkça saldırganlık düzeyi azalmaktadır. Seğer ve arkadaşlarının (2013), ilköğretim çağındaki çocuklarla gerçekleştirdikleri araştırmanın bulgularına göre, ebeveynleri otoriter olan çocukların saldırganlık puanları, demokratik olanlardan anlamlı derecede yüksektir. Kekeç (2019)'in ergenlik dönemi saldırganlık davranışları ve anne baba tutumu arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, demokratik ebeveyn tutumu puanları arttıkça bütün saldırganlık puanlarının azaldığı, koruyucu/istekçi ebeveyn tutumu puanları arttıkça sözel saldırganlık hariç diğer saldırganlık puanlarının azaldığı ve otoriter ebeveyn tutumu puanları arttıkça çocuklarda saldırganlık puanlarının da arttığı görülmektedir. Seğer (2013) ve Kekeç (2019)'un çalışmaları bu çalışmayı desteklemektedir.

Problem Çözme Alt Boyutu

Bu araştırmanın bulgularına göre, demokratik ebeveyn tutumu ile problem çözme arasında pozitif, otoriter anne baba tutumu ile problem çözme arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken, koruyucu/istekçi ebeveyn tutumu ile problem çözme arasında negatif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmaktadır. Bir başka deyişle, demokratik ebeveyn tutumu arttıkça çocuklar, çatışma durumunda daha çok problem çözme davranışlarını tercih ederken, otoriter ebeveyn tutumu arttıkça çocuklar, çatışma durumunda problem çözme davranışlarını daha az tercih etmektedir. Kaya ve arkadaşları (2012)'nin üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği araştırmada, ebeveynleri demokratik tutumu benimsemiş öğrencilerin problem çözme becerilerinin yüksek, tutarsız ve ilgisiz tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının ise problem çözme becerilerinin düşük olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Sucu (2020), örneklemini üniversite öğrencilerinden oluşturduğu bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmadan öğrencilerin sosyal problem çözme becerileri ve algıladıkları anne baba tutumuna ilişkin elde edilen bulgular, demokratik ebeveyn

tutumu ve sosyal problem çözme becerisi arasında pozitif yönlü zayıf, koruyucu/istekçi ve otoriter ebeveyn tutumu ve sosyal problem çözme becerisi arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki olduğunu göstermektedir. Hamarta (2007) 8. sınıfa devam eden öğrencilerin algılanan ebeveyn tutumu ve sosyal problem çözme becerilerini, olumlu yönelim, olumsuz yönelim, akılcı problem çözme, içtepisel-dikkatsiz yaklaşım ve kaçınan yaklaşım alt boyutlarıyla incelediği bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre; toplam sosyal problem çözme ile demokratik tutum arasında pozitif yönlü, koruyucu/istekçi ve otoriter tutum arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmalar problem çözme ve ebeveyn tutumları bağlamında bu araştırmayı destekler niteliktedir.

İnsan davranışını öğrenme ile açıklayan davranışçı ve bilişsel kuramlara göre, insan davranışlarının nedeni kişinin öğrenme tarihçesinde yatar (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2019). Kişiliğin hem doğuştan getirilen özelliklerle hem de çevresel etkileşim sonucu edinilen öğrenmelerle ilişkili olduğu bilinmektedir. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde bireyin anne ve babasıyla kurduğu iletişim ve etkileşim bireyin kişilik gelişimini, benlik algısını, öz güvenini dolayısıyla davranış biçimini önemli ölçüde etkilemektedir. Demokratik ebeveyn tutumunu benimsemiş anne ve babalar çocuklarını birey olarak kabul etmekte ve çocuklarına, onların gelişim düzeyine uygun sorumluluklar vererek, kararlar almaları için fırsatlar yaratarak, duygu ve düşüncelerini önemseyerek ve kabul ederek çocukların kişilik gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu tutuma sahip ebeveynlerle büyüyen çocuklar, kendine ve çevresine güven duyar, kendini değerli hisseder, sorumluluk sahibidir, duygu ve düşüncelerini duruma ve koşullara uygun, yapıcı bir biçimde ifade eder. Yaşanılan bir çatışma durumunun yapıcı biçimde sonuçlanması için bahsedilen tüm bu özellikler oldukça önemlidir. Bununla birlikte koruyucu/istekçi ya da otoriter tutumu benimsemiş ebeveynlere sahip çocuklar, ebeveynleri tarafından bağımsız bir birey olarak kabul edilmek yerine, sürekli korunması ya da kontrol edilmesi gereken bireyler olarak algılanırlar. Bu çocuklar, daha dürtüsel, sorumluluk alma ve karar vermede güçlük yaşayan, duygu ve düşüncelerini doğru aktaramayan veya hiç ifade edemeyen bireyler olarak yetişir. Dolayısıyla bu çocuklar, sosyal yaşamı sağlıklı bir biçimde devam ettirebilmek için gerekli sosyal becerileri kazanamamaları, değersizlik, yetersizlik hissi içinde ve genellikle olumsuz benlik algısına sahip olmaları sebebiyle

içinde bulundukları bir çatışma durumunda dürtüsel davranarak saldırgan davranışları tercih edebilirler.

Çatışma çözme davranışları alt boyutları ile ebeveyn tutumları alt boyutları arasında görülen pozitif ya da negatif yönlü anlamlı ilişkinin, anne baba tutumlarının bireyin kişilik gelişimini, benlik algısını, öz güvenini, sosyal yaşam becerileri vb. olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen yapısı olduğu düşünülmektedir.

5.4.2 Çatışma Çözme Davranışları ve Duygu Düzenleme Arasındaki İlişki

Duygu Düzenleme ve Ebeveyn Tutumları

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre, duygu düzenleme alt boyutu olan değişkenlik ile demokratik anne baba tutumu arasında negatif, otoriter anne baba tutumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken, koruyucu/istekçi anne baba tutumu ile arasında pozitif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, demokratik anne baba tutumu arttıkça değişkenlik düzeyi azalmakta, otoriter anne baba tutumu arttıkça değişkenlik düzeyi artmaktadır. Bununla birlikte, demokratik anne baba tutumu ile duygu düzenlemearasında pozitif, otoriter anne baba tutumu ile duygu düzenlemearasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken, koruyucu/istekçi anne baba tutumu ile duygu düzenlemearasında negatif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmaktadır. Bir başka ifade ile demokratik anne baba tutumu arttıkça duygu düzenleme düzeyi artarken, otoriter anne baba tutumu arttıkça duygu düzenleme düzeyi azalmaktadır.

Değişkenlik/Olumsuzluk Alt Boyutu

Bu araştırmada kullanılan DAÖ değişkenlik/olumsuzluk alt boyutu, çocukların duygu durumlarındaki değişkenlik ile olumsuz duygulanım gösterme düzeyini ölçmektedir. Ölçeğin içerdiği iki alt boyuttan birisi olan “değişkenlik/olumsuzluk” alt boyutu çocukların, duygu durumdaki salınımları, öfke ile tepki göstermeyi, duygusal yoğunluğu ve olumlu duyguların ayarlanamaması ile ilgili maddeleri içermektedir (Parsak Aydın, 2015). Çocuklar ilk yıllarından itibaren duygularını tanıma, adlandırma, ifade etme ve uygun tepkiler gösterme konusunda ebeveynlerinin rehberliğine ihtiyaç duymaktadır. Ebeveynlerin, yaşadıkları duygudurumlarının dışarıya yansıma biçiminin çocuklar tarafından model alınması, çocukların

duygularının ebeveynleri tarafından kabul veya reddedilmesi ya da çocukların ihtiyaç duyduğu anlarda onlara ihtiyaç duydukları duygusal desteğin verilmesi yoluyla çocuklarına duygu düzenleme konusunda rehberlik ettiği söylenebilir. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki paylaşımların çocukların gelişimlerini destekler nitelikte olması; çocukların duygu yelpazelerinin genişlemesine aynı zamanda istenmeyen duygular tecrübe ettiklerinde içsel sistemleri aktive etme yetkinliklerinin çoğalmasına imkân tanır. Bu durumun tersi olarak, ebeveynler ve çocuklar arasındaki paylaşımların çocukların gelişimlerini kitlemesi, arzu edilmeyen duyguların tecrübe edilmesi ve bunları yönetme konusunda ihtiyaç duydukları ebeveyn rehberliğine sahip olmamaları yaşamın ilerleyen yıllarında bireyin kendi duygularından uzaklaşmasına, bazı (aşırı baskılama, görmezden gelme vb.) işlevsel olmayan duygu regüle yöntemlerini tercih etmelerine neden olur (Eisenberg N, Cumberland A. 1998; akt. Sarıtaş Atalar ve Altan Atalay, 2018). Gözün Kahraman ve Gökşen (2021)'in 4-6 yaş grubundaki çocuklarla yürüttükleri, duygu düzenleme becerileri, mizaç ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmanın bulgularına göre, otoriter ebeveyn tutumu ile duygu düzenleme becerisinin değişkenlik/olumsuzluk alt boyutu arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu yönüyle araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir. Yaman (2018)'in 4-5 yaş aralığındaki çocuklarla yürüttüğü çalışmada ebeveyn tutumları ve duygu düzenleme arasındaki ilişki ve yordayıcılık araştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, demokratik ve otoriter ebeveyn tutumunun duygu düzenleme değişkenlik/olumsuzluk alt boyutu ile arasında anlamlı pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Demokratik ebeveyn tutumu ile değişkenlik/olumsuzluk alt ölçeği arasındaki ilişki bakımından farklılık gösterse de otoriter ebeveyn tutumu ile değişkenlik/olumsuzluk alt ölçeği arasındaki ilişki bakımından araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir.

Farklı ebeveyn tutumuna sahip anne babaların çocukların duygusal durumlarına yaklaşımlarının da farklı olduğu söylenebilir. Genel olarak, otoriter ebeveyn tutumu sıkı disiplin, katı kurallar, hataların hoş görülmemesi ve sınırlı iletişim içermektedir. Değişkenlik/Olumsuzluk faktörü, normalden fazla hareketli ve enerji dolu olma hali, dürtüsel davranma, isyankar davranışlar, duygularını kontrol altına alamama, hızlıca farklılaşan duygudurum, duygudaşıklıkta yetersizlik, sıcak yaklaşımlara ve iyi ya da kötü olmayan uyaranlara olumsuz tepkiler verme ile ilgilidir (Yaman, 2018). Bu bağlamda, ebeveynleri ile yakın ve sıcak bir ilişki kuramayan,

dolayısıyla ilk çocukluk yıllarından itibaren duyguları ebeveynleri tarafından reddedilmiş ya da görmezden gelinmiş, onlar hakkında konuşamamış ve zaman zaman verdiği duygusal tepkiler ebeveynleri tarafından cezalandırılmış çocukların duygu düzenleme becerilerinin olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir. Demokratik ebeveyn tutumu ise kurallar kadar yakın ilişkiyi de içermektedir. Ebeveynlerin, çocukları ile kurdukları yakın ilişkide hem kendi duyguları hem de çocukların duyguları ve duygusal tepkileri hakkında konuşarak, bir yandan çocukların duygu repertuvarının genişlemesine diğer yandan duyguların düzenlemesine katkı sağladığı söylenebilir. Bu araştırmadan elde edilen sonucun, otoriter ebeveyn tutumuna sahip anne babaların davranış biçimlerinin çocukların duygu düzenleme becerilerine olumsuz, demokratik ebeveyn tutuma sahip anne babaların davranış biçimlerinin ise olumlu etkisinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Duygu Düzenleme Alt Boyutu

Bu araştırmada kullanılan DAÖ duygu düzenleme alt boyutu, çocukların duygu yoğunluğunu ve duygusal tepkilerini düzenleme düzeyini ölçmektedir. Duygu düzenleme; empati kurma, duyguları fark etme, adlandırma, uygun tepkiyi verme gibi bazı becerileri içermektedir. Pek çok beceride olduğu gibi çocukların duygu düzenleme becerilerinde de ebeveynlerin desteğine ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle ergenlik döneminin doğası gereği ani duygudurum değişikliklerinin yaşanması, duyguların yoğunluğunun çok fazla olması gibi nedenlerle bu dönemdeki bireylerin duygu düzenleme konusunda ebeveynlerinin desteğine daha çok ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Atalay ve Özyürek (2020) ergenlik dönemindeki bireylerin oluşturduğu örnekleme, duygu düzenlemeyi; içsellik-işlevsellik bağlamında ve ABTE alt boyutlarıyla araştırdıkları bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre, demokratik ebeveyn tutumu ile içsel ve dışsal kullanışlı duygu düzenleme stratejileri arasında pozitif yönlü, içsel ve dışsal kullanışlı olmayan duygu düzenleme stratejileri ile arasında negatif yönlü bir ilişki gözlenmektedir. Aynı araştırmada, koruyucu/istikç ebeveyn tutumu ile dışsal işlevsel duygu düzenleme arasında pozitif yönlü, otoriter ebeveyn tutumu ile içsel işlevsel duygu düzenleme arasında negatif, içsel ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme ile pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Atalay ve Özyürek (2020)'in araştırmasından elde edilen sonuçlara göre, demokratik ebeveynlere sahip çocukların işlevsel duygu düzenleme stratejilerini kullandığı söylenebilir. Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre demokratik

ebeveyn tutumu arttıkça işlevsel olmayan stratejilerle benzerlik gösteren değişkenlik/olumsuzluk düzeyi azalmakta, işlevsel stratejilerle benzerlik gösteren duygu düzenleme düzeyi ise artmaktadır. Dolayısıyla araştırmalar bu yönleriyle benzerlik göstermektedir.

Gelişimi destekleyen anne baba tutum ve davranışlarının, çocuklarla yapıcı iletişim içinde olmanın, onların zaman içinde farklılaşan gereksinimlerine karşı hassasiyet göstererek senkronize olmanın, çocukların pozitif algı geliştirmesini sağladığı dolayısıyla çocukların hayatları, kendilerine içkin yeterlikleri ve duygu ayarlamalarını pozitif etkilediği görülmüştür (Smetana, 2017; White ve Renk, 2012; Tekin ve Aslan, 2021). Demokratik tutuma sahip anne babalar, çocuklarının her alandaki gelişimini yakından takip eden dolayısıyla değişen ihtiyaçlarını fark eden ve bu ihtiyaçlarını doğru kaynaklardan gidermesi için onları destekleyen, cesaretlendiren, yönlendiren; çocuklarının duygu ve düşüncelerini kabul eden, önemseyen aynı zamanda onlar hakkında içtenlikle paylaşımda bulunan; çocukları ile güçlü bağlar kuran ebeveynlerdir. Otoriter tutumu benimseyen anne babalar ise çocukları üzerinde hakimiyet kuran, eleştirel ve kuralcı ebeveynlerdir. Koruyucu/İstekçi tutumu benimseyen anne babalar, çocuklarıyla sıcak ve yakın bir iletişim tarzı benimserken, onların kendilerinden ayrı bireyler olduğunu kabul etmekte zorlanan, çocukların ihtiyaçlarını karşılamakta aşırıya kaçan, duygusal tepkileri yoğun, çocukların olumsuz bir durum ya da duyguyla karşılaşmaması için yaşam koşullarını düzenleyen veya onlar adına karşılaşılan durumla mücadele eden ebeveynlerdir.

Duygu düzenleme; duyguların fark edilmesini, adlandırılmasını, ifade edilmesini içeren, içsel ya da dışsal bir sistem olarak tanımlanabilir. Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda demokratik ebeveyn tutumunun benimsemiş ebeveynlerin çocuklarının, sosyal becerilerinin, kendilerine dair farkındalıklarının, iletişim becerilerinin, duygu deneyimlerinin diğer tutumu benimseyen ebeveynlere sahip çocuklarındakinden daha gelişmiş olduğu söylenebilir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçların demokratik anne baba tutumlarının, duygu düzenlemenin içerdiği becerilerin geliştirilmesini destekliyor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çatışma Çözme Davranışları ve Duygu Düzenleme Alt Boyutları

Bu çalışmanın sonuçlarına göre çatışma çözme davranışları alt boyutu olan saldırganlık ile duygu düzenleme alt boyutu değişkenlik arasında pozitif yönlü, duygu

düzenleme ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir deyişle, değişkenlik düzeyi arttıkça saldırganlık düzeyi de artmakta ancak duygu düzenleme düzeyi arttıkça saldırganlık düzeyi azalmaktadır. Bununla birlikte çatışma çözme davranışları alt boyutu olan problem çözme ile duygu düzenleme alt boyutu olan değişkenlik arasında negatif, duygu düzenleme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Farklı bir ifadeyle duygu düzenleme düzeyi arttıkça problem çözme düzeyi de artmakta, değişkenlik düzeyi arttıkça problem çözme düzeyi azalmaktadır.

Kayhan (2017)'ın gerçekleştirdiği, örneklemini 15-18 yaş aralığında bulunan bireylerin oluşturduğu ve ergenlik döneminde görülen saldırganlık ve duygu düzenleme güçlüğü arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmanın bulgularına göre, duygu düzenlemede yaşanan güçlükler ve saldırganlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Araştırmaya göre, duygu düzenleme güçlükleri tüm alt boyutları (Duygusal tepkileri kabul etmeme, hedefe yönelik davranışları sergilemede güçlükler, kontrol güçlükleri, duygusal farkındalıktan yoksunluk, duygu düzenleme stratejilerine sınırlı erişim, duygusal belirginlikten yoksunluk) ile saldırganlık arasındaki ilişki arasında pozitif yönlüdür. Bu çalışmada kullanılan DAÖ'nün içerdiği olumsuzluk/değişkenlik alt boyutu, Kayhan (2017)'ın gerçekleştirdiği çalışma kapsamındaki alt boyutlardan, kontrol güçlükleri ve hedefe yönelik davranışlar sergilemede güçlükler ile benzer durumları işaret etmektedir. Bu çalışmanın sonuçları da saldırganlık ile değişkenlik/olumsuzluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Apaydın Demirci ve arkadaşlarının (2020) okul öncesi dönem çocuklarıyla yürüttükleri çalışmada bu çalışmayla benzer şekilde DAÖ kullanılmış ve çocukların duygu düzenleme düzeyleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre çocukların duygu düzenleme düzeyleri ve problem çözme becerileri arasında istatistiksel olarak orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre öğrencilerin duygu düzenleme düzeyleri arttıkça, problem çözme becerilerinin de arttığı, duygu düzenleme düzeyleri azaldıkça problem çözme becerilerinin de azaldığı söylenebilir.

Duygusal zekâ duyguların etkin ve etkili kullanılması olarak tanımlanmakla birlikte; bireyin kendisinin ve “öteki”lerin de duygularını idrak edebilmesi, duygularınayrına varabilmesi, sözel olarak ifade edebilmesi, tüm bunları değerlendirerek tutum ve davranışlarıyla dışarı aktarabilmesi olarak da ifade edilebilir (Kıyıcı ve Demir, 2018). Bu bağlamda duygusal zekânın duygu düzenlemeyi de içerdiği

söylenbilir. Araştırmanın bulgularına göre, duygusal zekâ ve çatışma çözme davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Ersan (2010) tarafından gerçekleştirilen, okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık düzeylerini duyguları ifade regüle etme bağlamında incelediği araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre; araştırmaya katılan çocukların ilişkisel saldırganlık puanları ile duygu düzenleme toplam puanları arasında negatif, değişkenlik/olumsuzluk toplam puanları arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmalar bu yönleriyle benzerlik göstermektedir.

Çatışma alanyazını incelendiğinde, kişilerarası çatışma nedenlerini inceleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Dökmen (2009)'e göre kişilerarası çatışma nedenlerinden bir tanesi de duygulardır. Cüceloğlu (2012) ise kişilerarası çatışmaları önlemenin ancak bireylerin kızgınlık, kırgınlık gibi duyguları görmezden gelerek ya da bu duyguları bastırarak mümkün olabileceğini ancak bunun hem bireyler için hem de kişilerarası ilişkiler için sağlıklı olmadığını ileri sürmektedir. Sağlıklı olan, çatışmanın kişilerarası ilişkilerin ve yaşamın bir parçası olduğunu kabul ederek ve doğru stratejiler kullanarak yapıcı çözümler bulabilmektir. Kişiler arası çatışmanın karşılıklı bağımlılıktan kaynaklanan durumsal, aynı düşüncede olmamadan kaynaklanan bilişsel, engellerden kaynaklanan davranışsal ve olumsuz durumlardan doğan duygusal çatışma gibi farklı çeşitleri bulunmaktadır (Barki ve Hartwick, 2001; Mert, 2015). Bu bilgiler doğrultusunda çatışmayı duygulardan bağımsız düşünmenin mümkün olmadığı söylenebilir. Duygu düzenleme bağlamında çatışma süreci ele alındığında ise işlevsel duygu düzenleme stratejilerinin ve duygu düzenleme becerilerinin çatışma durumunun yapıcı biçimde sonlanmasında etkili bir rol oynadığı söylenebilir. Bu araştırmanın bulgularına göre değişkenlik ile saldırganlık arasında ve duygu düzenleme ile problem çözme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonucun değişkenlik düzeyinin yüksek olmasının dürtüsel davranışları kontrol etmeyi zorlaştırmasından, duygu düzenleme düzeyinin yüksek olmasının ise duygu yoğunluğunun ve duygusal tepkilerin kontrolünü sağlamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.5 Anne Baba Tutumlarının Saldırganlığı Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada anne baba tutumlarının çatışma cözme davranışları alt boyutu saldırganlığı yordama düzeyini belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekteşirilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre anne baba tutumlarının saldırgan davranışları yordadığı söylenebilir.

Aydın (2017)'ın anne tutumlarını ve baba tutumlarını ayrı ayrı; demokratik, koruyucu/istekçi, otoriter alt boyutu ile değerlendirdiği araştırmanın bulgularında benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre, tüm anne baba tutumuna ait değişkenler, ergenlerin saldırganlık düzeylerini istatistiksel olarak anlamlı derecede açıklamaktadır. Deniz ve arkadaşları (2018)'nın ergenlik dönemindeki bireylerle gerçekteştirdiği araştırmada, anne baba tutumlarının saldırganlık ve sosyal beceri davranışlarını yordama gücü incelenmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre, otoriter, demokratik, koruyucu/istekçi anne baba tutumu alt boyutlarının saldırganlık davranışlarını anlamlı derecede yordadığı görölmektedir. Yıldız (2019)'ın gerçekteştirdiği araştırmada ise 5. ve 6. Sınıfa devam eden öğrencilerin algıladıkları ebeveyn tutumunun saldırganlık davranışlarını yordadığı sonucu elde edilmiştir. Araştırmalar bu yönüyle benzerlik göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde, anne baba tutumları ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi araştıran çok sayıda araştırmaya rastlansa da ebeveyn tutumlarının saldırganlık davranışlarını yordayıcı gücü ile ilgili araştırmanın sınırlı olduğu görölmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre otoriter ve koruyucu/istekçi ebeveyn tutumunun saldırganlık davranışlarının artmasında rolü olduğu söylenebilir. Koruyucu/İstekçi ve otoriter ebeveyn tutumunun ortak yönü çocuğun anne babadan ayrı bir birey olarak görölmemesi olarak kabul edilebilir. Bu bakış açısına göre, koruyucu/istekçi tutumda, çocuğun ebeveynleri tarafından fazla korunması; otoriter tutumda ise sıkı disiplin ve cezayla çocuğun davranışlarının kontrol edilmesi ve baskılanması nedeniyle saldırgan davranışları arttırdığı söylenebilir.

5.6 Anne Baba Tutumlarının Problem Cözme Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada anne baba tutumlarının çatışma cözme davranışları alt boyutu problem cözme yordama düzeyini belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekteşirilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre anne baba tutumlarının problem cözmenin anlamlı bir yordayıcısı

olduğu söylenebilir. Çalışmanın sonuçları, problem çözme davranışlarını en fazla etkileyen ebeveyn tutumu demokratik tutumken otoriter ve koruyucu tutumların problem çözme davranışlarını yordayıcı etkisi bulunmadığına işaret etmektedir.

Aydın (2017)'ın gerçekleştirdiği araştırmanın bulgularına göre, demokratik anne tutumu, koruyucu baba tutumu ve otoriter baba tutumu ergenlik dönemindeki bireylerin problem çözme davranışlarını önemli ölçüde yordamaktadır. Araştırmalar demokratik anne tutumunun yordayıcılığı bakımından benzerlik gösterse de koruyucu ve otoriter baba tutumunun sonuçları bakımından farklılaşmaktadır. Farklılaşmanın, bu araştırmada anne baba tutumlarının ayrı ayrı incelenmemiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Hamarta (2007), tarafından gerçekleştirilen, ortaokul son sınıfa devam edenergenlerin problem çözme yetkinliklerinebeveyn tutumları bağlamında incelendiği araştırmanın bulgularına göre, demokratik ve otoriter anne baba tutumunun problem çözme puanları üzerinde önemli yordayıcılar olduğu görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde, saldırganlık alt boyutunda olduğu gibi, anne baba tutumları ve problem çözme arasındaki ilişkiyi araştıran çok sayıda araştırmaya rastlanırken ebeveyn tutumlarının problem çözme davranışlarını yordayıcı gücü ile ilgili araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocuklara kurallar koyduğu, kurallara uyulmasına dikkat ettiği, uyulmadığında ise çocukların hatalı davranışlarının sonuçları ile karşılaşmasına fırsat verdiği ancak cezaya başvurmadağı söylenebilir. Bu tip ebeveynler çocuklarına koşulsuz bir sevgiyle yaklaşarak başka bir deyişle sevgi ve değeri ödül olarak sunmayarak çocukların kendilerini değerli hissetmesini sağlayabilir. Anlayışlı veteşvik edici ebeveynlik, çocuğa “doğruları” ve “yanlışları” ile “değerli” , “sevilen” bir birey olduğu mesajını vererek çocuğun, yapıcı, yaratıcı, kendisi dahil herkese karşı anlayışlı, yüksek özgüvene sahip, seçimlerinin ve eylemlerinin sorumluluğunu alabilen bir kişilik geliştirmesini sağlar (Özgüven, 2010). Bu bağlamda, demokratik ebeveyn tutumu olumlu kişilik özelliklerine, bu özellikler de çocukların bir çatışma durumunda problem çözme davranışlarını tercih etmesinde etkin bir rol oynuyor olabilir. Basım ve arkadaşlarının (2009), kişilik özelliklerinin çatışma çözme davranışlarını yordama gücünü araştırdıkları çalışma bu görüşü destekler niteliktedir. Bu araştırmanın bulgularına göre, olumlu kişilik özelliklerinin çatışma çözme stratejilerini yordadığı söylenebilir.

5.7 Anne-Baba Tutumlarının Değişkenliği Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu çalışmanın sonuçlarına göre; otoriter, demokratik ve koruyucu/istekçi anne baba tutumu, duygu düzenleme değişkenlik alt boyutunu istatistiksel olarak anlamlı derecede yordamaktadır.

Yaman (2018),’ın gerçekleştirdiği 4-5 yaş grubu çocukların, anne baba tutumlarının mizaç özellikleri ve duygu düzenleme becerilerine etkisini incelediği araştırmanın bulgularına göre; demokratik ve otoriter ebeveyn tutumu değişkenlik alt boyutunu yordarken, koruyucu/istekçi tutum değişkenliği yordamamaktadır. Araştırmalar otoriter ve demokratik ebeveyn tutumun yordayıcı etkisinde benzerlik gösterirken koruyucu/istekçi tutumda farklılaşmaktadır. Seçer (2016)’ın, çocukların duygu düzenleme düzeylerini annelerin duygusal sosyalleştirme davranışları bağlamında incelediği araştırmanın bulgularına göre, annelerin duygusal durumlarda sergilediği olumlu/olumsuztepkisel davranışlar değişkenlik/olumsuzluk alt boyutunun yordayıcısıdır. Olumlu tepkiler demokratik; küçümseyici, cezalandırıcı tepkiler otoriter; ebeveynde sıkıntı tepkileri ise koruyucu/istekçi tutuma sahip ebeveynlerin duygusal durumlarda sergilediği davranışlarla ilişkilendirildiğinde, araştırma bulgularının benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Anne babaların çocukların duygularına verdikleri tepkiler bebeklik ve erken çocukluk döneminden itibaren çocukların duygu düzenlemesini şekillendirici ve destekleyici bir rolü vardır (Denham ve Grout, 1993; Fabes vd., 2001; akt. Kılıç, 2020. s.51). Ebeveynlerin çocuklarına olan yaklaşımlarının ve onlara karşı sergiledikleri davranışların sıklıkla benimsedikleri anne baba tutumundan etkilendiği bilinmektedir. Otoriter tutuma sahip ebeveynlerin, çocukların duygularına reddedici veya yargılayıcı; koruyucu/istekçi tutuma sahip olanların duygu yoğunluğunu artırıcı; demokratik tutuma sahip olanların ise kabul edici, açıklayıcı ve dengeleyici davranışlar sergilediği söylenebilir. Yavuzer (2008), bireylerin olumlu davranışlar geliştirmesinin, erken yaşlardan itibaren hoşgörülü, destekleyici ve sevgi dolu yaklaşımlarla karşılaşmakla mümkün olduğunu, bunun tersi davranışlara maruz kalan çocukların düşünce ve duygularında yaşanabilecek karmaşa nedeniyle bazı uyum sorunlarının ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedir. Değişkenlik alt boyutunun taşkınlık, öfke patlamaları ve dürtüselliği ifade ettiği düşünüldüğünde koruyucu/istekçi ve otoriter ebeveyn

tutumlarının olumlu davranış ve öz düzenleme gelişimine ket vurması nedeniyle değişkenlik/olumsuzluk alt boyutunun yordayıcısı olduğu söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde demokratik ebeveyn tutumunun değişkenlik/olumsuzluk alt boyutunu yordamaması beklenmektedir. Ancak bu araştırmanın bulgularında demokratik ebeveyn tutumunun değişkenlik/olumsuzluk alt boyutunu yordadığı sonucu elde edilmiştir. Duygu düzenlemenin pek çok farklı beceriyi içerdiği söylenebilir. Araştırmaya katılan çocuklar, ebeveynleri her ne kadar demokratik tutuma sahip olsa da duygu düzenlemenin içerdiği becerilerin bazılarında, gelişimsel aksaklıklar yaşıyor ya da içinde bulunulan sosyal yapıda bazı farklılıkların bulunması (büyükanne ya da büyükbabayla yaşamak, olumsuz arkadaş çevresi vb.) nedeniyle güçlük yaşıyor olabilir.

5.8 Anne Baba Tutumlarının Duygu Düzenlemeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmanın sonuçlarına göre, demokratik anne baba tutumunun duygu düzenlemeyi istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı, koruyucu/istekçi ve otoriter ebeveyn tutumunun ise duygu düzenlemenin istatistiksel olarak anlamlı yordayıcısı olmadığı söylenebilir.

Yaman (2018)'ın gerçekleştirdiği araştırmanın bulgularına göre demokratik ebeveyn tutumu, duygu düzenlemeyi istatistiksel olarak anlamlı bir derecede yordarken, koruyucu/istekçi ve otoriter tutumu duygu düzenlemenin anlamlı yordayıcıları değildir. Araştırmalar bu yönüyle benzerlik göstermektedir. Erduran Tekin ve Aslan (2021)'in ergenlik dönemindeki bireylerle gerçekleştirdiği araştırmada anne baba tutumlarının yaratıcılık ve duygu düzenlemeyi yordama gücü incelenmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre, ebeveyn tutumlarının ergenlerin duygu düzenleme güçlüklerini yordadığı görülmüştür. Ergenlerin anne babalarının demokratik ve ilgili olarak algılama düzeyleri arttıkça yaşadıkları duygu düzenleme güçlükleri azalmaktadır.

Gratz ve Roemer'e göre ise duygu düzenleme becerilerinin dört ayırt edici boyutu mevcuttur. Bu boyutlar; birinin duygusunu fark edip anlayabilmek, birinin duygusunu kabul edebilmek, negatif duygular hissederken dürtü kontrol sağlayarak amaç odaklı hareket edebilmek ve duygu düzenleme becerileri kullanarak başkasının amaçlarına da cevap olacak şekilde değişim sağlayabilmektir (Gratz ve Roemer, 2004;

akt. Özdemir, 2020). Yaşam boyu gelişimde duyguların ilk ortaya çıkışı ve iletişimde kullanılmasıyla beraber bebekler, çocuklar ve ergenler bu duyguları nasıl ifade edeceklerini, nasıl düzenleyeceklerini öğrenmeye, kendilerini ve duygularını anlamada yetkinleşmeye başlamaktadır (Pala Sağlam, 2020). Çocukların ve ergenlerin duygularını farkına varma, duygularını tanıma ve uygun biçimde ifade etme başka bir deyişle duygu sosyalleştirmede ebeveyn tutum ve davranışlarının önemi ve etkisi bilinmektedir. Duygu sosyalleştirme yaklaşımları çocuğun içinde bulunduğu sosyal yapının duygusal bağlamda güvenli olmasını, çocuğun duygularını anlaması için ona rehberlik etmeyi, uygun duygusal tepkiler verme ve duygu düzenleme konusunda model olmayı içermektedir. Demokratik tutuma sahip anne babaların, çocukların yaşadığı duygusal durumlarda, onun duygularını olduğu gibi kabul ederek, duyguları ve verdiği duygusal tepkiler hakkında konuşarak, çocuğun kendi duygularını tanımasına, anlamlandırmasına, ifade etmesine ve tepkilerini değerlendirmesine rehberlik ederek duygu düzenleme becerilerinin gelişimini desteklediği söylenebilir.

5.9 Duygu Düzenlemenin Saldırganlığı Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmanın sonuçları bağlamında, duygu düzenlemenin saldırganlığı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı, söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde duygu düzenlemenin çatışma çözme alt boyutu saldırganlığı yordama gücüne ilişkin sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmaktadır.

Ersan (2010)'ın okul öncesi dönemdeki çocuklarla gerçekleştirdiği çalışmada çocukların saldırganlık düzeylerini duyguları ifade etme ve duygu düzenleme bağlamında araştırmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre değişkenlik/olumsuzluk'un çocukların saldırganlığını pozitif yönde ve anlamlı; duygu düzenlemenin çocuklarda görülen fiziksel saldırganlığı negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı söylenebilir. Araştırmalar bu yönüyle benzerlik göstermektedir. Sözel ve fiziksel saldırganlığı, duygu düzenleme stratejileri bağlamında inceleyen bir araştırmanın bulgularına göre; dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme ve içsel işlevsel olmayan duygu düzenlemenin saldırganlığın anlamlı yordayıcıları olduğu sonucuna varılmıştır (Cenkseven Önder ve Canoğulları, 2019). Duygu düzenleme, bireyin olumlu ya da olumsuz tüm duygusal süreçlerini düzenleyerek, yaşamlarında bir uyum yakalamasını sağlayabilir. Bu bilgilerden yola

çıkarak, değişkenlik/olumsuzluk alt boyutunun ve işlevsel olmayan duygu düzenleme stratejilerinin, bireyin yaşamına uyum sağlamasına olumlu katkısının olmadığı, çatışma durumlarında duygularını düzenleyememesinin ve işlevsel bir strateji kullanmamasının saldırganlığın tercih edilmesine neden olduğu söylenebilir. söylenebilir. Araştırmalar bu yönüyle benzerlik göstermektedir.

Rohner (1986)'a göre saldırganlık, öfke veya düşmanlık duygularının davranışsal görünümünü yansıtır (akt. Akkese, 2019). Korku, kaygı, öfke, sevinç gibi duygularla başedebilme, bu duygulara yol açan uyarıcılar karşısında verilen tepkilerin kontrol edilebilmesi ve kişinin uyumunu bozan davranışlarla sonuçlanabilecek durumların önüne geçebilmesini kolaylaştırır (Beyazıt, 2020). Yapılan bazı araştırmalar duygu düzenleme güçlüğü ve saldırganlık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Duygu Düzenleme Ölçeği'nin alt boyutlarından değişkenlik/olumsuzluk'un; dürtü kontrolü, amaç odaklı davranışlarda bulunma, duygusal tepkilerin anlaşılabilmesi gibi bazı duygu düzenleme güçlüklerini içerdiği söylenebilir. Bu araştırma sonucundan elde edilen bulgulara göre duygu düzenlemenin değişkenlik/olumsuzluk alt boyutunun saldırganlığı yordadığı düşünülmektedir.

5.10 Duygu Düzenlemenin Problem Çözmeyi Yordama Gücüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, duygu düzenlemenin problem çözmeyi istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı, söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde duygu düzenlemenin çatışma çözme alt boyutu problem çözmeyi yordama gücüne ilişkin sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmaktadır.

Üney (2016), 11-14 yaş aralığındaki çocukların çatışma çözme davranışlarını, ebeveynlerin evlilik çatışma çözüm stilleri ve çocukların duygu düzenleme becerisi bağlamında incelediği bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre; çocukların işlevsel duygu düzenleme becerisi ile problem çözme davranışı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ve işlevsel duygu düzenleme stratejileri problem çözmeyi istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. İçsel işlevsel duygu düzenleme stratejileri bireyin, iletilen bilgilerin kabul edilmesi ve işlenmesini; dışsal işlevsel duygu düzenleme stratejileri, dış kaynaklar kullanılarak iletilen bilgilerin kabul edilmesini ve işlenmesini ele almaktadır (Sağar ve Özçelik, 2022). Duygu düzenleme ölçeği alt boyutu duygu düzenleme, çocuğun duygularını

içinde bulunduğu çevresel duruma uygun biçimde ifade etmesini ele almaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak duygularını düzenleyebilen ve işlevsel duygu düzenleme stratejileri kullanan çocukların çatışma durumunda problem çözme davranışlarını tercih ettikleri söylenebilir. Araştırmalar bu yönüyle benzerlik göstermektedir. Alan yazın incelendiğinde, problem çözmenin olumlu sosyal davranışlar içinde yer aldığı görülmektedir. Bu yönüyle araştırmalar benzerlik göstermektedir.

Problem çözme yaşam içinde karşılaşılan sorunlara karşı ortaya konan bir dizi bilişsel, duygusal ve davranışsal etkinliği içeren karmaşık bir süreç olarak tanımlanır (Heppner ve Krouskopf 1987; Silk, Steinberg ve Morris, 2003; akt. Ulus, 2018). Thompson (1994)'a göre duygu düzenleme; bireylerin ulaşmak istedikleri hedefleri doğrultusunda duygusal tepkilerini gözlemlenmesi, değerlendirilmesi ve değiştirilmesinden sorumlu içsel ve dışsal süreçlerden oluşmaktadır. Sosyal yaşamın kaçınılmaz bir parçası olarak kabul edilen kişiler arası çatışma, kişiler arası ilişkileri güçlendiren “yapıcı” ya da zayıflatan veya koparan “yıkıcı” sonuçlar doğurabilir. Bu bağlamda duygu düzenleme düzeyi yüksek olan, ortama uygun duygusal tepkiler veren çocukların çatışma durumlarında problem çözme davranışlarını tercih ederek çatışma durumlarının yapıcı sonuçlanmasına katkı sağladığı söylenebilir. Bu araştırma sonucundan elde edilen bulgulara göre duygu düzenlemenin, duygu düzenleme alt boyutunun saldırganlığı problem çözme yordadığı düşünülmektedir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1 Sonuç

Araştırmanın bulgularına göre araştırmaya katılan öğrenciler problem çözme davranışlarını, saldırganlık davranışlarına istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha fazla tercih etmekteyken tercih edilen çatışma çözme davranışı cinsiyete ve anne babanın ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Araştırmaya konu olan anne baba tutumları ve saldırganlık alt boyutu ile ilgili elde edilen bulgular incelendiğinde; demokratik anne baba tutumu ile saldırganlık arasında negatif yönlü, koruyucu/istekçi ve otoriter tutum ile istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çatışma çözme davranışları problem çözme alt boyutu ile demokratik tutum arasında pozitif, otoriter tutum ile negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı, koruyucu/istekçi tutum ile negatif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki olduğu görülmektedir.

Çatışma çözme davranışları ile duygu düzenleme düzeyi arasındaki ilişkilere ilişkin bulgulara göre; duygu düzenleme değişkenlik/olumsuzluk alt boyutuyla saldırganlık arasında pozitif yönlü, problem çözmeyle istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü; duygu düzenleme duygu ayarlama alt boyutuyla saldırganlık arasında negatif yönlü, problem çözme ile istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiler ile ilgili elde edilen bulgulara göre; değişkenlik/olumsuzluk alt boyutu ile demokratik ebeveyn tutumu arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü; otoriter ebeveyn tutumu ile anlamlı pozitif yönlü ve koruyucu/istekçi anne baba tutumu ile pozitif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular, duygu düzenleme alt boyutu olan duygu ayarlama ile demokratik ebeveyn tutumu arasında pozitif yönlü anlamlı; otoriter ebeveyn tutumu ile negatif yönlü anlamlı ve koruyucu/istekçi anne baba tutumu ile negatif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Bağımsız değişkenlerin tüm alt boyutlarının araştırmaya konu olan çatışma çözme davranışlarını yordama gücüne ilişkin bulgular incelendiğinde, anne baba

tutumlarının ve duygu düzenleme düzeyinin hem saldırganlığı hem de problem çözme davranışlarını yordama gücü bulunduğu görülmektedir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar daha önceden yapılan çalışmaların sonuçlarıyla ve alanyazınla uygunluk göstermektedir.

6.2 Öneriler

6.2.1 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu araştırmanın örneklemini ortaokul 7. Sınıfa devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Bu konu ile ilgili ileride yapılacak diğer araştırmalarda katılımcılar, farklı yaş gruplarından oluşabilir. Benzer şekilde araştırma sosyo-ekonomik düzeyi çok düşük olmayan devlet okullarında yürütülmüştür, ileride yapılacak çalışmalar farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip okullarda gerçekleştirilebilir.

Bu çalışmada anne baba tutumlarının ve duygu düzenleme düzeyinin çatışma çözme davranışlarını yordama gücü araştırılmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda ebeveyn tutumlarının duygu düzenleme düzeyi ve tercih edilen çatışma çözme davranışlarındaki aracılık etkisi incelenebilir. Ebeveyn tutum ve davranışlarının duygu düzenleme ve çatışma çözme davranışları arasındaki aracılık etkisinin incelenmesi, duygu düzenleme düzeyinin düşük olmasından kaynaklanan ve çatışmanın yıkıcı sonuçlanmasında etkili olan nedenlerin açıklanmasına yardımcı olabilir. Ebeveynlerle ve çocuklarla hem duygu düzenleme hem de çatışma çözme davranışları ile ilgili olarak yapılacak önleyici ve iyileştirici çalışmaların bu nedenler temel alınarak yapılandırılması işlevselliği artırabilir.

6.2.2 Ebeveynlere Yönelik Öneriler

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ebeveyn tutumları, çatışma çözme davranışlarını ve çocukların duygu düzenleme düzeylerini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırmanın bulgularında, demokratik ebeveyn tutumu problem çözme davranışlarını ve duygu düzenleme düzeyini olumlu yönde etkilerken, otoriter ebeveyn tutumu saldırganlık ve değişkenlik/olumsuzluğu artırmakta, koruyucu/istekçi tutumun ise çocuğun gelişimine olumlu bir katkı sunmadığı görülmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin benimsedikleri ebeveyn tutumuna ve bu tutumun sonucunda meydana gelen davranışların çocukların gelişimine olan

olumlu/olumsuz etkilerine dair farkındalığa sahip olmasının önemli olduğu söylenebilir. Ebeveynlerin, çocukların gelişimlerini destekleyen tutum geliştirebilmeleri için okullarda ya da farklı eğitim kurumlarında düzenlenen seminer, panel, atölye çalışmaları gibi etkinliklere katılmaları kendi tutum ve davranışlarına dair farkındalık yaratabilir.

Geniş bir duygu skalasına sahip, duygu düzenleme düzeyi yüksek olan ebeveynler çocuklarına öncelikle model olarak sonrasında çocukların kendi duygularını tanımasına ve düzenlemesine rehberlik ederek çocukların gelişimini destekleyebilir. Bu bağlamda ebeveynlerin öncelikle kendi duyguları ile çalışması dolaylı olarak çocukların duygusal gelişimine de olumlu yönde katkı sağlayabilir.

7. KAYNAKLAR

- Akçay, C. & Çoruk, A. (2012). Çalışma yaşamında duygular ve yönetimi: kavramsal bir inceleme. *Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitimde Politika Analizi Dergisi*, 1 (1), 3-25.
- Akın, A. (Ed.). (2015). *Psikolojide kullanılan güncel ölçme araçları*(2. Basım). Nobel Yayın Dağıtım
- Akkese, N. M. (2019). *Ebeveyn kabul-reddi ile sosyal kaygı belirtileri arasında pozitif ve negatif duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Akkoyunlu, F. (2020). Giriş. *Çatışma yönetimi* (s. 1-13) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık, (7. Baskıdan Çeviri).
- Akkoyunlu, F. (2020). Çatışma etkileşimi. *Çatışma Yönetimi* (s. 74-107) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık, (7. Baskıdan Çeviri).
- Apaydın Demirci, Z., Arslan, E., Temel, M., (2020). Okul öncesi dönemdeki çocukların duygu düzenleme ve kişiler arası problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), s. 910-925. <https://doi.org/10.37217/tebd.714803>
- Arslan, C. , Hamarta, E. , Arslan, E. ve Saygın, Y. (2010). Ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesi .*İlköğretim Online* , 9 (1) , 379-388. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8596/106975>
- Atalay, D. & Özyürek, A. (2021). Ergenlerde duygu düzenleme stratejileri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Millî Eğitim* 50(230), s. 815-834. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.707741>

- Atıcı, M. (2007). Altı, yedi ve sekizinci sınıf öğrencilerinin çatışmalarını çözmede arkadaşlarının yardımına ilişkin görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), s.29-42.
- Aydın, E. (2017). *Ergenlerde çatışma çözme ve anne baba tutumlarının incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Aydın, E. & Traş, Z. (2019). Examination of conflict resolution in adolescents in terms of parent attitudes. *Opus (International Journal of Society Researches)*, 10(17), 548-559, ISSN: 2528-9535.
- Bahtiyar, B. & Yıldırım, A. (2021). Psikolojide duygu: genel bir bakış. A. Yıldırım (ed.) *Psikolojide Duygu: Seçme Konular ve Güncel Tartışmalar* (s.1-20) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978- 625- 439- 815-5
- Baran, Z. (2011). Genç, Sağlıklı yaşlı ve alzheimer tipi demanslı grupların duygusal bellek performansları açısından karşılaştırılması[Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara
- Basım, H. N., Çetin, F., Tabak, A. (2009). Beş faktör kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, Haziran 2009, 24(63),s.20-34.https://www.researchgate.net/publication/267230043_Bes_Faktor_Kisilik_Ozelliklerinin_Kisilerarasi_Catisma_Cozme_Yaklasimlariyla_Iliskisi
- Baumrind, D. (2005). Patterns of parental authority and adolescent autonomy. *New Directions For Child And Adolescent Development*.(108), 61-69.

- Bekaroğlu, E. (2020). Psikoterapide duygular. E. İnan ve E. Yücel (Ed) *Psikoloji Penceresinden Duygular* içinde (s. 445-467). Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-625-406-171-4
- Beyazıt, U. (2020). Öz düzenleme. F. G. Cirhinlioğlu (ed.) *Duyguları Anlamak* (s. 285-306) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-625-406-503-3
- Brieskorn, D.& Eker, E.(2019). Lise öğrencilerinde duygu düzenleme güçlüğü ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(98), s. 387-401. ISSN: 2148-2489 <http://doi.org/10.29228/ASOS.36802>
- Byrne, B. M. (2010). Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming.
- Can, H. (2005). *Organizasyon ve yönetim*. Siyasal Kitabevi (7. Baskı).
- Carlson, N.R. (2006). Duygu. M. Şahin (çev. ed) F. Curun (çev.) *Fizyolojik Psikoloji Davranışın Nörolojik Temelleri* içinde (s.275-300). Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-605-133-127-0
- Ceylan, A. , Ergün, E. & Alpkan, L. (2000). Çatışmanın sebepleri ve yönetimi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 1(2), s.39-51 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/doujournal/issue/66643/1042789>
- Ceylan, T. (2012) *Demografik ve kişilik özellikleri bakımından yibo öğrencilerinin çatışma çözme davranışlarının analizi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Cüceloğlu, D. (2012). *Yeniden insan insana*(46. Basım). Remzi Kitabevi. ISBN: 978-975-14-0296-7

- Çağlayan, H. S. & Şahin, Ö. G. M. A. H. (2017). Sporun ortaokul öğrencilerinin çatışma çözme davranışlarına etkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* , (11) , 353-361 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inesj/issue/40052/476421>
- Çakır, Ö. & Ertem, M. (2021). Yaygın anksiyete bozukluğu tanılı çocuk/ergenlerin annelerinin ebeveyn tutumu ile duygu düzenleme durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi*, 31(1), s.16-25. <https://doi.org/10.5222/terh.2021.17363>
- Çalışkan Sarı, A. & Şahin Acar, B. (2018). Annenin ebeveyn tutumlarının ve çocuğun annesinin tutumlarıyla ilgili algısının çocuğun duygu tanıma becerilerindeki rolü. *Nesne Psikoloji Dergisi* (NPD), 6 (12), s. 27-50. <https://doi.org/10.7816/nesne-06-12-02>
- Çam, O. & Akgün, E. (2007). Kişilerarası ilişkilerde çatışma ve çatışma yönetimi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 23 (2) : 207-221.
- Çeçen, A. (2002). Duygular insan yaşamında neden vazgeçilmez ve önemlidir? . *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 9 (9) s. 164-170.
- Çelik, H. & Aydoğdu, B.N. (2018). Duygu odaklı terapi: psikoterapide yeni bir yaklaşım. *kafkas üniversitesi, e – Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2) s.50-68. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.439247>
- Çetinkaya Yıldız, E. & Hatipoğlu Sümer, Z. (2010). Saldırgan davranışlarını yordamada çevresel risk, çevresel güvenlik ve okul iklimi algısı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4 (34), 161-173.

- Çiftci, Y. (2018). *Anne-Baba tutumlarının 5-6 yaş çocukların sosyal problem çözme becerisi ile olan ilişkisinin incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.
- Çokdolu, N. (2013). *Karakter eğitimi programının ilköğretim 2. Kademe öğrencilerinin çatışma çözme ve saldırganlık düzeylerine etkisi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi
- Dai, A.P. & Araz, A. (2021). Anlaşmazlıklarımızı çözebiliriz” çatışma çözümü eğitim programı: batı trakya ilköğretim örnekleme. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(2), 645-671, <https://10.26650/SP2021-852786>
- Dağlı, H. & Dağlıoğlu H.E. (2021). Okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerileri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(3), 1020-1046. e-ISSN: 2147-1606.
- Demireğen, Z. (2019). *Ergenlik dönemindeki öğrencilerin duygu düzenleme becerileri ile akademik güdülenmeleri arasındaki ilişki*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Deniz, M., Kapıcıoğlu, S., Yüksel, B. Ö., İçli Özbağır, T. & Erus, S. M. (2018). Ergenlerde saldırganlık ve sosyal beceri davranışlarının yordayıcısı olarak anne baba tutumları. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 2 (1) , 1-11 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ysbed/issue/36582/354493>
- Dökmen, Ü. (2009). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*(41. Basım). Remzi Yayınevi.

- Durmuş, R. (2006). *3-6 Yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özellikleri ile anne-baba tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Erdoğan, F.H. (2014). *Ortaokula devam eden 11 – 12 yaş grubu çocukların çatışma çözme davranışları ile annelerinin ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Erduran Tekin, Ö. & Aslan, A. E. (2021). Ergenlerde yaratıcılık ve duygu düzenlemeyi yordamada algılanan anne baba tutumlarının rolü. *Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi*. 3 (3), s. 569-592.
<https://10.47793/hp.963703>
- Ersan, C. (2010). *Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelenmesi*[Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.).
- Goleman, D. (1995). B. S. Yüksel (çev). *Duygusal zekâ neden ıq'dan daha önemlidir*. Varlık Yayınları (55. Baskı). ISBN: 978- 975-434-196-6
- Gökkaya, F. & Canbulat, N. (2020). Empati. F. G. Cirhinlioğlu (ed.) *Duyguları anlamak*(s. 201-230) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-625-406-503-3
- Gönültaş, O. & Atıcı, M. (2014). Ortaokul son sınıf öğrencilerinin öfke düzeyleri ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (1). s. 370-386.

Görücü, A. & Karakuş, N. (2017). Anne tutumlarının okul öncesi dönem çocuklarının problem çözme becerilerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, s. 316-326.

Gözün Kahraman, Ö. & Gökşen, E. (2021). Okul öncesi dönemdeki çocukların duygu düzenleme becerileri ile mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi (GPD)* 2(3):13-23
<https://10.51503/gpd.850931> e-ISSN:2717-7858

Gündoğdu, R. (2010). 9. Sınıf öğrencilerinin çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 257-276.

Güner, İ. (2007). *Çatışma çözme becerilerini geliştirmeye yönelik grup rehberliğinin lise öğrencilerinin saldırganlık ve problem çözme becerileri üzerine etkisi*[Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.

Hair, J., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010) Multivariate data analysis (7th ed.). Upper Saddle River, Pearson *Educational International*.

Hamarta, Y. D. D. E. , Baltacı, A. G. Ö. , Üre, P. D. Ö. & Demirbaş, U. P. D. E. (2010). Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 73-82
<https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21100/227241>

Hamarta, S. (2007). *İlköğretim 8.sınıf öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin algılanan annesinin tutumları açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Harris, R. (2009). Neyin önemli olduğunu bilmek. H.T. Karatepe ve K.F. Yavuz (Çev. Ed.) ve G. Sidal Duymaz (Çev). *ACT'i Kolay Öğrenmek* (s. 331-362) içinde. Litera Yayıncılık, (3. Baskı). ISBN: 978-605-9925-63-1
- Johnson, David W.& Johnson, Roger T. (1994). Constructive conflict in the schools. *Journal of Social Issues*, 50(1): 117-137, <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1994.tb02401.x>
- Hair, J., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010) Multivariate data analysis (7th ed.). *Pearson Educational International*.
- İlleez, M. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin yaşadığı çatışmalar ve bu çatışmaların çözüm stratejilerinin sosyal yapılandırmacılık kuramına dayalı olarak incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Karaçor, M. (2020). *Üniversite sınavına hazırlanan öğrenciler arasında duygu düzenleme, anne-baba tutumu ve sınav kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep.
- Kaplan, B. & Aksel, E. Ş. (2013). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 1(1), s. 20-49 <https://10.7816/nesne-01-01-02>
- Karahan, T. F. , Özcan, K. & Ağlamaz, T. (2009). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne babanın birliktelik durumu, öz üvey oluşu ve yaşamda öncelikli en önemli değer algısı açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 211-229. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/16689/173440>

Karasar, N.(2009).*Bilimsel araştırma yöntemi*, 17. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım.

Karcıoğlu, F. & Alioğulları, D. A. (2012). Çatışmanın nedenleri ve çatışma yönetim tarzları ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 215-237.

Karip, E. (2020). *Çatışma yönetimi*. Pegem Akademi (7. Baskı).

Kavalcı, Z. (2001). *Çatışma çözme becerileri eğitimi programının üniversite öğrencilerinin çatışma çözme biçimleri üzerindeki etkisi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Kaya, A. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin anne - babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının kişilik özelliklerine göre değişkenliğinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.

Kaya, A. , Bozaslan, H. & Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*,(18),208-225 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47947/606639>

Kayaalp, İ. & Gündüz, B. (2018). Ergenlerin anne baba tutumları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracı rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 48, 514-536 ISSN:1302-8944

Kayan, G.H. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve boyun eğici davranışlarının algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Kayhan, H. (2017). *Ergenlikte saldırganlık ve duygu düzenleme güçlükleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*[Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Kekeç, N. (2019). *Ergenlik dönemindeki bireylerde saldırganlık davranışları ve algılanan anne baba tutumları*[Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gelişim Üniversitesi.
- Kılıç, Ş. (2020). *Duygu sosyalleştirme kuramdan araştırmaya*. Pegem Akademi Yayınları. ISBN: 978-625-7052-67-2
- Kılıçarslan, S. & Atıcı, M. (2015). Çatışma çözme eğitim programının ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme davranışları üzerindeki etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 137-158.
- Kiye, S. & Demir, E. (2018). 7. Sınıf öğrencileri düzeyinde duygusal zekâ ile çatışma çözme davranışı arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5) 639–645.
- Koruklu, N. , Totan, T. & Sağkal, A. S. (2015). Çatışma çözme becerilerine yönelik ihtiyaçlar ve çatışma durumlarını yönetme becerileri ölçeklerinin geçerlik ve güvenirliği .*Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 15 (2) , 17-31
<https://doi.org/10.18037/ausbd.75744>
- Koyuncu Şahin, M. & Akman, B. (2018). Erken çocukluk döneminde düşünme becerilerinin gelişimi. *Milli Eğitim*, 218, s.5-20.
- Kriesberg, L. & Dayton, B.W. (2012). *Constructive conflicts*(4th ed.). Lanham, MD: Rowman & Littlefield

Kurtman Kaya, P. (2020). Duygu düzenleme. E. İnan & E. Yücel (Ed) *Psikoloji Penceresinden Duygular* içinde (s. 179-206). Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-625-406-171-4

Kuyumcu, B. (2012). Üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu durumlarının psikolojik iyi oluşlarını yordama gücü. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 6(1), 62-76.

Landy, S. & Menda, R. (2001). Play between aggressive young children and their mothers. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 6(2), 23-239.

Mert, E. (2015). *Duygusal zekâ ve çatışma yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bir araştırma*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.

Myers, L. B.& Derakshan, N. (2004). To forget or not to forget: what do repressors forget and when they forget? *Cognition and Emotion*, 18, 495-511

Öğülmüş, S. (2001). *Sorun çözme becerileri ve eğitimi*. Nobel Yayın. ISBN: 975-591-265-7

Öksüz, Y. & Baba Öztürk, M. (2016). Öğretmen adaylarının çatışma eylem stilleri ile kültürlerarası duyarlılık düzeyleri arasındaki ilişki. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(4), s.1-12.

Önder Cenkseven, F. & Canoğulları Ayazseven Ö. (2020). Ergenlerde saldırganlık: duygu düzenleme ve duygusal başa çıkmanın rolü. *Kastamonu Education Journal*, 28(3), 1198-1208 <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3696>

Öner, U. (2000). “Çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi”. *ilköğretimde rehberlik*. Ed. Y. Kuzgun (2. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.

Özcan, Ş. (2021). *Çatışma yönetimi*. İksad Yayınevi. ISBN: 978-625-7562-00-3

Özdemir, M. (2019). *Çatışma yönetimi*. Erişim adresi:

<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/06/10042catismapdf.pdf>

Özdemir, S. (2020). *Çocukluk çağı travması, duygu düzenleme becerileri ve somatizasyon arasındaki ilişkinin incelenmesi: üniversite öğrencileri örnekleme*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Medipol Üniversitesi.

Özgüven, E. İ. (2010). *Ailede iletişim ve yaşam*. PDREM Yayınları.

Pala Sağlam, Ş. (2020). Duyguların gelişimsel arka planı. E. İnanc ve E. Yücel (Ed) *Psikoloji Penceresinden Duygular* içinde (s. 179-206). Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-625-406-171-4

Pally, R. (2017). *Ayna olan ebeveyn*(E. Köktürk Çev). Anya Yayın. ISBN: 978-605-66966-4-0

Palombo, J., Bendicsen, H. K. & Koch, B.J., (2009). *Psikanalitik gelişim teorileri*(F. Büşra Helvacıoğlu Çev., 2018). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları. ISBN: 978-605-7926-00-5

Parsak Aydın, B. (2015). *Okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal beceri düzeylerinin rolü*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.

Rehber, E. & Atıcı, M. (2009). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 323–342.

Saçkırk, T. (2019). *Çatışma yönetimi ve bireysel değerler arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.

- Sağar, M. E. & Özçelik, T. (2022). Ergenlerde duygu düzenleme ve yaşam doyumunun sosyal medya bağımlılığı üzerindeki yordayıcı rolü. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 12(20), s. 493-512. ISSN 2146-2879 E-ISSN: 2717-6231
- Santrock, W.S. İlk çocuklukta psikososyal gelişim. G.Yüksel (Çev. Ed.) ve A.E..Aslan (Çev). *Yaşam Boyu Gelişim Psikolojisi* (s. 242-272) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık. (13. Basımdan Çeviri). ISBN: 978-605-133-152-2
- Sarıtaş Atalar D. & Altan Atalay A. (2018). Ergenlik döneminde duygu düzenleme ve ruh sağlığı: ana-babanın ve mizacın rolü. T. Bildik (ed.) *Ergenlik Dönemi ve Ruhsal Bozukluklar* içinde (s. 84-90). Türkiye Klinikleri.
- Şahin, M. & Akbaba, S. (2017). *Okulda ve sanal ortamda zorbalık ve empati*. Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-605-320-781-8
- Seçer, H. Ş. (2010). Çalışma yaşamında duygular ve duygusal emek: sosyoloji, psikoloji ve örgüt teorisi açısından bir değerlendirme *.Journal of Social Policy Conferences* , 0 (50) , 813-834
- Seçer, Z. (2016). Sosyal olarak yetkin okul öncesi çocukların duygu düzenlemeleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 25 (4), s. 1435-1452.
- Sezer, A. , Kolaç, N. & Erol, S. (2013). Bir ilköğretim okulu 4, 5, ve 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne baba tutumları ve bazı değişkenler ile ilişkisi. *Clinical and Experimental Health Sciences* , 3 (4) , 184-190 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/clinexphealthsci/issue/17856/187210>

- Silkü, H.A. (2010). İşletmelerdeki kişilerarası iletişim sürecinde etkin dinleme becerisinin geliştirilmesinde eğitimin rolü ve önemi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü. Yeni Düşünceler*, 5.
- Southam-Gerow, A. M. (2020). M. Şahin (çev. ed.), M. Artıran (çev.) *Çocuklarda ve ergenlerde duygusal düzenleme*. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara. ISBN: 978-605-133-918-4
- Steinberg, L. (1985). F. Çok (yay. haz.), S. Sevim (çev.). Aileler. *Ergenlik içinde* (s. 149-184). İmge Kitabevi (3. Baskı). ISBN: 978-975-533-529-2
- Sucu, B. T. (2020). *Üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin algılanan anne-baba tutumu ve bilişsel esneklik düzeyleri açısından incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Şahin, M. & Akbaba, S. (2017). *Okulda ve sanal ortamda sanal zorbalık ve empati*. Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-605-320-781-8
- Şarlak, K. (2008). *Duygusal yaşantıda ve duygu düzenlemede gözlenen bireysel farklılıkların çok boyutlu olarak değerlendirilmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Üniversitesi.
- Tan, A. (2021). Bir bilgi kaynağı olarak duygu – akıl ilişkisi. *Atlas Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (6), 21-53. ISSN 2602 – 4128
- Taşbaş Oğuz, H. E. (2019). Çatışma ve çatışma çözümü sürecinde duyguların rolü. *Muhakeme Dergisi*, 2(2), 8-18, ISSN 2636-8749
<https://doi.org/10.33817/muhakeme.476068>
- Tavşanlı, Ö. F. & Birgül, K., Oksal, A., (2016). Turkish studies international periodical for the languages. *Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 11/9

Spring 2016, p. 821-838 <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9616> ISSN: 1308-2140 .

Tetik.G., Aktan, Z.D. (2021). Ergenlerde algılanan ebeveyn tutumu ve duygusal zeka arasındaki ilişkide, dijital oyun bağımlılığının aracı rolünün incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 24, 181-190, [http://: 10.5505/kpd.2020.32815](http://10.5505/kpd.2020.32815)

Thompson, Ross A. (1994). Emotion regulation: a theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59 (2-3), 25-52.

Töremen, F., Çankaya, D. (2008). Yönetimde etkili bir yaklaşım: duygu yönetimi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 1(1), 33-47.

Türnüklü, A. & Şahin, İ. (2004). 13-14 Yaş grubu öğrencilerin çatışma çözme stratejilerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 45-61.

Türnüklü, A. (2005). Lise yöneticilerinin çatışma çözüm strateji ve taktiklerinin sosyal oluşturmacılık kuramı perspektifinden incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 49, s.255-278

Türnüklü, A. (2007). Liselerde öğrenci çatışmaları, nedenleri, çözüm stratejileri ve taktikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 49, 129-166.

Ulum, H. (2016). *Çocuklarda bilgisayar oyunu bağımlılığı ile duygu ayarlayabilme arasındaki ilişkinin incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çağ Üniversitesi.

Ulus, L. (2018). Ergen bireyler için yaşam becerileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 5(12),s. 516-537. ISSN:2148-9963

- Uysal, İ. (2004). *Örgütsel çatışma yönetimi ve türkiye cumhuriyeti merkez bankası'na yönelik bir uygulama*[Yayımlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi]. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.
- Ülker Erdem, A. (2019). *Duygu sosyalleştirmeye yönelik ebeveyn müdahale programının etkililiği*[Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Ünal, Ç.N. (2020). *A Person-Centered examination of adolescent conflict resolution behavior and psychological well-being in parent and best-friend relationship contexts*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Özyeğin Üniversitesi.
- Üney, T. (2016). *Ebeveyn evlilik çatışma çözüm stilleri, ergenin duygu düzenlemesi ve ergen çatışma çözme davranışları arasındaki ilişkiler*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans. Tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Vatan, S. (2014). *Duyguların duygu düzenlemenin obsesif inançların düşünce kontrolünün ve bağlanmanın obsesif kompulsif bozukluktaki farklı belirtilerdeki rollerinin incelenmesi*[Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Yurtseven, R. & Ocak, G. (2021). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *International Journal of Social Science Research*, 10(1), 16-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijssresearch/issue/63420/937761>
- Yaman, B. (2018). *Ebeveyn tutumlarının çocukların mizaç özellikleri ve duygu düzenleme becerileri üzerindeki rolü*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Işık Üniversitesi.
- Yavuzer, H. (2008). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi.

- Yavuzer, Y., Karataş, Z. & Gündoğdu, R. (2013). Ergenlerin çatışma çözme davranışlarının incelenmesi: nicel ve nitel bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 428-440.
- Yazgan İnanç, B. & Yerlikaya, E.E (2019). *Kişilik kuramları*. Pegem Akademi Yayınları. ISBN: 978-605-318-670-0
- Yıldırım A., Hacıhasanoğlu R., Karakurt P. & Türkleş S. (2011). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri ve etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1) 905-921 issn: 1303 – 5134.
- Yıldız, E. & Erci, B. (2011). Anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3): 6-11 ISSN: 2146-443X
- Yıldız, M.A. (2014). *Ergenlerde anne-babaya bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide duygu düzenleme ve baş etme yöntemlerinin çoklu aracılık rolü*[Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Yıldız, C. S. (2019). *5. ve 6. Sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal beceri ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Yükçü Bozkurt, Ş. (2017). *Bağımsız anaokullarına devam eden çocukların duygu düzenleme ve sosyal problem çözme becerileri ile ebeveynlerinin duygusal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

8. EKLER

EK A: Onam Formu

T.C. Arel Üniversitesi

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Rana ÖĞRETİR tarafından yürütülen “Çatışma Çözme Davranışlarının Yordayıcısı Olarak Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Duygu Ayarlama Yetisi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı ortaokul 7. sınıfa devam eden öğrencilerin algılanan anne-baba tutumları ve duygu ayarlama yetisinin çatışma çözme davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Demokratik anne-baba tutumu, otoriter anne-baba tutumu, koruyucu Anne-baba tutumu ve duygu ayarlama yetisi değişkenlerinin çatışma çözme davranışları üzerindeki etkisi araştırılacaktır. Bu amaçla ortaokul 7. Sınıfa devam eden öğrencilere öz bildirim dayalı Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ), Çatışma Çözme Davranışları ölçeği (ÇÇDÖ), ve ebeveynlerin bilgilirmine dayalı Duygu Ayarlama Ölçeği (DAÖ) uygulanacaktır. Araştırmada sizden tahminen 40 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 250-750 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakm hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir ulaşabilirsiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için

“ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını;

☐ Kabul ediyorum

☐ Kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

EK B: Demografik Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu (Öğrenci Bilgileri)

1. Okulunuz:.....

2. Sınıf ve Şube:.....

3. Cinsiyet: Kız ☐ Erkek ☐

4. Yaşınız:.....

5. Anne baba ilişki durumu:

☐ Evli, anne baba birlikte

☐ Evli, anne baba ayrı

☐ Boşanmış

☐ Diğer

6. Anne babanızın eğitim durumu. Lütfen anne ve baba için uygun olan kısmı işaretleyiniz.

	Anne	Baba
1. Okuma yazma bilmiyor.	☐	☐
2. İlkokul mezunu.	☐	☐
3. Ortaokul mezunu.	☐	☐
4. Lise mezunu.	☐	☐
5. Üniversite mezunu.	☐	☐
6. Yüksek Lisans mezunu.	☐	☐

6. Aileniz aylık gelir durumu. Lütfen uygun olan kısmı işaretleyiniz.

	Gelir Durumu
1. Asgari ücret ve altı	☐
2. 5000 TL.- 8000 TL. arası	☐
3. 8001 TL. - 10000 TL. arası	☐
4. 10001 TL. - 15000 TL. arası	☐
5. 15.001 TL. ve üzeri	☐

EK C: Duygu Ayarlama Ölçeği

DUYGU AYALAMA ÖLÇEĞİ

Bu ölçek, çocukların duygu ayarlama yetisini ölçmek için geliştirilmiştir. Aşağıdaki cümleleri okuyarak size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz. Her soru için sadece tek bir seçenek işaretlenmelidir.
Katkılarınız için teşekkür ederim.

Çocuğum;

	Hiçbir zaman	Bazen	Sık sık	Hemen her zaman
1. Neşeli bir çocuktur.	1	2	3	4
2. Duygularında aşırı değişiklikler gösterir (Olumlu duygulardan olumsuz duygulara hızla geçtiği için duygusal durumunu önceden tahmin etmek güçtür).	1	2	3	4
3. Yetişkinlerin sıradan ya da dostça yakınlık kurma çabalarına olumlu tepki verir.	1	2	3	4
4. Bir etkinlikten başka bir etkinliğe kolayca geçer; bunu yaparken kaygı, öfke, sıkıntı ya da aşırı heyecan belirtileri göstermez.	1	2	3	4
5. Üzüntüsünden ya da sıkıntısından kolayca kurtulabilir (Örneğin, onu üzen bir olaydan sonra kırılganlığını, kaygısını ya da üzüntüsünü uzun süre sürdürmez).	1	2	3	4
6. Bir engelle karşılaştığında kolayca vazgeçer.	1	2	3	4
7. Yaştlarının sıradan ya da dostça yakınlık kurma çabalarına olumlu tepki verir.	1	2	3	4
8. Kolayca öfke patlamaları ya da öfke krizleri geçirir.	1	2	3	4
9. İsteddiği bir şeye kavuşmayı erteleyebilir.	1	2	3	4
10. Başkalarının sıkıntısından ya da acısından keyif alır (Örneğin, birisinin canı yandığında ya da birisi cezalandırıldığında güler; başkalarını kızdırmaktan hoşlanır).	1	2	3	4
11. Heyecan verici durumlarda coşkusunu denetleyebilir (Örneğin, hareketli oyunlarda kendini kaybetmez; ya da uygun olmayan ortamlarda azmaz).	1	2	3	4
12. Yetişkinlere yapışır ya da mızımız davranır.	1	2	3	4
13. Taşkınlık yapmaya ve enerjisini yıkıp dökerek boşaltmaya yatkındır.	1	2	3	4
14. Yetişkinlerin kural ya da sınır koymalarına öfkeyle tepki verir.	1	2	3	4
15. Üzüldüğünde, kızdığında ya da korktuğunda duygularını anlatır.	1	2	3	4
16. Üzgün ya da cansız görünür.	1	2	3	4
17. Başkalarıyla oyun başlatmaya çalışırken aşırı taşkın davranır.	1	2	3	4
18. Duygusal olarak donuk görünür (yüz ifadesi boş ve anlamsızdır; olaylara duygusal olarak katılmıyor gibidir).	1	2	3	4

19. Yaşıtlarının sıradan ya da dostça yakınlık kurma çabalarına olumsuz tepki verir (Örneğin, öfkeli bir sesle konuşur ya da ürkek bir tepki verir).	1	2	3	4
20. Dürtüseldir (Aklına eseni düşünmeden yapar).	1	2	3	4
21. Başkalarının duygularını anlar; başkaları üzgün ya da sıkıntılıyken onlarla ilgilenir.	1	2	3	4
22. Başkalarının işine karışacak ya da onları rahatsız edecek biçimde taşkınlık yapar.	1	2	3	4
23. Yaşıtlarının düşmanca, saldırgan ya da müdahaleci davranışlarına karşı öfke, korku, düş kırıklığı ya da sıkıntı gibi uygun olumsuz duygularını gösterir.	1	2	3	4
24. Başkalarıyla oyun başlatmaya çalışırken olumsuz duygular gösterir.	1	2	3	4

EK D: Çatışma Çözme Davranışlarını Belirleme Ölçeği

Bu ölçek çatışma çözme davranışlarını belirlemek için hazırlanmıştır. Aşağıdaki cümleleri okuyarak size en uygun gelen seçeneği işaretleyin. Her soruya sadece tek bir cevap verebilirsiniz. Lütfen aynı soru için birden fazla işaretleme yapmayın. Katkılarınız için teşekkür ederim.	Hiç uygun değil	Biraz uygun	Orta derecede uygun	Oldukça uygun	Çok uygun
1.Çok önem verdiğim ve gizli tuttuğum bir konuda arkadaşım gelişigüzel konuşursa onunla kavga ederim	1	2	3	4	5
2.Sınıfta iki arkadaşımın top başında tartıştıklarını görsem yanlarına gidip yaptıklarının yanlış olduğunu söylerim	1	2	3	4	5
3.Arkadaşım izinsiz cüzdanımdan fotoğrafımı alsa onunla kavga ederim	1	2	3	4	5
4.Arkadaşımı sınıfta kimse yokken benim ceketimin ceplerini karıştırdığını görsem neden bunu yaptığını sorarım	1	2	3	4	5
5.Arkadaşım benim hakkımda yalan yanlış dedikodu yapsa ben de onun hakkında dedikodu yaparım	1	2	3	4	5
6.Sevdiğim arkadaşım başka birinin yanında bana aptal derse, onunla yalnız kaldığımda niçin böyle konuştuğunu sorar ve üzüldüğümü söylerim	1	2	3	4	5
7.Bir arkadaşımın bir grup tarafından tehdit edildiğini duysam ben de grubumu toplar onları tehdit ederim	1	2	3	4	5
8.Çok sevdiğim birisi hakkında yanlış söylentiler duysam bunu çıkaran arkadaşıma neden bunu yaptığını sorarım	1	2	3	4	5
9.Sınıftaki bir arkadaşım doğum günü partisine beni davet etmese o arkadaşıma küserim	1	2	3	4	5

10.İki arkadaşım kavga etseler ve benim de bir taraf tutmamı söyleseler bu yaptıklarının yanlış olduğunu söyler ve onların konuşmalarını sağlarım	1	2	3	4	5
11.Öğretmen sınıf içi çalışmalarda bana görev verse ve bunu başka birisi de istediği için öğretmene benim istemediğimi söyleyerek görevi alsın o arkadaşşımla bir daha konuşmam	1	2	3	4	5
12.Sevdiğim arkadaşım benim bazı hareketlerimden rahatsız olduğunu söylerse onunla bunların neler olduğunu konuşurum	1	2	3	4	5
13.Beden eğitimi dersinde birisinin çantaları karıştırdığını görsem gidip o çocuğu döverim	1	2	3	4	5
14.Sınıf nöbetçisi olduğum bir gün arkadaşımın başka birinin kalemini aldığını görsem o arkadaşşıma yaptığının yanlış olduğunu anlatırım	1	2	3	4	5
15.Sınıfta bir arkadaşımın yanlış yere suçlandığını görsem hemen gidip onu suçlayanlarla kavga ederim	1	2	3	4	5
16.Sınıfta ödevler verilirken öğretmen yanlışlıkla benim istediğim ödevi başkasına verse, arkadaşım da kabul etse gidip arkadaşşımla konuşur ve anlaşmaya çalışırım	1	2	3	4	5
17.Bir grubun okul çıkışında bizim sınıfın eşyalarına zarar verdiğini görsem sınıf arkadaşşımlarımla alarak onlarla kavgaya giderim	1	2	3	4	5
18.Sınıf arkadaşım ailesiyle olan tartışmasından dolayı derslerinde geri kalsa o arkadaşımın ailesiyle konuşması için yardımcı olurum	1	2	3	4	5

19.Bir çocuk başkasının çantasından aldığı silgiyi gizlemek için benim çantama atsa gidip onu döverim	1	2	3	4	5
20.Sınıfta düzenlenen bir partiye arkadaşlar bana haber vermeden gitseler onlara neden haber vermediklerini sorup konuşurum	1	2	3	4	5
21.İki öğrenci birbiriyle kavga ederken benim kitabımı yırtsalar ben de onların kitaplarını yırtarım	1	2	3	4	5
22.Bazı çocukların çete kurmak için arkadaşlarımı tehdit ettiğini duysam sorunu çözecek yetkililerle konuşurum	1	2	3	4	5
23.Sınıfta birinin tahtaya benim hakkımda kötü sözler yazdığını görsem ben de onun hakkında kötü sözler yazarım	1	2	3	4	5
24.Türkçe dersinde oluşturulan münazara gruplarında beni gruba almasalar niçin almadıklarını sorup katılmak istediğimi belirtirim	1	2	3	4	5

EK E: Anne Baba Tutum Envanteri

Bu ölçek anne ve babanızın size karşı olan tutumlarını nasıl algıladığınızı ölçmek için uygulanmaktadır. Aşağıdaki cümleleri okuyarak size en uygun gelen seçeneği işaretleyin. Her soruya sadece tek bir cevap verebilirsiniz. Lütfen aynı soru için birden fazla işaretleme yapmayın.		Hiç Uygun Değil	Pek Uygun Değil	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
1	Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.					
2	Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.					
3	Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.					
4	Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.					
5	Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.					
6	Arkadaşlarımı eve çağırmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı.					
7	Elinden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir.					
8	Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.					
9	Bana hükmetmeye çalışır.					
10	Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.					
11	Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.					
12	Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.					
13	Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.					
14	Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.					
15	Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçıdır.					
16	Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.					

17	Sevmediğim yemekleri, bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.					
18	Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.					
19	Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanırdı.					
20	Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.					
21	Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.					
22	Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.					
23	Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.					
24	Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda beni cezalandırırdı.					
25	Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.					
26	Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.					
27	Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.					
28	Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.					
29	Ona yakınlaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık verir.					
30	Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır.					
31	Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.					
32	Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.					
33	Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.					
34	İyi bir iş yaptığım da beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.					
35	Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.					

36	Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.					
37	Beni olduğum gibi kabul etmiştir.					
38	Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.					
39	Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.					
40	Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.					

EK F: Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 31.03.2022-211655

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sayı : E-69396709-050.01.04-211655
Konu : Etik Kurul Kararı (Rana ÖĞRETİR)

31.03.2022

Sayın Rana ÖĞRETİR

Üniversitemiz Etik Kurulu'nun 21.03.2022 tarih ve 2022/06 sayılı toplantısında alınan karar ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bahtışen KAVAK
Rektör Yardımcısı V.

Ek:Karar 04 (1 sayfa)

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
Etik Kurul 21/03/2022 tarih ve 2022/06 No'lu
Kurul Karar Örneği

KARAR NO-04: Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji yüksek lisans programı öğrencisi Rana Öğretir'e ait "Çatışma Çözme Davranışlarının Yordayıcısı Olarak Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Duygu Ayarlama Yetisi " isimli çalışması görüşüldü. **Yapılan görüşmeler sonucunda;** öğrenci Rana Öğretir'in çalışmasının, raportörün görüşü doğrultusunda etik ilkelere uygun olduğuna katılanların oy birliği ile karar verildi.

9. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Rana ÖĞRETİR

ORCID Numarası: 0000-0003-2812-186X

Öğrenim Durumu

1997 - 2001 Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı

2019 – 2022 Yüksek Lisans: İstanbul Arel Üniversitesi – Genel Psikoloji

2019 –Devam Ediyor: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji

İş Deneyimi:

2002 – Devam Ediyor: MEB Rehber Öğretmen